

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ÉVA

REGÉNY

IRTA
GIOVANNI VERGA

FORDITOTTA
ZIGÁNY ÁRPÁD

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.
1895.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-14-9 (online)
MEK-14669

Két izben találkoztam azzal a nővel - nem volt szebb a többinél, sem elegánsabb, hanem egyikhez sem hasonlított - szemeiből sötét, igéző sugarak villantak felém, mintha viharos, kalandos életének vakító villámai lettek volna. - Minden örvénynek valami sajátságos, végzetes vonzó ereje van s azon örvényeket, melyek elnyelik az ifjúságot, a szívet, a becsületet, könnyen megátkozzuk akkor, mikor ránk következik az ősz hajak nyugodt filozófiája.

- Szőke volt s arca halvány, finom metszésű: halántékán és ajkai körül jól lehetett látni a vékony erek sötétkéék árnyait; szemei világoskékek voltak, mint az ég azúrja: szelid, ábrándos mély szemek, ha ugyan nem szórtak villámokat s nem gyújtottak végzetes sugaraikkal; mosolygását nem lehet leírni: ártatlan, szűzies mosoly volt az, melyben a kinálkozó csók édes kéje tükröződött vissza.

Ime, ilyennek látszott az a nő, midőn hirtelen, mint valami vízió, elvágtatott robogó kocsijában, ragyogva ifjúságában, mosolyában, szépségében. - Egész megjelenésében volt valami naiv kedvesség, valami bizalmas közlékenység, a melynél fogva bárki is hihette, hogy neki ragyog, reá mosolyog a büszke szépség s hogy remélheti, miszerint egyszer vagy más-szor megvalósulnak róla szótt ábrándjai. Nem csak szép nő volt - bizonyos kedvesség és megnyerő nyájasság is volt modorában: e nélkül nem imádták volna, hisz az Alpések rideg, meredek tetői épen azért nem vonzzák a nagy tömeget, mert elérhetetlenek.

A bámulat, melyet fölkelte, a vágy alakjába öltözött: ragyogó szemeiben mintha mindig ott lett volna a mosoly mellett az ígért is; s épen ez az ellentét okozta azt, hogy az istennő nem szigetelte el magát a halandóktól, hanem leszállt közéjük, vagyis inkább felizgatta képzelmeiket, hogy vágyjanak őt látni és ismerni otthon is, kedves szalonjában, vagy kertjének árnyas fái alatt.

Éva volt a neve, - vagy legalább annak hivatta magát - s ez a név is talán csak egy epigramm volt. Mindnyájan, ismerték magán életét is, melyet a Pergola-színház deszkáin kívül folytatott s talán legjobban a *jó társaságbeli hölgyek*, kik arcukat legyezőjük mögé rejtve, beszéltek róla. De egyik sem tudott róla többet, mint a másik. Egy fényes, ujonfelfedezett csillag volt, mely hivatlanul és váratlanul tünt fel a zajos flórenci előkelő világ látóhatárán s melynek ragyogása számtalanokat elvakított.

Én kétszer találkoztam vele s mindig különbözőnek találtam őt, talán azon különböző lelki-állapotok folytán, melyekben voltam: s talán épen ezért emléke is maradandóbb benyomást tett reám. Először a Lungarno sétányain láttam egy elegáns kocsiban, melynek két lovát hajtotta; inkább csak a szemeivel, mint ajkaival mosolygott, de egész lénye oly bájos, oly igézően kedves volt, hogy reá nézve, lehetetlen volt el nem mosolyodni. Én szomorú voltam, a nélkül, hogy tudnám miért - talán azért, mert nem tudtam okosabbat tenni - s gépiesen követtem őt szemeimmal és gondolataimmal és emlékemben fölujultak életem legvidámabb eseményei.

Másodszor a Cascine mellett találkoztam vele, azon árnyas utak egyikén, melyeken oly kevesen járnak. Az nap reggel az én szívem ünnepelet - oh, huszonötödik évem boldog vasárnapjai, melyek nem tértek vissza! - A nap fényesen sütött s fényes mosoly ragyogott Vittorina szemeiben is - ama napok egyik édes reménye, egyetlen boldog óra fantazmája Vittorina, kiről ép oly hamar megfeledkeztem, mint ő én rólam, a nélkül, hogy e fölött fájdalmat éreznék.

Az ut elhagyatott volt, a madarak vidáman csicseregtek a fákon s a levelek rejtélyesen susogtak az illatos májusi szellőben, bizarr árnyékokot vetve az út sárga homokjára. Vittorina vidám volt, énekelt, kacagott s öröme szebbé tette: én hallgattam s merengve néztem őt. Midőn a mi kocsink elhaladt egy gyönyörű fogat előtt, mely az út közepén állt, a kristály üvegen keresztül láttam egy szőke angyalfejet, mint valami rózsás látományt, mely kedvesen vált ki a hintó

vérvörös selyemhátteréből. Reánk nézett s tiszta kék szemeinek ártatlan igéző pillantásában egy egész tündérmesét mondott el nekünk - aztán ismét könyve fölé hajolt és tovább olvasott.

Vittorina szinte lehajtotta fejét s elnémult, mintha azt a szőke, igéző látományt nem birná elfeledni s mintha az az angyali teremtség ott ülne kettőnk között, a kocsi vánkosain.

*

Azután még egyszer láttam őt álarcban, a Pergola nagy bálján. A tömeg suttogva nyílt meg előtte s vágyó tekintetek követték, mintha az álarc alatt is sejtették volna varázsos szépségét, apró, gyönyörű lábcskái után, melyek egy királynő méltóságával mérték végig a szőnyeges termet. Egy pillanatra láttam fedetlen arccal is, midőn kocsijából leszállt s büszkén, merészen emelte föl ruháját, azzal a biztos kacérsággal, mely nem törődik a kíváncsi szemekkel, vagy legföllebb alamizsnaként mutatja meg finom metszésű lábát.

Aztán találkoztam vele bent, az álarcos tömegben: ekkor már egy elegáns *troubadour* karján sétált, míg közlőről, vagy távolról folyton követte őt egy *harlequin*, annyira, hogy mindenki észrevette. Mosolyogva álarc alatt is, sétált föl s alá a nagy teremben - igézően tudott mosolyogni még így is - és valahányszor a *harlequin*-nel találkozott, ez mindannyiszor ismételte előtte az ostoba kérdést:

- Jól mulatsz-e, szép álarcos?

S a nő kacagott, hangosan, jókedvűen kacagott s a nevetés bibor habokat csalt arcára, a mint ezt az álarc által be nem fődött részen látni lehetett.

Egy izben barátaim közt álltam s mindnyájan helyet nyitottunk eme királynő előtt, ki előttünk elhaladt; a *harlequin* folyton nyomában járt, mint az éhes kutya, mely érzi a darab kenyeret gazdája zsebében s addig nyöszörög, vinnyog, míg megszánja és neki adja azt. Ekkor a szép álarcosnő, ki már nem tudta tovább tűrni a dolgot, kedvesen vállat vont s a másik oldalra fordulva, unott hangon csak ennyit mondott:

- Kiállhatatlan!

Mi tele torokkal kacagtunk. A *harlequin* megállt mozdulatlanul, mintha szoborrá kövült volna s lángoló szemei heves villámokat szórtak az álarc alól; nem is törődve a mi kacagásunkkal s elfeledkezve magáról, természetes hangján kiáltott fel:

- Ah! ő az!

És eltávozott.

Az álarcos bál rendkívül élénk volt. Lehetett látni néhány elegáns dominót is, mely el-eltűnt a sürgő-forgó emberáradatban. Így tűnt el a szép álarcosnő is a *troubadour*-ral együtt: talán haza mentek. Két óra felé ugyan még láttam a *harlequin*-t, a ki szinte el volt kábultva és örültnek látszott: nem is figyelt a járó-kelőkre, kik lökdösték őt ide s tova. Midőn közel ért barátaim csoportjához, azok jókedvűen kiabáltak feléje:

- Ah! Kiállhatatlan.

Megállt, reánk tekintett kábult, kifejezéstelen szemeivel s mosolyogni igyekezett.

- Igen, kiállhatatlan vagyok; - szólt az álarc alatt oly hangon, melyre megdöbbsentünk; - kiállhatatlan vagyok, mint a te költeményeid, mint a te történeti drámáid, mint a te zsáner-képeid, mint a te társadalmi regényeid: - mint ti általában valamennyien.

Mindnyájan megkaptuk a vágást s mindnyájan igyekeztünk nevetni, jó képet vágva a rossz tréfához, melynek éle sértette hiúságunkat.

- Ismersz engem? - kérdeztem tőle.

- A mint látod.
- Tagadhatatlan, hogy szellemes vagy.
- Igen, néha, különösen az asztal mellett. Menjünk vacsorálni?
- Meghivsz bennünket? - kérdezte gróf Conti.
- Nem, hanem fogadást ajánlok arra, hogy ki fizeti.
- Helyes! és mi a fogadás?
- Fogadok, hogy megcsókolom azt az álarcos nőt, a kit a *troubadour* a karján vezet.
- Eh?!
- Megőrültél?
- Ezer lírás vacsorában - felelt a *harlequin* nyugodtan.

Senki sem felelt neki. Őrültnek hitték.

- Ugy látszik, hogy a te fogadásodban senki sem bizik - szólalt meg a költő.

A *harlequin* a legnagyobb nyugalommal tekintett rá, melyet az álarc csúf vonásai még groteszkebbé tettek.

- Tegyük le az összeget - szólt újra.

- A te kezvedbe?

- Nem, - felelt, a nélkül hogy megneheztelne a vágásért; egy pillanatig rám nézett s aztán így szólt:

- Ime, az én ötszáz lírám.

Ez a kitüntetés meglepett.

- Ismerlek? - kérdeztem tőle.

- Nem tudom, de ismertél.

- Hol?

- Cataniában.

Hasztalan igyekeztem álarca alatt felismerni őt; egyszerre csak komikus komolysággal megemelte sipkáját és újra megszólalt:

- Még mielőtt az álarcos bálnak vége lenne.

- De hisz már elment! - szólt Orturo.

- Nem, nem ment el; - felelt egyszerűen a *harlequin* s a faképnél hagyott bennünket.

Egyáltalában nem volt sem részeg, sem ostoba s a mi mély hallgatásunkból is kitünt ez a meggyőződésünk. Mi volt tehát?

*

Céltalanul bolyongtam az álarcos tömegben, most tolakodva, majd tolatva, midőn éreztem, hogy valaki ruhámnál fogva húz. Megint a *harlequin* volt, ugyanazzal az ostoba kifejezéssel szemeiben. Megszólított:

- Akarsz velem jönni?

- Hová?

- A páholyomba.

- Nem bánom, - feleltem, miután kíváncsi voltam rá, hogy ki lehet.

Karomba kapaszkodott, felmentünk a harmadik emeletre s kinyitotta páholyát.

Midőn beléptünk, levetette álarcát, egy ideig erősen rám nézett s aztán megkérdezte:

- Felismersz?

Halvány, nagyon sovány arca volt, szemei lázas tüzből égtek beesett üregeikben, halvány, vértelen ajkai fölött alig serkedzett kis szőke bajusza.

- Nem, - válaszoltam, - nem ismerlek meg.

Szomorúan mosolygott.

- Ah! - kiáltott fel - nagyon megváltoztam. Enrico Lonti vagyok.

- Valóban... most már emlékezem...

- Együtt jártunk iskolába; te neked egy sötétbarna bársony zekéd volt aranyozott gombokkal, melyet ki nem állhattál. Én olyan kövér voltam, hogy *apát urnak* csufoltatok: emlékezel-e hát?

- Igen.

- Most már nem vagyok az *apát ur!* - szólt s a kifejezés élénk ellentéte volt az egyszerű szavaknak.

- Igazad van, nagyon megváltoztál.

Kétszer, háromszor köhögött és nem válaszolt.

A hallgatás már nagyon hosszúra nyult: hogy mégis mondjak valamit, megkérdeztem: régóta van-e Flórencben?

- Két év óta, - felelt.

- Azt hiszem, festő vagy.

- Igen - szólt oly különös mosolylyal, hogy sohasem fogom azt elfelejteni.

S aztán hozzátette:

- Téged is a művészet láza gyötör!

- A művészet láza?

- Vagy talán rögeszmének akarsz nevezni? - szólt ugyanazon keserű mosolylyal. - Ne vitatkozzunk a szavak fölött: az agynak, vagy a szívnak láza-e, nem kutatom - nem sokat értek a fiziológiához - de tudom, hogy nehéz betegség... Lásd, már nem vagyok az *apát ur...* és lázam van.

Lehúzta keztyűjét s kezembe adta kezét, mely forró volt és égetett, mint a parázs.

- De annál jobb! - folytatta ugyanazon a hangon s ismét keserűen mosolygott. - Éppen ezért kerestelek. Szükségem volt egy olyanra, mint te vagy... Te legalább nem fogsz a szemembe nevetni... S én nem akarom, hogy rajtam nevessenek!...

Szemeiben újra megvillant a lázas, vészes tűz; rendkívül izgatottan beszélt. Komolyan kezdtem aggódni, hogy vajon csakugyan nem örült-e?

Egyszerre csak hevesen hozzám fordult:

- Visszatérsz Siciliába?

- Valószínűleg.

- Ismered családomat?

- Nem.

- Meg fogod ismerni - tette hozzá; - derék, becsületes emberek: nem gazdagok, de bátran kezet szoríthatsz velük... és beszélhetsz rólam... De erről a fogadásról ne szólj és ha szerencsétlenség történik velem, ne mondd meg, hogy miként haltam meg... Szegény anyám még a lelkem elkárhozását is megsiratná... Mondd, hogy tifuszban, lázban haltam meg, jószívű családi körben - mert Siciliában a kórház gondolatára minden szív elszorul - s hogy barátaim az utolsó pillanatig ágyam mellett voltak...

- De ugyan mit nem mondasz!

Csodálkozva tekintett rám, mintha előre megállapított terveit akartam volna keresztülhuzni s nyugodtan felelt:

- De hisz meg is ölhetnek, a helyett, hogy én ölném meg ellenfelemet.

S megdöbbenő nyugalommal ejtette ki e szavakat.

- Ugyan!

- Ej, hát nem emlékszel a fogadásra?

Ekkor tisztán és világosan láttam amaz örültség valódi, rettenetes rugóját.

- Meg fogsz verekedni?

- Oh!! - kiáltott fel leirhatatlan mosolylyal, mely ijesztő, csaknem rémes kifejezést kölcsönzött halotti arcának.

- Gyülölsz azt a férfiut?

- Igen! - sziszegte összeszorított fogai között; - igen és meg fogom őt ölni.

- Azért a nőért?

- Igen.

- Szereted?

Enrico összerázkódott.

- Gyülölöm! Megvetem! Szeretném darabokra tépni, arcul verni!... szeretném lábbal taposni!...

Ujra köhögött és zsebkendőjével fojtotta el a rohamot.

De ezuttal a roham oly heves volt, hogy becsukta szemeit és halvány arcán vészes, piros foltok jelentek meg. Midőn ismét felnyitotta szemeit, úgy nézett ki, mint egy halott. Erős, érces hangon, mely nem is hasonlított az előbbihez, szólt ekkor hozzám:

- Látod jól, hogy ha a kard nem ölné is meg, napjaim meg vannak számlálva. De ha erre gondolok, csak szegény szüleim és kis hugocskám miatt teszem... Midőn megszorítom kezedet, úgy tetszik nekem, mintha ama szegényeket szorítanám szivemhez, kik távol tőlem oly szomorúak... Ime, ezért akartam veled beszélni. Nem igaz-e, hogy bizonyos pillanatokban, midőn nagyon messze vagyunk családunktól, különös gyöngédséget érzünk azok iránt, kik bennünket rájuk emlékeztetnek, vagy bármily távoli viszonyban vannak velük?

- Kedvesem... te tulasz...

- Én tuzok? - szólt ugyanazon mosolylyal. - Menj és kérdezd meg Santa Maria Nuova orvosaitól, hogy tuzok-e?... vagy jöjj ki a Cascine sétányaira hat és hét óra között.

- Ez a párbaj tehát kikerülhetetlen?

Ismét meglepetve tekintett rám.

- Föltéve, hogy a gróf nem türi nyugodtan a fogadást, - kikerülhetetlen.

- Melyik gróf?

- Silvani gróf, a *troubadour*.

- De a győztes te is lehetnél...

- Istenemre! - kiáltott fel vad örömmel. - Tudom!

- De most lázad van: nem jobb volna, ha pár napig várnál?

- A láz sohasem hagy el. De mit tesz ez!... Sőt még jobb így!... Ide nézz, hogy remeg-e a kezem!... és szomoru elégedettséggel nézte; - meglátod, hogy jól fog benne állni a kard!

- És családod?

- Szegény anyám! - s keztyüjével elfödte arcát.

- Nem kívánod őt látni?

- Nem!

- Nem, - ismételte aztán egészen megváltozott, érzékeny hangon; - nincs hozzá bátorságom.

Beesett szemei könnyekkel teltek meg s én éreztem, hogy ezek a könnyek jól esnek nekem.

- Ha tudnád, milyenek az aggódó anya szemei, ha azokat rád függeszti... ha tudnád - mormogta lassan, mintha önmagával beszélne.

Egyszerre csak éreztem, hogy keze az enyémben remegni kezd:

- Oda nézz! - kiáltott fel. - Látod-e?... ott van!...

- Hát nem szép-e? - kérdezte tőlem s forró vágtyól égő szemekkel követte a hullámzó tömegben.

- Oh!

- Ha látnád álarc nélkül!...

- Már láttam.

- Ah! tehát ismered!... reád vetette szemeinek égető sugarát... Igaz-e, hogy képes volna bárkit is rá venni akármily örültségre?...

A nő eltűnt az ajtó mögött.

Enrico még mindig merően oda szögezte szemeit arra a helyre, a honnan a nő már eltávozott s egy átkos szót hörgött utána, kezeit ökölbe szoritva.

- Ah! Ah! - kacagott gúnyosan; a kétségbeesés maró szenvedélyével. - Ha te tudnád, mit nem tettem érte! - s kezeit tördelte. - Kinevetsz te is, ugy-e?

- Oh, nem! Én sajnállak.

- Nincs szükségem részvétedre! - szólt durván.

Azután, megbánva heveségét, megszorította kezemet:

- Ha tudnád, mily gyávának és alávalónak érzem magamat! ha tudnád, mily megvetést érzek önmagam iránt! Mondd csak - tette hozzá rövid habozás után s fáklyaként égő szemeit reám függesztette, - tőled akarom megkérdezni, mert tudom, hogy te is foglalkozol ezzel. Mondd csak, hogy lehet annyit elkövetni egy oly nőért, kit gyűlölünk és megvetünk... Mondd csak, hogy lehet az, hogy ezen utálat és gyűlölet dacára is képesek vagyunk meghalni érte, föl-áldozni becsületünket, életünket, családunkat, az ifjúságot, a művészetet: szóval mindazt, mit szeretünk s a miben örömiinket leljük, csak azért, hogy szerelmének ölü mérget szivhassuk magunkba... Mondd, hogy történhetik meg mindez... s tedd hozzá azt is, hogy az én helyzetemben te is csak úgy tettél volna, mint én s te is csak oly nyomorult és gyáva lettél volna, mint én!... Oh, mondd ezt!... mert azt hiszem, hogy meg kell örülnöm!... Akarod, hogy elmondjam történetemet?... szólj, akarod-e?...

- Igen! - kértem őt, mert éreztem, hogy megindulása átragad reám is.

*

- De előbb el kell mondanom, hogy mi voltam, mert csak így értheted meg, hogy mivé silyedtem. Fejlődő zseni voltam, az olasz művészet egyik reménye, kelő hajnalcsillaga, hosszú, vállamra omló fürtökkel, melyeket félrekapott *à la Rubens* kalap takart. A Santo Spirito utcában egy régi ház utolsó emeletén laktam, melyet a szél télen alapjaiban szokott megrázni s ötvenöt liráért ebédeltem havonkint.

- Szülővárosom adott ösztöndíjat, mert *nagy embert* láttak bennem: tanáraink és kollegáim a legszebb reményekben ringattak - igaz ugyan, hogy őik sem értek többet nálam s így ítéletük sem sokat nyomott a latban: de ki nem vette volna szívesen dicséreteiket? - a közönség pedig és a hirlapok mindenféleképen legyezgették hiuságomat...

- Ám jó: a ki erősebb lett volna nálam, hadd dobja rám az első követ... Én egész büszkén *művészi rajongásnak* kereszteltem hiuságomat s egész komolyan vettem hosszú hajamat, minden járulékaival együtt. Boldog voltam, hogy Flórenc utcáin sétálhatok, mintha karöltve járnék Raffaellel, vagy Michelangelóval. Valósággal a *Cinquecento* légkörébe képzeltem magamat s imádtam az idők viharában megfeketült, mohos palotákat, kirugó ereszeikkel, melyek alatt a szőke Arno zavaros hullámai hömpölyögtek...

- Lelkemre mondom! - kiáltott fel keserű kacajjal, - akkor még nem gondoltam a kórházra és a temetőre...

Elhallgatott s kezével többször végigsimította veritéktől gyöngyöző homlokát, mintha el akarná üzni kinos gondolatait vagy le akarná csillapítani kedélye hullámzását.

- Örültség!... igaz! - mormogta néhány perc múlva, mintha csak magával beszélgetne.

- Biztos vagy-e benne, hogy nem tévedsz midőn így ítélsz az emberi érzelmek fölött?

- Oh, nem!... abban senki sem lehet biztos... miután valódi érzelmek nem léteznek.

- Eh?!

- Felfogás dolga, kedvesem. Én örültségnek nevezem mind azt, a mit te nemes érzelmeknek tartasz, - felelt keserű, metsző cinizmussal, - mert azzá tettek, a minőnek látsz... Mennyit keressz te *művészetteddel*? - tette hozzá rövid hallgatás után, gúnyosan megnyomva az utolsó szót.

A kérdés oly váratlan és durva volt, hogy meglepetve néztem rá. Enrico kacagásban tört ki:

- Látod, - szólta aztán: - szégyenled megmondani!... Tehát hiú bolond vagy... a legrosszabb fajtából.

Nekem rosszul esett ez az affektált cinizmus és nagyon szárazan feleltem:

- Bizonyos esetekben a pénzre nem fektetek súlyt.

- Szép frázis! - szólt újra nyugodtan. - Volt idő, a mikor nekem is tetszett volna az ilyen büszke válasz. De, kedves barátom, oly korban, midőn az emberek legmagasabb ambíciója, tevékenységük legkomolyabb megnyilatkozása egyetlen *pozitív* cél, - a *meggazdagodás*, - felé irányul - s jegyezd meg, hogy a logika a hazug áttatást nem tűri meg - be fogod vallani magad is, hogy azon esetek, melyekben a pénzre nem fektetsz súlyt, nem érnek semmit... azaz... nem!... azaz annyit érnek, hogy oda löknek téged a lázasan dolgozó, pénzvágó tömeg áldozatainak sorába: s ez a tömeg, mely siet a börzére, nevetni fog rajtad, mint a fényes nappal részeg emberen s addig lökdös, gúnyol, míg végre valami jószívű rendőr megszán, s bevisz a fogházba, vagy a legjobb esetben az örültek házába.

Elhallgatott, hogy diadalmas arccal vizsgálja pessimista ékesszólásának hatását rajtam.

- Nos, mit felelsz erre? - kérdezte, meglepetve hallgatásom által.

- Azt, hogy a szived valóban beteg.

- Ez is igaz lehet. Hisz már mondtam, hogy az egész csak a felfogás dolga s én korántsem áltatom magam azzal, hogy csalhatatlan vagyok.

- Én pedig azt hiszem, hogy nagyon boldogtalan vagy.

- Igaz! igaz! - integetett fejével s nagyon megindultnak látszott; aztán hozzátette:

- A legnagyobb szerencsétlenség az, midőn illúziókat elvesztjük... örültség ez is... de kedves a szívednek, mert lám! az én harmadik emeleti szobáskámát is megtöltötte rózsás álmokkal, fényes reményekkel s aztán mi marad meg, ha az illúziók is megszűntek?...

- Tehát magad is belátod!

- Igen! kell valami igaznak lenni ezekben az illúziókban, melyek fölemelik a szívet s helyet adnak benne mindannak, a mi szép, nemes és magasztos! - kiáltott fel, megindulásának pillanatnyi hatása alatt; aztán, mintegy megbánva e gyöngeségét, elsötétült arccal kérdezte:

- De aztán igaz-e, hogy szép, nemes és magasztos az, a mi később nevetségesnek látszott előttem?

- Később? a láz és a kétségbeesés napjaiban...

- Valjon te biztosíthatasz-e, melyek a derült, egészséges napok, midőn helyes ítéletet mondhatunk az érzelmekről, - te, a ki szeretted és gyűlölted ugyanazt a dolgot, a ki sirtál és örültél ugyanazon dolognak, ugyanazon napon? - kérdezte oly mosolylyal, melyet cinikusnak akart feltüntetni, de a mely csak vergődő szívének fájdalmas vonaglása volt.

S aztán, szabad folyást engedve lelketölő keserűségének, halkán hozzátette:

- Minden csak látszat és csalódás, a szerint, a mint idegeink jóra, vagy rosszra vannak hangolva; a szerint, a mint vérünk rendszeren, vagy rendetlenül kering.

- A te tudományod kétségbeejtő! A megsemmisítés iszonyatos tudománya az!

- Igazad van!

- Nem gondoltál soha családodra?

Összerázkódott s még jobban elhalványult kétszer, háromszor mintha meg akart volna szólalni, de ajkai remegtek.

- Elhagytam családomat s megfeledkeztem róla, hogy amaz ábrándok után fussak! - susogta fojtott, elcsukló hangon. - S akkor meg kellett kérdeznem önmagamtól: vajon e két érzés közül melyik a valódi; az-e, a melyik tisztább, vagy az-e, a melyik erősebb?... Kimondhatatlanul szenvedtem!... de a fájdalom csak gyöngeség és nem igazság... S e két érzélem közül tudod-e, melyik győzött... az én ideálisan tiszta szivemben?... a gyalázatosabbik: az érzékiség győzött lelkemben, mely a szép, nemes és jó oltárán szokott áldozni...

- Most mondd el tehát hangzatos frázisaidat; én az ékesen szóló tényeket fogom a mérlegbe vetni...

*

- Én nem szerettem soha, vagy legalább ez az érzélem, mely titkon lappangott egész lényemben, sohasem testesült meg egy valóságosan élő nő személyében. Büszke voltam művészetemre, büszke önmagamra, ki azt méltóképpen éreztem s ez az érzélem féltékenynyé tett engem önmagamra. Ábrándjaim soha sem szálltak alább egy hercegnőnél s miután álmaim e tündér alakja nem jelent meg, imádtam képeimet, ábrándoztam a szobaleány szőke fürteiről, ki a szemközti palota ablakain kirázta a port a törülgető ruhából, vagy ama varróleány kerek vállairól és finom metszésű derekáról, kit mindennap láttam a Rondinelli utca boltablaka mögött.

Életem nyugodtan és derülten telt abban az ideális világban, melyet fantáziámmal teremtettem magamnak. Egyetlen egyszer sem vágytam a nagy városok azon élvezetei után, a melyeknek napról-napra hideg, érzéketlen szemtanuja voltam; vagy ha néha kíváncsi voltam is rájuk, még mielőtt nélkülözések miatt a keserűség bánthatott volna, visszavonultam a művészet ábrándos világába, hogy ott, mint valami imádott lény karjaiban, elfeledjem születni készülő vágyaimat.

Egyetlen s legnagyobb élvezetem az volt, hogy vasárnaponkint színházba mentem; igaz, hogy jobban szerettem volna azon előadásokat, melyek élénkebben szólnak a képzelethez, minő az opera s a ballet: de ez sokba került volna, s minthogy minden hónapban négy, sőt öt vasárnap van - nagy fényűzés lett volna százötven lírás havi költségvetésemben.

Ne mondd, hogy fatalista vagyok, ha a végzetet okozom elkárkozásomért!... Egy vasárnap reggel, miután az előző napon végzett munkámmal rendkívül meg voltam elégedve, a postára menet, hova egy utalvány összeget felvenni mentem, megláttam a Pergola színlapját... Ha nem lett volna gyönyörű, verőfényes nap, ha nem lettem volna oly nagyon elégedett, megláthattam volna a Pergola színlapját: nem jöttem volna kísértésbe, nem ütöttem volna rést költségvetésembe és...

Elmentem tehát az operaházba, még pedig igen korán, hogy jó helyet találjak a földszinten, s ott a félhomályban, kabátomat karomra vetve, esernyőmre támaszkodva, élveztem belépti jegyemet, megbámulva mindent: a páholyok aranyozott arabeszkjeit, a sugó házát, a szinpad lámpásait s mindenkifölött az órát, a szinpad fölött.

A páholyokat lassankint betöltötték a szép hölgyek: vagy legalább annyi virág, ékszer, szalag, rizspor és festék volt rajtuk, hogy a félhomályban mind szépeknek látszottak. A férfiak között pedig oly sok szép volt, arcuk oly simára volt borotválva, hajuk oly kifogástalanul fésülve, hogy ama szép nők is bizonyára oly szívesen bámultak rájuk, mint én, ki ösztönszerűleg kalapom alá rejtettem keztyütelen kezeimet.

Megszólalt a villamos csengő: hirtelen vakító fény áradt szét az óriási színházban s az előadás kezdetét vette. Én hallgattam, bámultam, egészen meg-megindulva s meghuzva magamat helyemen: lelkesedésem egyedül azon meglepődésben nyilatkozott meg, melyet a fölött éreztem, hogy három lírámat ily nagyszerű mulatságra fordítottam.

Három liráért valóságos érzelm-kincset vásároltam.

Őrült ábrándokat, álmokat szőttem s ezek visszfényét kerestem, kutattam az elegáns hölgyek ragyogó szemeiben - s midőn láttam, hogy közönyösen fecsegnek, vagy nevetnek, legyezgetve magukat, vagy megigazítva fejékeiket, bizonyos kellemetlen érzés vett rajtam erőt s hevesen megrázkódtam, mintha durván ráztak volna fel valami édes álomból.

Látod-e kedvesem, mennyi sok szépet lehet élvezni három liráért, midőn az ember legelőször megy operába!

Néhány perccel a ballet előtt a tömegben a várakozás moraja zúgott végig. Én úgy éreztem, mintha szívem tágulna és emelkednék s gépiesen megigazítottam kalapomat az esernyőmön. Hirtelen fölhúzták a függönyt s a gyönyörű színen, mely vakító fényárban úszott, a kéjes zene lüktető ütemeire a sok fátyolba burkolt s mégis szabadon lengő táncosnő csábítóan kerengett, édesen mosolyogva, csókokat ígérve s szórva, ragyogó szemekkel, szerteszórt röpke hajfürtökkel.

Azután, midőn a zene tomboló gyönyöre a tetőpontra ért, midőn a közönség lélekzetét is visszafojtva figyelt s minden látócső a színpadra s a plasztikusan rajzó táncosnőkre volt függesztve, midőn a vágy, a vér heves keringése az agyba kergette a szív lüktetését, megint halk moraj zúgott át a közönség fölött s betöltötte a színházat: »Éva! Éva!« s a virágok özönében, a villamos világítás vakító fényében, felcsattanó tapsvihartól üdvözölve, megjelent egy szoborszépségű nő, félig öltözve, félig mezitelenül; nagy, mély szemeiben a rejtett vágyak, titkos ábrándok szelid mosolya égett, mely reményt nyújtott és ígért egyszersmind, fölkelte a szenvedély alvó ördögét a megittasult szivekben; plasztikus, tökéletes idomait az átlátszó fátyolként reáboruló csipkefelhő még ingerlőbbé tette, hófehér vállát és keblét félig eltakarta hullámos, szőke hajának gazdag erdeje s nyakán és homlokán a gyémántos nyakék és diadém száz ágra szórta a villamos sugarakat.

Én bámulva, megittasulva néztem reá, miközben lázban égő agyam szédülve keringett mámoros álmaiban; ezer meg ezer ismeretlen vágy ébredt szivemben: irigység és büszkeség, lelkesülés és levertség, égető vágy és megvető lemondás háborogtak nyugalmából felzavart szivemben, mely ezen ellentétes érzelmek harcában kétségbeesve vergődött. S mind eme benyomások között kinosan érintett és gyötört az, hogy a földszint egy szerény sarkában vagyok kénytelen meghúzódni, még pedig keztyű nélkül.

Egyszerre aztán e csábító vízió eltűnt, a zene utolsó akkordjai zajos vidámsággal zúgtak el, a villamos fény árja kialudt: minden csendes és sötét lett újra. Én még ott álltam, elbűvölve, álmodozva; füleimben még visszhangzott az édes zene, káprázó szemeim előtt még ott táncoltak a kihívó, mosolygó tündérek.

Megindultam kifelé, mert láttam, hogy a többiek is mennek; tétován, tántorogva mentem át az előcsarnokon, letaposva a szép hölgyek uszályait, megtaszigálva az elegáns urakat s mikor az utcára kerültem, kevés híja, hogy a robogó fogatok egyike, vagy másika el nem taposott.

Aznap éjjel nem voltam képes aludni; úgy éreztem, mintha minden idegem izgatott lett volna: szükséges volt, hogy valami módon szabaduljak benyomásaimtól, szabad folyást engedjek hullámzó érzelmeimnek s miután nem hittem, hogy az ecsettel képes leszek mindazt kifejezni, mi szivemben forr, leültem s papírra vettem lázban égő képzelmem ábrándos benyomásait, művészi vágyait és képtelen álmait: minden cél nélkül, azt gondolva, hogy a teleirt papírlappal jó lesz majd begyújtani a kályhában, ha fázni fogok.

Fájdalom! a tél nagyon enyhe volt s különben is, szívem forró heve sokkal melegebb volt, sem hogy a hideg iránt érzékeny lettem volna: - ime ez volt az oka, hogy az a papírdarab, mely nem teljesítette hivatását, hogy t. i. a kandallóban felgyújtsa a tüzet, elégette szívemet és lassu tüzével elsorvasztotta életemet!

*

Volt egy jónevű tárcaíró barátom, ki gyakran meglátogatott; fiatalok voltunk mind a ketten, foglalkozásunkat szerettük s csak annak éltünk s miután ítéleteink is mindenben egyeztek, nagyon benső viszonyban voltunk; elpipáztunk egész délutánokon s a még jövő dicsőség verőfényében sütkezettünk. Szívemnek, vagyis inkább felhevült fantáziámnak szüksége volt a bizalmas közlékenységre: oly hévvel és lelkesedéssel beszéltem benyomásaimról, hogy olvasni akarta kéziratomat s szépnek találta azt.

- Add át nekem, - szólt hozzám; - azt akarom, hogy az a nő beléd szeressen.

- Eh?! - hökkentem meg, elámulva e képtelen beszéd fölött.

- Nos, mi volna ebben lehetetlen? a nők oly hiúk! s mindnyájuk között a táncosnőknek van legnagyobb szükségük az ily reklámra, hogy ismertek legyenek.

- Oh, hogy engem szeressen!... ő!... hogy engem szeressen!... megörültél?

- Ki tudja! S aztán nekem is szivességet teszel: fölmentesz a szolgálat alól, hogy a tárcát megírjam az est sikeréről; ez a te kéziratod valóban sikerült: nekem is dicsőségemre válik.

És csakugyan elvitte magával; este aztán szobámban találtam a hirlapot s barátom egy levelét.

- »Nem megmondtam? - írta nekem, - tárcád roppant feltűnést keltett; Éva ismerni kíván téged. Jöjj ma este a színházba, bemutatlak neki.«

Szívembe éles fájdalom nyilallott. Hogy bemutasson neki!... engem!... így, a mint vagyok!... annak a túlvilági szépségnek, kit fény, kellem, ellenállhatatlan csáb vesz körül... s épen engem!...

S hullámozó keblemben ezer meg ezer ellentétes gondolat vivott kemény tusát; boldog voltam, hogy elolvasta benyomásaimat s hogy szívem egy részét megismerte s meg volt vele elégedve, de szégyeltem magamat s fájt, hogy felfedeztem a közönség és ő előtte is benyomásaim titkát s attól féltem, hogy nevetségesnek fogják azt találni... Oh, és hátha ő is nevetségesnek talál engem?

Nem volt bátorságom és szándékom egy pillanatig sem, hogy elfogadjam a meghívást. S mégis boldog, nagyon boldog voltam, a mint egyedül ültem kis szobámban s a kandallóban pattogó tüzet bámulva ábrándoztam róla.

Egyszerre csak a csengetyü hevesen megszólalt s én felriadtam merengéseimből. A folyosón Giorgio hangját hallottam:

- És te - szólt belépve, - mit csinálsz itthon? Nem kaptad meg leveletem?

- De igen, hanem...

- Nos tehát?

- Nem megyek... nem mehetek el...

- Eh! Talán félrebeszélisz? Most, mikor már megígértem, hogy be foglak mutatni! Ne hagyj szégyenben!

- De gondold meg...

- Mit gondoljak meg? Azt, hogy nevetséges vagy?

Igy aztán a nevetségesség félelme eloszlatta egyéb aggodalmaimat s elmentem vele. A színház ajtajában még erősebben megújultak aggodalmaim s határozottan el is mondtam azokat; de barátom minden válasz helyett karon fogott és bevitt. Néhány homályosan világított folyosón mentünk keresztül s egész váratlanul a színpadra értünk, a gerendák, a kulisszák, a gépek, sülyesztők tömkelegébe, hol néhány gépész ingujjban beszélgetett s egy tüzoltó udvarolt egy már megöregedett táncosnőnek, ki hanyagul ült az egyik poros gerendán: - szóval, a másik oldala volt a festett paradicsomnak, virágok, ragyogás, verőfény nélkül.

Kivülről még hallatszott az elementáris erővel felzúgó tapsvihár, mely a ballet intermezzózenéjét is túlharsogta. Egyszerre csak a kulisszák közül futva jött be egy tündér, a kit egészen körülvett a csipkék és fátyolok fellege s vékony, illúzió ruháskáját fölvetve, lábát egy törött székre tette, hogy megtárgult cipőjének szalagjait összébb huzzza:

- Ez ő, - szólt Giorgió; - jer.

A nő felemelte arcát, melyen még meglátszott a fáradtság által rákényszerített pir s felénk mosolygott.

Ah! milyen mosoly volt ez: fáradt, szórakozott, erőltetett mosoly, melynek kedvességét elvette a kimerült lihegés; haja rendetlenül, kuszáltan lógott le s izléstelenül hullott keblére, vállaira; festett arcán lassan pergett alá a veriték, nyomot hagyva a pirosító és rizspor között; hófehér karjai, ily közléről tekintve, egészen kiveresedtek a fáradtság miatt s miközben összehúzta cipője szalagjait, az idegek és izmok feszülése megrontotta a gömbölyű, plasztikus idomok hatását: még cipője is piszkosnak látszott, a színpad pora miatt.

Úgy beszélek róla mint festő: de hisz akkor még festő voltam, mikor ezen benyomásokat keltette fel bennem.

Ugyanaz a szilfid volt, csakhogy a színpalak mögött, minden költői máz nélkül, a maga prózai valóságában, a midőn nem kell szépnek lennie s nem is sokat törődik vele, hogy az legyen.

Lehetetlen leírnom azt a hatást, melyet megjelenése az én felhevült, nemes, magasztos ideáloktól hevülő fantáziámra tett. A pillangóból hernyó lett s én e fölött mély bánatot, élénk keserűséget éreztem.

- Ah, ön az! - szólt mosolyogva, miközben tovább kötözte cipőjét. - Nagyon köszönöm a szép dicséreteket.

S minthogy én mitsem feleltem, barátom célszerűnek tartotta, hogy egyet-mást elmondjon rólam; azután fölegyenesedett, még mindig pipacsvörösén s lihegve s hátravetve aranyhaját, rendbe hozva felhajtott szoknyácskáját, nagy, mély szemével reám nézett - oh, egészen más tekintet volt mint az, melyben a csábítás, mámoros kéj hazug ábrándjai villantak meg s a mely engem is megittasított - de volt valami merően rám függesztett szemekben, mi különös, leírhatatlan benyomást tett reám.

- Ismét be kell mennem - szólt élénken s egyszerre nyújtotta felénk mind a két kezét. - Sajnálom, hogy nem időzhetem itt tovább: de remélem, uram, - szólt hozzám fordulva, - hogy szerencsétlenül fog látogatásával...

Reánk mosolygott s bájos élénkséggel megigazgatta lenge *mousselin* ruháját; a ragyogó, csábító mosoly, mint valami álarc, ismét kiült arcára s eltűnt szemünk előtt.

Szomorúan, leverten álltam ott, hol édes ábrándjaim és illúzióim álmai szétfoszlottak.

- Nos, hogy tetszik? - kérdezte Giorgió.

- Sehogysem! S bizony mondom, ostoba voltam, hogy idejőve tönkretettem azokat a kedves, ábrándos benyomásokat, melyeket három líráért vettem!

- Igazad van; ostoba vagy! Avagy talán azt vártad, hogy udvarias *pirouette*-tel fogadjon? Azt hiszed, hogy a Pergola első táncosnője mindig csak mosolyog és kellemezteti magát? Nagyon is meg lehetsz elégedve, mert hiszen meghívott magához, hogy látogasd meg...

- Oh, köszönöm szépen!

- Még képes volnál el sem menni!

- Annyira, hogy nem is megyek el.

- Ugyan menj! csak nem akarsz örökké a felhők közt élni?

- Hagyd meg nekem az én felhőimet, a melyek oly szépek: - hisz a többi mind oly szomorú és csúnya!

- Ámen! - felelt Giorgio gúnyos hangon; - aztán ne félj, sohasem fogom őket tőled irigyelni.

*

- Sőt - mondtam Giorgiónak - még egyszer el fogok jönni, hogy őt lássam, ezt a szirént, a ki aranyozott papirrongyaival elvakítja az értelmet, átlátszó ruháival felizgatja az érzékeket, lázas forrongásba hozza a vért és nevetséges tárcák írására kényszeríti az együgyűeket. Nevetni akarok én is önmagam felett, miután a többiek is nevettek rajtam s első sorban ő kacagott ki.

- Úgy látszik, hogy ebben a gúnyban sok a keserűség - jegyezte meg Giorgio.

- Nem! hanem annál több a boszuság!... Boszankodom, hogy egy önfelelt pillanatomban kitártam szívemet ezen istennő előtt, a ki csak épen úgy köti meg cipője szalagjait, mint akár-melyik közönséges asszony...

E másik alkalommal Giorgio mellett ült a színházban s kerekre nyitott szemekkel bámulta azt a nőt, kit ugyanaz a fény és ragyogás vett körül, ki ugyanazon mámoros kéjt keltette a szivekben - s mintha csak felelni akart volna az én gúnyos kritikámra, önkénytelen csodálattal kiáltott fel:

- Istenemre!... nagyon szép!... nagyon szép!...

- Oh! igen, igen! - feleltem én - s ez a szépség ingerel és boszantja az embert, mert láttára a szív kinosan vergődik s az ész gyáván eltompul; - e szentségtörő szépség mosolyogva, hideg közönnnyel veti meg s tapossa le selyem cipőjével mindazt, a mit szentnek, tisztának, szépnek és igaznak hittünk: - a nőt, a szerelmet, az ideált. Nézd, lábba hozta véretem s úgy érzem magamat, mintha arcul vertek volna.

- Kedvesem, - kiáltott fel dühösen Giorgio - hiába fecsegsz nekem, mert azt nem hiteted el velem, hogy e gyönyörű, plasztikus szépség kisujja nem ér többet, mint száz, meg százezer szentimentális, sorvadó alak.

- Ah! igazad van: például ez itt, megér három lírát.

- Oh!

- Igen: három líráért adja el gömbölyü vállait, hófehér keblét, aranyszőke haját, csábító szemének, biborajkainak csókra ingerlő édes mosolyát, trikóba öltöztetett tagjait: mindezt három líráért adja el, - nekem, neked... annak a vastag bankárnak, ki bortól mámorosan bámul reá, annak az elegáns fiatal embernek, ki szemtelen tekintetében elárulja alávaló vágyait, annak az arisztokratikus grófnak, ki unottan szögezi rá látócsövét páholya mélyéből, annak az emeletbeli úrhölgynek, a ki ingyen mutogatja bájait kivágott ruhájában, de azért ő reá megvetéssel néz le... s mindez csak három líráért kapható: ez a szép, kihívó, ingerlő asszony, a ki kiáll e nagy embertömeg elé azért, hogy bájait mutogassa... s kiteszi magát a tömeg szemtelen

megjegyzéseinek, elviseli kíváncsi, sértő tekintetét, mosolyog, csókot hint a hitvány tapsokért...

- Éva hallotta mindazt, a mit róla mondtál! - szólt kacagva Giorgio, a ki már néhány pillanat óta nem is figyelt rám.

Én összerázkódtam. - Magyarázd meg ennek okát, ha képes vagy rá.

- Igazán? - kiáltottam fel oly hangon, mintha ez csakugyan lehetséges lett volna.

- Igen. Nem látod, hogy néz reánk?

Ekkor vettem csak észre, hogy meghökkenésem és hiszékenységem is nevetséges volt s minthogy megalázva éreztem magamat, a nélkül, hogy tudnám miért, elnémultam.

Giorgio előbb eltávozott, mint én. Midőn már én is kifelé indultam, egy színházi szolga közelített felém s egy levélkét nyomott kezembe.

- Nekem szól? - kérdeztem meglepetve.

- Igen, uram: jól megjelölték önt.

- Kicsoda?

- Éva ő nagysága.

- Eh?!

- Legyen szives megvárni őt az előcsarnokban. Fél óra múlva készen lesz és jön.

Meglepetésem oly nagy volt, hogy egyetlenegy sem tudtam elmondani ama számtalan kérdésből, melyek agyamban összetorlódtak.

Feltörtem a levélkét:

»Ön nem jött el; miért? Ha el akar kísélni a ballet után, várjon meg az előcsarnokban!«

A meglepetés csaknem teljesen elvette eszemet s miközben újra meg újra átolvastam e két-három sort, éreztem, hogy ereimben valami ismeretlen láng terjed s hogy leirhatatlan, soha nem érzett nyugtalanság vesz rajtam erőt. A nézőközönség, a színházi hivatalnokok, a művészek már mind eltávoztak, egyik a másik után; a lámpákat kioltották, csak itt-ott égett még egy-egy gázláng a folyosókon s kívül egy fogat lámpása, melynek vöröses fénye beverődött az előcsarnokba.

Talán már te is tapasztaltad, hogy bizonyos különös pillanatokban egy-egy jelentéktelen, közömbös tárgy magára vonja és teljesen leköti figyelmünket, annyira, hogy mintegy rögeszmétől, gondolataink nem tudnak tőle szabadulni.

Az a kívülről bevilágító kocsilámpás valóságos bűverővel kötötte le figyelmemet s úgy éreztem, mintha lángja égetve hatolna be szivem legmélyére. Nem tudtam, hogy Éva melyik oldalról fog jönni s azért a legkisebb zajra is, melyet a lépcsőkön vagy a folyosókon hallottam, vérem hevesebb keringésbe jött. Húszszor is kísértésbe jöttem, hogy megszökjem: féltem, éreztem határozottan, hogy féltem!

A selyemruha finom suhogása vert fel gondolataimból. A folyosó homályos árnyából egy női alak vált ki, begöngyölve sáljaiba, prémes bundájába, s arcán fátyollal; könnyü léptekkel ment át az előcsarnokon, karját az enyémbé füzte, a nélkül, hogy egy szót is szólt volna; kinyitotta az ajtót s miközben felemelte ruhája uszályát, hogy a kocsiba szállhasson, lassan odasúgott nekem:

- Jöjjön!

Mihelyt beültem mellé a kocsiba, azonnal leeresztette az ablakot s kihajolva parancsolta a kocsisnak:

- A ligetbe!

Aztán hátravetette köpenye csuklyáját, mely egészen a szeméig leért, fátyolát levette s reám függesztette nagy, mély, kék szemeit, nem szólva semmit csak nézve reám egy gyermek ártatlan, kíváncsi tekintetével. Hátradőlt a kocsi egyik szögletében, fejét felém fordította és hallgatott; nagyon fáradtnak látszott s kíváncsi, vizsga tekintetével hosszasan végig mért, tetőtől talpig.

Egyszerre hirtelen fölegyenesedett s egész egyszerűen, váratlanul megkérdezett:

- Hogy hívják önt?

- Enrico Lanti.

- Hány éves?

- Huszonöt.

- Régóta Flórenben van már?

- Nem, csak két hónap óta.

- Sokáig itt fog maradni?

- Két, három évig.

- Én júniusban megyek el, - szólt bizonyos ártatlan szomorúsággal.

Hangja ércesen csengett, azzal a rezgő utóhanggal, mely édes, mint a zene.

S megint visszadőlt a vánkosokra, fejét egészen hátravetette s lehunyta szemeit: úgy látszott, mintha aludnék.

Az éj enyhe, kellemes volt s a tele hold fényesen ragyogott.

Hallottam mellettem halk leheletét, mely oly könnyed és tiszta volt, mint egy szunnyadó gyermeké; időről-időre, a mint a kocsi kanyarodott, a holdvilág ezüst kékéje beragyogott az ablakon és fantasztikus világosságot vetett halvány, csaknem átlátszó hófehér arcára, melyen, a beáradó esti szélben meg-meglebbentek aranysárga fűrtjei, mintha könnyed pelyhek lettek volna.

Azt hittem, hogy álmodom. De hát csakugyan én voltam-e ott, abban a kocsiban? Nem mertem hinni érzékeimnek és szinte félve kérdeztem önmagamtól, vajjon ama selyem- és bársonyhalmaz alatt csakugyan ő rejtezik-e?

- Bocsásson meg, - szólt hozzám, néhány percnyi szünet után, s szemeit sem nyitotta fel, mig beszélt; - bocsásson meg, nagyon fáradt vagyok! S minden este, az előadás után, e kocsizás alatt pihenem ki magamat egy kisé.

Midőn föl akartam húzni a kocsi ablakát, melyet nyitva hagyott, megfogta kezemet.

- Nem; hagyja nyitva. Az este oly gyönyörű.

- De meg fog önnek ártani.

- Oh, nem; sőt ellenkezőleg!

Kihajolt az ablakon, s tele tüdővel szívta be a hűvös, kellemes levegőt.

- Istenem, milyen jól esik!

S mozdulatlanul maradt az ablak mellett kihajolva, sokáig kibámulva az ezüstös hold által megvilágított fákra.

Aztán egész váratlanul felém fordult s szinte szemrehányó boszus hangon kérdezte:

- Miért nem jött el engem meglátogatni?

Zavaromban nem tudtam hirtelen mit válaszolni s ő, nem is várva be válaszomat, tovább folytatta:

- Költő ön?

- Nem, festő vagyok.

- Az mindegy: szóval művész - szólt halkán és ismét sokáig, erősen nézett rám ragyogó szemeivel; oly sokáig nézett már rám, hogy szinte zavarba jöttem s észre vette ezt is.

- Ön rútnak talált engem, - szólt természetes naivsággal, hirtelen félbeszakítva a csendet, mely nekem egy örökkévalóságnak tetszett, noha alig két másodperc óta tartott.

- Oh, ne mondjon semmit, ne is mentesse magát, - tette hozzá, fejével kedvesen integetve; - mert így van!

S újra elhallgatott; majd kitekintett az ablakon, kezével több ízben végigsimította homlokára csüngő göndör hajfürtjeit s időről-időre ismét csak reám függesztette kíváncsi, átható, vizsga tekintetét.

- Hova való ön? - kérdezte tőlem.

- Sicíliai vagyok.

- Nagyon messze van Sicília?

- Igen.

- Messzebb, mint Nápoly?

- Messzebb.

- Látta már a nápolyi San Carlo-színházat?

- Nem.

- Talán decemberre odamegyek.

Bizarr, értelmetlen beszélgetés volt, melyben a szavaknak egész más jelentősége volt, mint a mindennapi beszédben, mert mindkettőnk hangjában oly érzések és hangulatok rezdültek meg, melyek rezgésbe hozták a szív legtitkosabb húrjait.

- Igaz, hogy a sicíliaiak féltékenyek? - kérdezte tőlem rövid szünet után.

- Csak úgy, mint a többiek.

- Ön nem féltékeny?

- Még nem voltam az soha.

- Még nem szeretett?

- Nem.

- Sohasem?

- Sohasem.

Csodálkozva nézett rám néhány pillanattal s aztán újra hozzám fordult:

- De művészetébe szerelmes?

- Igen.

- Mint valami nőbe?

- Mint valami nőbe.

- Hogy mondhatja ezt, mikor bevallotta, hogy még soha sem szeretett?

Látszott, hogy őt magát is meglepte ez a bizarr kérdés és sietett hozzátenni, hogy ne legyen időm a válaszra:

- Önök művészek mind ilyenek!

Uj szünet állt be, mely telve volt titkos ábrándokkal, rejtélyes emóciókkal és édes reményekkel.

- Sok barátom volt már, - szólalt meg újra, - de művészt még egyet sem ismertem. Azt mondják, hogy oly különösek, hogy félig örültek. Ezért vizsgáltam önt oly beható kíváncsisággal. Vajjon észrevette-e?

- Igen.

- De nem fedeztem fel semmi különöset! Azt hiszem, hogy ön nagyon büszke és vigyáz, hogy el ne árulja magát... Pedig nagyon szeretném szívében olvasni különös benyomásait. Szinte úgy tekintem önt, mint valami ritka, becses példányt.

S vidáman, tiszta szívéből kacagott; apró, hófehér fogai, mint valami gyöngysor, villogtak felém a sötétből.

- Nem fél tőlem? - kérdeztem tőle nevetve.

- Nem!... Nem! - szólt, megszorítva kezemet. - Hisz ön oly jó volt irányomban!

Ugy látszott, mintha egy pillanattal haboznék s aztán szokatlan élénkséggel kérdezte:

- Mondja meg őszintén: nem önmaguk izgatják fel képzeletüket, mikor annyi sok szépet és jót álmodnak, mondanak egy-egy nőről?

- Nem.

- Igazán?

- Igazán.

- Ah! mily szép volt az, mit ön rólam irt! - kiáltott fel és gyermekes örömmel tapsolt; - oly nagyon örültem neki!

Hiusága oly őszinte, ártatlan és naiv volt, hogy szinte elérzékenyített. Kezeimbe nyugtatta finom fehér kezeit, melyeknek gyengéd puhasága, finom bársonyos bőre csodálatos benyomásokat keltettek bennem.

- Mily ostoba voltam, hogy oly csunyán mutatkoztam be önnek! - tette hozzá. - Még most sem tudom magamnak megbocsátani ezt a ballépést! Az én hibám volt: s én úgy olvastam az ön szívében mint valami nyitott könyvben... ön bizonyára gyűlölt engem akkor...

Megszorította kezemet, mintegy meg akarva tiltani, hogy válaszoljak; újra kihajolt az ablakon s aztán halkán hozzátette, mintha csak önmagával beszélgetne:

- Igazán sajnálom, hogy megsemmisítettem az ön illúzióit... ezek az édes illúziók...

- Nézze csak! - kiáltott föl gyermekes élénkséggel s maga mellé vont az ablakhoz; - nézze csak, milyen szép!

Én is kihajoltam, feje fölött, az ablakon. A kocsni lassan haladt a liget gyönyörű, fáktól szegélyezett utain; lehelletének édes mámorát arcomon éreztem s a kocsni egy váratlan zökkenése folytán arcaink érintkeztek.

- Oh! - sikoltott fel kacagva és elpirulva; miközben élénken hátradólt, - milyen szép este! Ne szálljunk le?

Könnyedén röpöpent le a földre, mint valami kis madár, s minthogy az éj hűvös volt, hozzám simult.

- Mily jó hűvös van! - szólt örvendezve s megrázkódva, oly kedvesen, oly graciöz mozgással, hogy én is egész testemben megéreztem borzongását.

- Szaladjunk!

S aztán elkezdünk szaladni, mint két pajkos gyermek; ő csak alig érintette lábaival a földet, örömmel hallgatta selyem ruhájának suhogását s fölhozta fejére kis köpenykéjét, mely lebegett a gyenge esti szélben.

- Oh! mily jól esett! - szólt, mikor már fölmelegedett a futásban. - Mily gyönyörű éj van!

S mosolyogva sóhajtott fel.

Midőn ismét a kocsiban voltunk, fölhozta az ablakok üvegeit s a kocsni egyik szögletébe hozta meg magát, kacagva és reszketve a hidegtől:

- Jöjjön közelebb hozzám; - szólt; - fázom.

Egy vánkost tettem lábai alá s betakartam őt kabátommal.

- De így ön fázni fog! - kacagott rajtam. - Várjon, meg fogjuk felezni kabátját.

Hátra hozta lábait s bársony köpenyének felét vállamra vetette.

- Ime, itt a karmantyúm fele is - tette hozzá; - kezei már valóban jéghidegek!... Milyen kis kezei vannak!

Aztán megelégedetten, vidáman sóhajtott fel: - Ah! milyen jól érzem magamat így!

Éreztem, hogy a gyöngéd, tündéri teremtés reszket a hidegtől, a mint ott összehúzta magát a kocsni sarkában; s azt is éreztem, hogy lassankint mámorossá tesz az az erős *phylton*-illat, mely az egész kocsni belsejét betölti.

- Mi baja önnek, hogy nem is szól? - kérdezte tőlem rövid szünet után.

- Semmi.

- Meg van elégedve ezzel a kocsikázással?

- Igen.

- Én is! - kiáltott fel, s rögtön azután, megszokott könnyedségével tért át más tárgyra:

- Fest ön arcképeket is?

- Igen.

- Akarja megfesteni az enyémet?

- Igen!

- Szépnek fog festeni?

- A milyen az életben.

- Tetszem önnek?

- Nagyon!

- Ön is tetszik nekem.

Mindezt oly nyíltan, oly egyszerű őszinteséggel mondtuk el, mintha fivér és nővér lettünk volna, vagy mintha ez a legtermészetesebb dolog volna a világon.

- No s most mit csinál? - kérdezte tőlem, midőn felkeltem, hogy szembe üljek vele.

- Szemben akarom önt látni!...

Kedvesen elmosolyodott, azzal az őszinte, naiv, édes mosolylyal, aztán hátrahajtott a fejét, szemeit félig lehunyta és félig nyitott ajkaival hallgatott. És egész lényéből, mintha villamos áram gyanánt özönlött volna felém s hatott volna le szívembe a mámoros benyomások végtelen özöne.

Majd vidám, hangos kacajra fakadt:

- Mily gyermekek vagyunk! - kiáltott fel, - mily gyermekek!... De azért oly jó időről időre gyermeknek lenni!... Ez legalább gondtalan, derült jókedvet okoz: a többi úgy is oly unalmas és kiállhatatlan!

- A színház is? - kérdeztem.

- Oh, a színház legjobban!

- Akkor hát miért nem hagyja ott?

Meglepetve, csodálkozva bámult rám, nagy gyermeteg szemeivel, s aztán naiv egyszerűséggel felelt:

- De hisz ez az én foglalkozásom, uram!

- Ah!

- S aztán vannak benne szép pillanatok is.

- A tapsok?

- Igen... a fény, a ragyogás, a zene, a lelkesedés közepette, mikor érezzük, hogy szépek vagyunk...

- Lehet azt érezni?

- Igen... igazán érezni lehet! kezdetben ez is bizonyos kellemetlenséggel jár... hogy ott kell állnunk, mikor oly szépek vagyunk és oly kevés ruha van rajtunk, s aztán az a sok reánk szögezett látócső... örülünk is rajta, meg szenvedünk is miatta. Aztán a sok mosoly, a sok monokli, a tetszéskiáltások, a páholyokból tapsolva kihajló keztyüs kezek lázba, izgatottságba hoznak bennünket. S végül még hiúságunk, önérzetünk is ki lesz elégitve...

- Ugyan?

- Mert ugyanazok az elegáns urak ismétlik és elmondják, hogy sokkal szebbek és kedve-sebbek vagyunk, mint azok a nagy dámák, a kik páholyaikból oly megvetéssel néznek le ránk, mintha csak betanított állatok volnánk.

- Ah! a látogatások a szinpadon?

- Ott is, meg otthon is.

- S ez tetszik önnek?

- Nem mindig, de igen gyakran.

Mindezt nyugodtan mondta el, nyíltan a szemembe nézve, egyszerű, természetes őszinteséggel.

- Most ismét elhallgatott: mi baja van tehát?

- Igazán semmi.

- Talán nem jól tettem, hogy mindezt elmondtam önnek ily őszintén.

- Oh, nem!

- Mert azon látogatások között, melyek nekem tetszenek, ott lesz az öné is. Igaz, hogy még eddig nem látogatott meg, de reményelem, helyre fogja hozni mulasztását.

- Oh, nem.

- Hogyan? nem? És miért nem?

Sokáig hiába várt tőlem feleletet s akkor édes hangjával, a félénk gyermek modorával, hízelgő kedveskedésével, mintha érezné, hogy nincs igaza, megint megszólalt:

- De ha becsukom ajtómat azon urak orra előtt, ki fognak fütyöltetni... S akkor első sorban is talán önnek nem fogok többé tetszeni...

Annyi őszinteség, annyi igaz közvetlenség volt hangjában, hogy nem tudtam, mit feleljek erre a megjegyzésre, melynek kegyetlen igazsága megtörte, összezúzta szívemet. Ő is gondolataiba mélyedt s lehajtott fejét két keze közé fogta.

A kocsis megállt: ő az ablakhoz hajolt és csak annyit szólt igen halkán:

- Máris?

- Legyen olyan szives, csöngessen fel az első emeletre - szólt aztán hozzám.

Az első emelet összes ablakai fényesen ki voltak világítva.

- Önnek vendégei vannak!

- Igen, - felelt egyszerűen s megfogta kezemet.

Egész váratlanul elszomorodott. Már éjfél után két óra volt; a kocsis is elrobogott s az elhagyott utca még pusztábbnak látszott a hold éles fényében; mi egyedül álltunk ama bezárt ajtó előtt, mint valami kereskedősegéd, ki éjjel hazakiséri a kis varróleányt s a bucsuzás előtt még egy félóráig édesen suttognak szerelmükről.

- Meg fog látogatni? - kérdezte tőlem.

- Talán.

- Miért csak talán? nem ígérheti meg?

- Attól félek, hogy esetleg nem tartanám meg ígéreteimet.

- Ah! máris attól fél!

Megrázta kezemet, rövid hallgatás után s aztán csaknem könyörgő hangon ismételte:

- Meg fog látogatni?

- Igen.

- Ah! köszönöm önnek! Holnap?

- Holnap.
- Eljön értem s megvár a ballet után?
- Ha parancsolja...
- Nem parancsolom! Örömet szerez vele nekem!
- Akkor igen.
- Isten önnel, tehát!

S eltűnt a kapu alatt. Már vagy husz lépésnyire eltávoztam, midőn hallottam, hogy nevémen szólít. Először történt, hogy ajkairól hallottam nevemet s az édesen rezgő hangra minden vérem szivemre tolult. Megfordultam - még mindig a küszöbön állt s a hold ezüstös fénye előntötte az egész, romantikus jelenetet.

- Hol lakik? - kérdezte tőlem.
- A Santo Spirito utcában - s megmondtam neki a ház számát is.
- Hányadik emeleten?
- A harmadikon, az utolsón.
- Jó estét! - s ezuttal csakugyan eltűnt.

*

Egészen átszellemülve álltam meg a kapu előtt, mintha lábaim a földbe gyökereztek volna s tele tüdővel szívtam magamba az éj hűvös levegőjét. Éreztem, hogy élek, hogy az életerő, az ifjuság telje dagasztja szivemet, melynek heves dobogását nem voltam képes lecsillapítani. Ugy képzeltem, hogy Éva most onnan felülről lenéz reám, az ablakon keresztül s a kivilágított ablakok, melyeknek függönyei mögött egymásután láttam az árnyakat elshanni, szinte elvakítottak.

Oh, igen! féltékeny voltam azon férfiakra, kik otthon, szalonjában vártak reá éjfél után két óraker s képzeletemben láttam ezen elegáns, kifogástalan urakat, a mint büszkén, mosolyogva rabolták el tőlem szavait, mosolyát, idejét, nyugalmát és boldogságát. Mint egy átcikázó villám fényében, hirtelen előttem állott helyzetem szomorú képe: ott álltam a bezárt ajtó előtt, szegényen, egyedül, barátok nélkül, nevetségesen, elhagyatva, fázva s az irigység pokoli tüzeiben égve! Hát valjon mi voltam én, hogy szembeszálljak e nő birásáért azokkal, kiknek boldogságához semmi sem hiányzott?

Dühös voltam, szégyeltem magamat s a kétségbeesett féltékenységgel gyötört; éreztem, hogy a mai végzetes éjszaka mámorító örvénye el fogja nyelni minden eddigi érzelmeimet, reményeimet, vágyaimat s egyedül, pusztán, sivár kebellem fog kivetni mélyéből a nyomor közepébe. Félni kezdtem s büszkeségemből merítettem erőt azon esküre, hogy soha többé nem fogom viszontlátni e nőt, a ki szégyelte volna bevallani irántam érzett szerelmét.

Nem mondom, hogy ez az eskü nem került roppant lelki küzdelemben, de volt hozzá elég erőm is, hogy azt megtartsam, - irigységből, boszúból, büszkeségből, féltékenységből... nem tudom...

*

Másnap, abban az órában, melyben megígértem, hogy meg fogom őt látogatni, kimondhatlan, kínos lelki harcot küzdöttem végig. Huszszor is azon a ponton voltam, hogy elmenjek hazulról, hogy lábaim elé boruljak. Két kézzel ütöttem fejemet, mint valami örült, levettem magamat egy székre s keservesen zokogtam, de nem mentem el... s ha sirtam is, boldog voltam, hogy senki sem látott sirni.

Igy érkezett el éjfél utáni egy óra. Mikor a toronyóra elverte az egy órát, fellélegzettem, mintha csak szerencsésen kiállottam volna a tűzpróbát.

Hideg volt. Kívül erős szél füttyölt s rázta meg az ablakokat, sikongva, éles süvöltéssel nyögve az Arnó-parti szűk sikátorokban. Különös, kínos élvezettel néztem a lassan leszálló hópelyheket, melyek az ablak üvegén elolvadtak s távoli családomra gondoltam s mindazon édes, csendes örömekre, melyekről lemondtam, hogy ostoba, képzelt ideálok s ábrándok után szaladjak: éreztem, hogy gigászi inspiráció száll lelkembe, képzeletem szárnyain óriási magasságra emelkedtem s megittasulva ábrándoztam a dicsőség édes mámoráról.

Hirtelen hevesen csöngettek ajtómon. Felugrottam székemről, mintha a csengő drótja szivemben lett volna bekapcsolva s ott szólalt volna meg. Fölvettem a gyertyát s egész testemben reszketve mentem az ajtót kinyitni, mintha valami szerencsétlenség előérzete gyötört volna: aztán bámulva hökkentem vissza.

*

Éva volt, egészen beburkolva, halványan s remegve a hidegtől; a mint gyönyörű szemeivel rám tekintett, fogadni mertem volna, hogy sirt: annyira meglátszottak bennük a könnyek nyomai.

Szemrehányásokat, heves jeleneteket vártam tőle: de csalódtam, mert nyugodtan, bár mély fájdalommal beszélt. Belépett szobámba, leült a kihamvadt kandalló mellé s aztán halkán megszólalt:

- Nem jött el!

- És ön!

Bánatosan mosolygott. Cipői mind tele voltak hóval.

- Gyalog jött?

- Igen.

- Miért?

- Nem tudom. Szükségem volt rá, hogy megbocsásson a tegnapi estéért.

S igyekezett erőt venni magán, hogy elpalástolja reszketését, fogai vacogását, mintha félt volna, hogy ez szemrehányásnak látszhatnék azért a hideg szobáért, melyben őt fogadom. Habár e gyöngédsége lelkem legmélyéig megindított is, mégis nagyon szégyeltem magamat kialudt kandallóm, szegényes szobám s azon régi köpenyeg miatt is, melyet egy székre terítettem, hogy ráülhessen.

Összetörtem egyetlen festő-állványomat s begyújtottam vele a kandallóban.

Mosolygott; ajkai már violaszínűek voltak, reszkető kezeit a lángok fölé tartotta, melyeknek fényében azok csaknem átlátszóak voltak.

- Oh, mily szép tűz! - örvendezett gyermekes naivsággal a felcsapó lángoknak.

Letérdeltem lábai elé; fölszárítottam cipőcskéit az öreg köpeny egyik ujjával s aztán az egész lábait alá terítettem, mint valami szőnyeget. Engedte tennem s közben gyermekként kacagott; kíváncsian nézegetett körül s nekem úgy tetszett, hogy ezen naiv, természetes kíváncsiságban semmi szégyenletes, megalázó nincs reám nézve.

- Ez az ön szobája? - kérdezte tőlem.

- Igen.

- Mily boldogok önök, művészek! Mily sok édes ábrándot élhetett át eme falak között!

Oh! az édes ábránd, a tündéri álom ő volt, kedves, lenge alakja, édes mosolya, könnyektől nedves szemei, térdein összekulcsolt hófehér kezei s az a sötétbarna selyemruha, mely puha, plasztikus redőkben borult rá, mintegy hozzásimulva gyönyörű természetéhez... ott volt, az én szegényes szobám egyszerű szögletében, a kandalló lobogó lángjaitól megvilágítva!

Tele volt váratlan, bizarr szeszélyekkel, a melyeket követve, gyakran badarságokat tett, de ezt is oly gyermeteg naivsággal tette, hogy nem lehetett neki rossz néven venni.

- Mutasson meg mindent! - szólt s maga fogott hozzá, hogy felhányjon mindent az egész szobában, rajzaimat, kartonjaimat, össze-vissza hányva mindent, ezer meg ezer naiv kiáltásban törve ki, melyeknek értelmük ugyan kevés volt, de annál több kedvesség rejlett bennük.

- Oh, mily szép! mily nagyon szép! - s nem szünetelt meg tovább kutatni, meg-megállva, tapsolva egy-egy festményem láttára.

- Hogyan tudja lefesteni ezt a sok szép dolgot? - kérdezte tőlem elkomolyodva s aztán be sem várva feleletemet, kért:

- Ajándékozzon nekem valamit.

- Válasszon ön maga.

- Adja nekem azt a tájképet: A tengerpartról való?

- Igen: *I Ciclopi*.

- És mi ez: *I Ciclopi*?

- Így híznak egy pár óriási szirtet Aci Trezza mellett, a tengerben.

- Siciliában?

- Igen.

- Oh, mily szépek!

Fölvett egy ecsetet s a vászon szélére fölírta:

»Éva, 22 Marzo.«

- Így legalább én is dolgoztam rajta - szólt különös, gyermeteg mosolyával.

S aztán ismét elkomolyodott:

- Önök, művészek, mindenütt valóságos paradicsomot teremtenek maguknak.

Mosolyogva nézett körül szegényes szobámban s aztán hozzátette:

- Örülök, hogy eljöttem. Legalább láttam az ön fészkét.

Tekintete véletlenül szegényes ágyamra esett s ismét különösen mosolygott, de nem szólt. Azután újra leült a kandalló mellé, egészen oly otthonosan, mintha saját szalónjában lenne s hosszasan rám nézve megszólalt:

- Igen örülök, hogy eljöttem: hanem azért ön nagy bánatot okozott nekem!

- Bocsásson meg!

- Oh, nincs mit megbocsátanom. Lásza, még azt sem kérdeztem, hogy miért nem jött el. Midőn, a színházból kijövet, nem találtam meg önt az előcsarnokban, azonnal kitaláltam azon okot, mely miatt ön megszegte adott ígéretét... és én jöttem el.

Felém nyújtotta kezeit, mélyen szemeimbe nézett és mosolyogva kérdezte:

- Még mindig féltékeny?

- Oh... nem!

- Ugy-e, nagyon szeret engem?

- Azt hiszem, beleőrülök.

- Ezt már nekem nagyon sokan mondták.

- Oh, Éva! ne beszéljen így!

- De önnek elhiszem, hogy igazat mond. Ön másképp nem is tudna szeretni. Oh, Istenem! mily boldogság az ilyen szerelem. Nagyon kellett önnek tetszenem, hogy ily nagyon szeret... Ha tudná, mily jól esik a nőknek, hogy ily nagyon tetszenek! Meddig fog tartani ez a benyomás önben? Ki tudja! De nem törődöm vele. Oly édes boldogság azt tudni, hogy csak egy percre is fölkelhettem önben azt! Mert én is szeretem önt.

- Ön! ön!

- Igen, szeretem önt azért, mert olyan nagyon tetszem önnek.

Oly szeliden, oly nyílt őszinteséggel tekintett rám, hogy ezen egyszerű szavak egészen megígéztek.

- S aztán, ebben a pillanatban, ön is nagyon tetszik nekem.

- Ah! ebben a pillanatban!...

- Igen: - édes Istenem, hát hazudnom kellene, hogy önnek örömet szerezzek? Azt hittem, hogy ön előtt egész nyíltan kitérhetem szívemet. Megesküdhetnék-e ön is, hogy mindig úgy fog szeretni, mint most?

- Igen; oh, igen!

- Gyermek! - kiáltott fel és szomorúan mosolygott; - hányan ismételték ezt már én előttem!

- Ne mondja ezt, Éva! ne mondja!

- Mit törődik a multtal, ha tudja, hogy e pillanatban csak önt szeretem? Legalább hinni fog nekem, miután látja, hogy ily őszinte vagyok. Igen, lehet, hogy ez is csak szeszély, ez is csak örültség. Azért szeretem önt, mert egyszerű és naiv, mert nem gazdag, nem elegáns; mert szíve telve van művészi álmokkal és rajongással, mert oly különös szemekkel tekint rám s érzem, hogy én is olyan leszek, mint ön s nem ismerek többé magamra: - ime, ezért szeretem önt! Holnap talán jobban fog tetszeni nekem valamelyik elegáns ifju szép nyakkendője, a mint ön talán többre fogja becsülni valami varróleány vörös kezét. De hát ha így van is, vajjon nincs-e igazunk, ha élvezni akarjuk a jelen pillanat boldogságát? Vagy talán többre becsülhetnők önmagunkat, ha hazug ígéretekkkel áltatnók egymást ma, hogy holnap újra hazudva tovább folytassuk ez oktalan komédiát? Én már oly sokszor szerettem! S ki tudja, ön is hány-szor volt már szerelmes! Ön ma tetszik nekem s én is tetszem önnek és boldog vagyok, hogy ezt önnek megmondhatom. - Holnap... ki tudja, mit hoz a holnap? Nos, lássa, nincs igaza, ha féltékeny, miután én ily őszinte vagyok.

Annyi igazság, mondhatnám, annyi őszinte érzelem volt e kemény szavakban, hogy ellenállhatatlan varázst gyakoroltak rám. Képes lettem volna arra, hogy magamat föbe lőjsem; de arra nem, hogy elhagyjam őt, hogy lemondjak ezen nő szerelméről, a ki elmondta, hogy miért és hogyan szeret s egyuttal értésemre is adta, hogy könnyen elkövetkezhetik az az idő, a mikor már nem fog többé szeretni.

Szemközt ült velem, a kandalló előtt, úgy hogy térdeink csaknem érintkeztek; kezét az enyémben nyugtatta s vékony, gömbölyü karjai elvesztek a selyemujjas gazdag csipkeerdejében; mosolyogva, gyöngéd bizalommal, őszinte odaadással nézett rám és látszott, hogy

boldog, mivel oly nyíltan, titkolózás nélkül kiöntheti előttem lelkét, s beszélhet szivéről, szerelméről, minden tartózkodás nélkül. Ujra megszólalt:

- Láthatja, hogy igazán szeretem önt: mert hisz itt mondom ezt, az ön szobájában, hol már sötét van, s én is úgy be vagyok burkolva, hogy ön nem találhat szépnek...

A tűz kialudt. Éva letérdelt a kandalló előtt - az elegáns kényelemhez, fényűzéshez szokott hölgy, kit selyem, bársony és arany vett körül - letérdelt az én szegényes szobámban, a füstös, kopott, hamuval telt kandalló előtt, s kötényével legyezve akarta föléleszteni a hamvadó tüzet. Én fölálltam és körülnéztem, hogy mit tüzelhetnék még fel a kandallóban, mert valóban nagyon hideg volt. De nem láttam semmit, nem találtam semmit, s midőn ő e fölötti zavaromat észrevette, mosolyogva kérdezte tőlem:

- Ne menjünk el egy theára?

- Hová?

- Hozzám?

- De hogyan? gyalog?

- Gyalog, mint két szökevény. Ön rám fogja teríteni nagy téli bundáját.

- Menjünk.

Valóságos januáriusi kegyetlen hideg volt; az utcákat magas hólepel borította, s a mint a még le nem taposott fehér szőnyegen lépkedtünk, cipője vékony talpa hamar átmedvesedett s ő reszketni kezdett a hidegben.

Mikor a d'Azeglio-térre értünk első tekintetem ama bizonyos első emeleti ablakokra esett, melyek még most is ki voltak világítva. Éva, kit karomon vezettem, megérezte, hogy e látványra karom megremegett, mert gyöngéden megszorította s magához közelébb vonta azt, mintha félne, hogy elvesziti.

- Nem az én hibám, esküszöm önnek! - kiáltott fel kérő hangon. - Azt reméltem, hogy eddig már régen elunták magukat és eltávoztak!...

Kézen fogott, mint valami gyermeket, s maga után vezetett fel lassan, óvatosan, a koromsötét folyosókon.

- Pszt! - sugta fülembe; - nem akarom, hogy meglássák önt: oltsa ki a gázt.

Lassan megfordítottam a kulcsot az ajtóban. Tökéletes sötétben voltunk s én éreztem zseb-kendőjének hódító *phylton* illatát, hallottam apró, gyors lélegzetét; tapogatózva kereste meg a falon a villamos csengő gombját s gyengén, csaknem félénken nyomta meg azt. Egy csinos, fiatal szobalány jött az ajtót felnyitni; Éva fülébe sugott valamit, gyöngéden betolt engem egy folyosóra s aztán zajtalanul eltűnt egy másik, üveges ajtón.

A szobaleány a hálósobába vezetett be, mely csak halványan volt megvilágítva s aztán ő is eltűnt.

*

A kis szoba fehér selyemmel volt kárpitozva s úgy nézett ki, mint egy elegáns skatulya. Egyik sarkában volt az ágy, melyet minden oldalról gyönyörű csipkefüggönyök takartak el: átlátszó mesterművek, melyeknek homályos fátyolán keresztül jól lehetett látni a rózsaszínű takarókat; a selyem áttetsző fénye visszaverte a függőlámpa halvány világát s a félhomályban a képzelet szárnyat öltve repült a szerelem tündéri országába, ábrándozva földöntuli boldogságról.

Ebben a szobában is érezhető volt a *phylton* mámorító illata, mely mindenütt ott volt, a hol csak ez az elegáns, igéző asszony megjelent: s az édes illat, mint valami bűvös varázsszer, újra földézte a bájos asszonyhoz kötött ingerlő emlékeket. Egy-két kis asztalka állott a szoba sarkaiban, telerakva azon semmitmondó, bizarr fényűzési tárgyakkal, melyeket a nők annyira kedvelnek, s melyek bizonyos elegáns kinézést kölcsönöznek a szobának.

Leültem és ábrándoztam. A nagy, velencei álló tükörben mintha újra láttam volna ezt a rejtélyes, csodálatos nőt, ki egész lelkemet magával ragadta. Mintha mosolyogva állt volna a tükör előtt, melynek ragyogó üvegében ott láttam aranyos szőke hajának szétszórt hullámos erdejét; ki-kivillant onnan mély azúrszemének igéző pillantása, mely forrongásba hozza a vért s örült vágyakat kelt a megittasult szivben; édes mosolya nyomán mintha ezer mennyország soha nem álmodott üdve kelt volna fel, s fölébresztette volna elkinzott lelkem rég eltemetett álmait...

Az óra lassan, tompán ketyegett s a másik szobából áthallatszott a férfiak beszédének hangos moraja, melyet időnkint vidám nevetés szakított félbe. Aztán néhány percre megszólalt a zongora is és megcsendült Éva üde, édes, hizelgő hangja, melynek rezgése visszhangzott szivem megfeszült hurjain. Hallottam, a mint a zongorát lecsukták s azt is hallottam, a mint a csészek és kanalak csengettek...

Egyszerre csak vakító fényözön áradt be a homályos kis szobába és belépett Éva.

Egyenesen hozzám futott: kezei közé fogta lázban égő fejemet, s egyetlen szót sem szólva, hevesen megcsókolt:

- Ime, itt a te theád! - szólt.

*

S midőn én visszacsókoltam őt, midőn lázasan dobogó szivemhez szoritottam őt, halkan fel-sikoltott - a boldog szerelem, a kielégített vágy édes sikolya volt ez, mely leirhatatlan gyönyörrel töltötte el keblemet.

- Ah! ne szoríts oly erősen! - lihegte.

Aztán nevetve bontakozott ki ölelő karjaimból, szokása szerint merően, hosszasan rám nézett, s gyermeteg, naiv szemeiben a szenvedély gyújtó villámai cikáztak; karjait előrefeszítve, távol tartott magától s felkiáltott:

- Mily szép vagy! mily forrón tudsz szeretni.

- Jer - folytatta, megfogva kezeimet s maga után huzott; - jer, - de ne szólj, csendesen légy, ülj ide mellém a szófára és hallgass!

Végigsimogatta arcomat, kibontotta hullámozó aranyhaját, betakarta vele kezeimet, nyakamat s aztán újra kezei közé fogva fejemet sokáig, mélyen nézett lángoló szemeimbe s öntudatlanul susogta:

- Kedvesem! én szép kedvesem!

Egyszerre aztán elkomolyodott, szinte megdöbbenve tekintett reám s fojtott hangon kiáltott fel:

- Azt hiszem, hogy komolyan szeretlek... hogy igazán szerelmes vagyok beléd!

Fölugrott a szófáról, s mint valami madár, odarepült az ajtóhoz, melyre ráfordította a kilincset.

- Jó éjt, uraim! - kiáltott át az ajtón keresztül s aztán felém fordulva, oly szivből kacagott, mint egy gyermek, a ki csinyt követ el s nem fél, hogy felfedezik:

- Ha látnának bennünket! - tette hozzá halkán.

Az ajtó mögött, a másik szobában zajosan követelték az urak, hogy térjen vissza közéjük.

- Álmos vagyok! - felelt Éva. - Jó éjt!

- Mily ostobák! - súgta aztán felém. - Azt hiszik, hogy joguk van untatni engem akkor is, mikor boldog vagyok!

Egy ideig hallgatózott s néhány perc múlva megszólalt, vidáman, megkönnyebbülve:

- Végre valahára elmentek! El fogsz jönni holnap is, ugy-e?

- Igen.

- A rendes órában. A színházban fogsz reám várni?

- Igen.

- Sőt jobb volna, ha kocsiba ülnél a Santa Maria Nuova-téren s ott várnál meg. Én aztán odamegyek érted. Vedd a kilences számú kocsit: azon a napon láttál engem legelőször; ez szerencsét fog hozni mindkettőnknek. No és most mit akarsz tenni?

- Hogy tudjam én neked megmondani azt, hogy mit akarok tenni?... mikor magam sem tudom... mikor már elvesztettem a fejemet is és egész testemben a gyilkos láz gyötör... hogy tudhassam én?!

Lebontott hajával legyezte arcomat, a mint mellette ültem a szófán.

- Nos, - szólt hozzám, - ha lázad van, akkor legjobban teszed, ha hazamegy.

- Nem: itt maradok és megvárom, míg elalszol.

- Eh?!

- Ki fogok nézni az ablakon; látni akarom, hogy szoktál aludni.

Hangosan felkacagott és hófehér kezeivel gúnyosan csókokat hányt felém.

- Még csak az kellene!

Összekuszálta hajamat homlokomon; igéző szemeiben újra megvillant az a végzetes, szenvedélyt keltő tűz, mely gyógyíthatatlan sebeket égetett a szivben, hova behatolt... sokáig, nagyon sokáig nézett reám így, folyton homlokomon tartva kis fehér kezét... aztán, mintha csak önmagának felelne, megszólalt:

- Menj! - susogta - menj el innét! - s nem engedett mozdulnom, hanem felém nyújtotta biboros, édes ajkait s lehunyta villámló szemeit.

Midőn az ajtó küszöbén voltam, ismét visszahívott:

- Adj valami emléket; - szólt - add ide zsebkendődet: arról rád gondolok.

S midőn már szintén a küszöbön álltam:

- Várj, - intett megint; - azt akarom, hogy te is gondolj rám, hogy rólam álmodjál.

Kivett egy gyémántos tűt, melylyel csipkeruhája keblén össze volt tűzve s gyöngén megszurta kezemet.

- Így ni! - kiáltott fel; - most már mehetsz. Isten veled! S meg ne feledkezzél a holnap estéről.

Keresztül mentem a sötét folyosón s tapogatózva kerestem a kijáratot, próbálgatva minden ajtót, hogy kijussak, de mindnyája kulcsra be volt zárva. Odaát, a hálószobában, a csukott ajtón keresztül is kihallottam a ruhasuhogást és a léptek zaját, mintha Éva föl s alá járt volna a

szobában. Ez a helyzet kellemetlen volt: nem mehettem se ki, se be és már igen kényelmetlenül kezdtem magamat érezni. Éva szobájába nem térhettem vissza s nem kiálthattam a szobaleány után.

Egyszerre csak hangos, vidám ezüstcsengésű kacagás hallatszott ki Éva szobájából: nevemen szólított - s ebben a kacagásban bent volt az én helyzetem nevetséges, kényelmetlen oldala. Nem tudom, hogyan jutottam ismét hálószobája küszöbére: fölemeltem a nehéz, aranynyal himzett brokát-függönyt s az ágy átlátszó, felhőszerű csipkefátyolán át láttam azt a kacagó, gyermeteg angyalarcot, körülvéve gazdag hullámokban leomló aranyhajától: - láttam őt felém mosolyogni, ábrándos, mély szemeiben a szenvedély égő villámaival, a szerelem édes, részegítő mámorával.

*

Nem tudnám megmondani, hogy meddig tartott ez a lázas álom s hogy mit éreztem én az alatt. Szivem csordultig volt szerelemmel, boldogsággal, gyönyörűséggel s szinte féltem, hogy nem bírom elviselni azt. Ugy tetszett nekem, hogy ennyi boldogságtól túlaradó szivem már nem fér meg keblemben s kettészakítja azt. De egyszerre valami kellemetlen érzés, fájó szemrehányás is befészkelte magát szivembe s nem volt nap, midőn ne féltem, ne aggódtam volna, hogy ez a varázsos álom egyszerre csak megszűnik s én a világi valóságra ébredek.

Kimondhatatlanul boldog voltam, de szerelmem verőfényes egén meg-megjelent egy felleg s árnyékot vetett rá: vajon meddig fog mindez tartani? vajon el tudnám-e viselni a fájdalmat, ha máról holnapra nyomtalanul eltűnnék? Napjaimat álmodozva, édes ábrándok között töltöttem, az ablaknál vagy a kandalló mellett, vagy az utcán járva-keelve, a nélkül, hogy látnék, hallanék valamit, a nélkül, hogy szerelmemen kívül másra is tudnék gondolni; az éjjel aztán az enyém volt, a szerelem minden szenvedélyével, minden titkos gyönyörével. Hajnalban távoztam el tőle mindig, titkon, bujkálva, mint a tolvaj, ki meglopta a paradicsom gyönyöreit.

Kimondhatatlan aggodalmak gyötörtek néha: boldogságtól áradó szivembe ismeretlen, érthetetlen fájdalmak nyilaltak; gyakran titkos, vakmerő, magasztos ihlet szállott meg, de éreztem, hogy művészetem csekély, elégtelen azoknak megnyilatkoztatására s tehetetlenségem tudatában elkeseredve, meg sem kíséreltem azok kifejezését.

*

Éva igazán szeretett engem. Lehet, hogy szerelme csak szeszély volt, de abban a pillanatban őszintén érezte azt. Félt szerelmétől s egyszerre örült is neki. Néha félénken, gyanakodva nézett reám s a következő pillanatban egész váratlanul a nyakamba ugrott és csókjaival halmozott el. Folyton valami különös, érthetetlen kíváncsiság gyötörte: azt akarta megtudni, milyen az én szivem, mely oly nagyon tudja szeretni őt. Befogta szemeimet hófehér kezeivel s aztán gyermekes komolysággal odaszoritotta fejét keblemre, hallgatva szivem dobogását, hogy annak lüktetéseiből tudja meg, ha vajjon szeretem-e őt s hogy jobban szeretem-e ma, mint tegnap. Össze-vissza forgatott, kíváncsian, mint valami gyermek, a ki egy uj játékszerének gépezetét keresi: s aztán mikor hosszasan szemeibe néztem, szinte ijedten sikoltott fel és csókjaival zárta le forró szerelmet sugárzó szemeimet.

- Ha tudtam volna, hogy ily nagyon foglak szeretni - szólt hozzám - nem kerestelek volna fel! Oly nagyon szeretlek, hogy szinte félek tőled!

*

Néha azt kívánta, hogy játszam el a zongorán az ő balletjeit s aztán egész váratlanul csak előttem termett, tündéries színházi öltözékében s eljárta előttem csábos táncait - nekem! egyedül nekem!... az enyém volt ekkor egészen: igéző mosolya, varázsos szemeinek részegítő mámort lövellő édes pillantása, leomló gazdag arany haja, a táncból, a szerelemtől lihegő

hókeble: - minden, minden az enyém volt, - - s midőn kipirulva, mosolyogva leült mellém, csipkéinek fátyolán keresztül úgy tűnt fel nekem, mint valami tulvilági jelenés.

- Mily nagyon szeretlek! - susogta. - Mily nagyon szeretlek!

*

Egy reggelen, csaknem reszketve kérdezte:

- Mit fogok tenni, hogy ne szeresselek többé?

*

Egy más alkalommal pedig elcsodálkozott:

- Tudod-e, hogy már több, mint egy hónapja szeretlek ily végzetes szenvedélylyel?

Annyi egyszerű, naiv közvetlenség volt e felkiáltásokban, hogy mindig szívem mélyéig elérékenyültem azok hallatára, de egyszersmind keserű, kínos fájdalmat is éreztem.

- Tehát nem fogsz mindig így szeretni? - kérdeztem tőle.

- Oh, mindig?!... - suttopta szomorúan. - Hiszen te sem fogsz engem mindig így szeretni!

Könnyen megértheted, hogy ebben az örületes szerelemben, mely a napnak mind a huszonegy óráját betöltötte, nem úgy éltem többé, mint azelőtt s napjaim egészen másként teltek el. Most már nem dolgoztam, nem tudtam dolgozni, elhagytam barátaimat, visszavonultam, leveleket sem irtam, még családomnak sem, kivéve ama rövid pár sort, melyekben mint sürgönyökben pénzt és pénzt és újra pénzt kértem tőlük.

Nem is képzelheted, hogy az ilyen élet mennyire elfoglalja és fölemészti annak idejét, a ki oly helyzetben volt, mint én: s fogalmad sincs róla, hogy e mellett mennyi pénzbe kerül, - pénzbe, a mi nekem nem volt s a miben mindig szűkölködtem.

Évára nem költöttem egy krajcárt sem: még csak egy bokréta ibolyát sem vettem neki soha, de ezer meg ezer új, eddig ismeretlen kiadásom akadt. Új ruhákat csináltattam, mert divatosnak, elegánsnak kellett lennem, kezeimet kölni vízzel kellett megmosnom, szebb, jobb szobában laknom, Doney vendéglőjében kellett ebédelnem, keztyűt kellett viselnem - s ez a sok apróság oly sokba kerül s oly nehezen szerezhető meg, ha valaki csak abból a százötven lírából él, melyet falujától kap.

Oh! Szeretném azt hinni, hogy örült voltam, mert nyomorult, alávaló voltam s oly gyalázatoságokra vetemedtem, melyekért, még most is pirulok. Egész a szemtelenségig követelő lettem családommal szemben - egész addig, hogy kivettem szeretteim szájából a betevő falatot - mert egy nyakkendőre vagy egy pár új keztyűre volt szükségem!

Csak akkor irtam s azért, mert pénzre volt szükségem és álnokul hazudtam nekik, hogy szeretem, imádom őket! Oh, szegény, szegény jó anyám! Oh, atyám!... s nem pirultam el, nem éreztem lelkiismeretfurdalást, midőn megérkezett e pénz, melyet én könnyelműen elfecséltem s melyet keserű nélkülözések árán, önmaguktól vontak meg szegény szüleim! Nem! nem pirultam el, nem szégyeltem magamat!

S midőn kéréseim gyakoriabbak lettek, midőn követelőbb, parancsolóbb hangon léptem föl s láttam anyám könyeit, atyám kétségbeesését, hogy már nem küldhetnek nekem semmit - midőn csak egy fájdalmam volt, az, hogy nincs pénzem s hogy sehonnan sem szerezhetem meg azt - nem haboztam, oh! nem... s visszaéltem az atyai szeretet kimeríthetetlen jóságával: azt hittem el velük, hogy betegen fekszem a kórházban, hogy mindenáron szükségem van pénzre - s nem gondoltam szegény szüleim végtelen fájdalmára, halálos aggodalmaira... azaz

hogy igen, gondoltam erre: hiszen önző számításaimat csakis erre alapítottam... Ah! mivé lettem, nagy Isten! mi történt velem? hogy fajulhatott el annyira szerető, gyöngéd fiui szívem?

Arra nem is gondoltam, hogy megölhetném magamat: eszembe sem jutott, hogy az Arnóba ugorhatnám - szükségem volt arra, hogy éljek.

A válasz nem sokáig késett. Egy százhusz lirás utalványt kaptam egy levél kíséretében, a melynek olvasására bizonynyal megszakadt volna szívem, ha kőből nem lett volna.

Atyám esdve könyörgött, hogy ha ez a pénz nem volna elég a hazautazásra, adjak el mindent és menjek haza, ne haljak meg távol tőlük, mert ő többet ezután már nem küldhet nekem; a levél utolsó oldalára anyám irt néhány reszkető sort s a kuszált vonások egészen elmosódtak a reá hullatott könyektől, melyek érettem szántották végig fájdalomtól barázdás halvány arcát - érettem, ki tékozló fiu gyanánt sem vettem hívó, szerető szavaikat.

Fölvettem a pénzt, a levelet pedig széttéptem.

Ugy-e beteg voltam? beteg és örült: agyam megháborodott, szívem elvesztette érzékenységét! - Örült voltam!

*

Gyakran, midőn órákig váraoztam Évára szobájában, mig ő a szalonban barátait és ismerőseit fogadta, midőn hallottam őt kacagni, mulatni és tréfálkozni vendégei között, vad, kegyetlen haragot éreztem iránta szívemben. Ilyenkor feltámadtak lelkemben a keserű, önző indulatok s én remegve dühös féltékenységemben, számláltam elő azon áldozatokat, ballépéseket és alávalóságokat, melyekbe szerelme került nekem.

Féltékeny voltam s nevetségesnek tüntem fel önmagam előtt, elrejtőzve szobájában a csukott ajtó mögött, melyen belül vendégei zajos vidámsággal rajongták őt körül - miközben nekem a csendes, magányos félhomályban kellett átszenvednem örületes féltékenységem kinjait. Néha ugy tetszett, mintha ez az egész vad féltékenység nem lenne egyéb, mint egyszerű türelmetlenség, mely azért gyötört, hogy még várnom kell, mielőtt Évát karjaimba szoríthatnám. Aztán végre megjelent, mosolyogva, igézően - s a fény elől, mely engem elvakított, menekültek féltésem kinzó ördögei.

Száz meg száz ürügyet talált arra, hogy kétszer, háromszor is befuthasson hozzám a látogatások alatt s a néhány perc alatt, mig nálam volt, oly édesen, szerelmesen tudott hizelegni, oly forrón tudott csókolni s oly igézően mosolygott, hogy mindent elfeledtem. Ugy látszott, mintha ez a különös helyzet csak ingerelné őt; mintha kedvét találná abban, hogy vendégei jelenlétében, tőlük pár lépésnyire szerethet engem, kit senki sem ismert. Semmit mondó, ostoba, jelentéktelen dolgokat suttoztunk egymás fülébe, halkán, reszketve a szenvedélytől, remegve a felfedeztetéstől.

Aztán forrón, hevesen megcsókolt, besietett zajosan kacagó vendégei közé: s én ismét sötétben maradtam.

*

Egy izben mosolyogtam, midőn belépett.

- Miért nevelsz, kedvesem? - kérdezte tőlem.

- Arra gondolok, hogy mily ostoba szerepet játszanak barátaid a másik szobában, mialatt te itt vagy nálam.

- Oh, Istenem!... de oly különösen nevelsz rajtuk!...

*

Egy más alkalommal azt mondtam neki:

- Hallod-e, Éva, néha erős kísértés vesz rajtam erőt, hogy hirtelen, váratlanul belépjek abba a másik, fényesen kivilágított terembe és sorra arcul verjem azokat az elegáns urakat.
- Megőrültél?...
- Igazad van: örültség volna; hanem azért boldog volnék, ha megtehetném!

*

Egy este aztán nem bírtam ellenállni a kísértésnek és hallgatóztam az ajtónál, sőt be is néztem a másik szobába a kulcslyukon át. Szívem hevesen dobogott, míg ezt cselekedtem, - nem a félelemtől, hanem szégyenletemben.

Midőn bejött hozzám, oly halavány és mogorva voltam, hogy szinte megdöbbenve kérdezte meg tőlem, mi bajom? Keserűen mosolyogtam:

- Kik azok, odaát, Éva?
- A legelőkelőbb társaságból való urak.
- Igazad lehet, mert úgy látszik, hogy téged nagyon kevésre becsülnék. Arcodba fujták a szivarfüstöt!
- Láttad?
- Igen! - kiáltottam fel, gúnyosan s ez egy szóba akartam önteni fellázadt féltékenységem összes maró keserüségét és lelketölő fájdalmát.

Éva nem vetette szememre egyetlen kíváncsiságomat.

- Roszul tetted - szólt egyszerűen s mélyen elszomorodott.
- Nem volt igazam, tudom.
- Nem magamért mondom ezt, hanem érted.
- Oh! én értem!
- Ne mosolyogj oly gúnyosan, Enrico! Hallgass rám: ha boldog akarsz lenni, elégedj meg azzal, hogy szeretsz, s azzal, hogy én szeretlek, teljes szívemből. Te még fiatal vagy és tapasztalatlan: szived forró, elméd fel van hevülve - ha lépéseimet és magaviseletemet kutatod, sokat fogsz szenvedni.
- Ah! tehát te tudod!
- Igen, - felelt nyugodtan, s őszintén, nyíltan a szemembe nézett. - De mit tehetünk róla? Te tudod, hogy ki és mi vagyok: hiszen azért szeretted meg; de gondold meg, hogy ha az akarok maradni a mi vagyok, el kell tűrnöm a látogatásokat és jó képet kell hozzájuk vágnom, még akkor is, ha azok untatnak, vagy éppen terhemre esnek.
- Csak a látogatásokhoz?
- Csak a látogatásokhoz.
- Oh! az még nem elég!
- De elég... mert szeretlek téged! Nincs igazad, hogy panaszkodol és vádolsz.

Hosszasan, mélyen szemeimbe nézett, annyi szerelemmel, hogy megesküdtem volna, miszerint őszinte; megfogta mind a két kezemet s komolyan mondta, - ő, a ki oly ritkán volt komoly.

- Én még szeretlek téged s azt akarom, hogy te is szeress engem. Megigérsz nekem valamit?

- Mit?

- Esküdj meg, hogy nem fogsz többé hallgatózni az ajtó mögött.

- Ah! - szóltam keserűen s rekedten kacagtam fel.

- Oh, Istenem! - kiáltott fel, kezeit tördelve. - Miért félnék, hogy te utánam lesel, ha meg akarnálak csalni? Valjon nem tehetném-e ezt százszor is napjában?

- Miért nem akarod tehát, hogy hallgatózzam?

- Mert... hisz magad is láttad... Mert az a tolakodó bizalmasság, a mely bennem csak az önérzetet sérti, benned a féltékenység legkinosabb gyötrelmeit ébresztené fel... Azért, mert meg akarlak kimélni a kellemetlenségektől...

- Mit törödném én azokkal, ha nem te okoznád azokat nekem!

Éva kiolvasta szemeimből mindazt a lelke mélyéből fakadó keserűséget, melyet nem bírtam szavaimba önteni, lesütötte szomorú szemeit s csak ennyit mondott:

- Mily igazságtalan vagy!

Fájdalmasan rezgő hangjában annyi őszinteség, annyi meggyőző, önérzetes nyíltság volt, szemeiben oly igaz, természetes fájdalom tükröződött vissza, hogy kimondhatatlanul szenvedtem életének végzetes ellentétei miatt.

- Igen, én magam is érzem, hogy igazságtalan vagyok! - kiáltottam fel, - kimondhatatlanul szenvedek! Féltékeny vagyok rád, Éva! Féltékeny vagyok szerencsétlen pályád miatt; féltékeny vagyok mindazokra, a kik látnak téged, mert mindnyájan szerelmesek beléd; féltékeny vagyok mindazokra, a kik beszélnek veled, mert el akarnak csábítani...

- Oh! - kiáltott fel Éva, hangosan, jókedvűen felkacagva - ha tudnád, mily irigyek lehetnének rád azok az elegáns urak, a kikre te minden ok nélkül oly féltékeny vagy!

- Mit törődöm én ezzel: engem csak az kínoz, hogy ők mind udvarolnak neked!

- Oh, nem mindnyájan! Vannak köztük olyanok, a kik csak a theám kedvéért jönnek, sokan nálam adnak találkát barátaiknak, mások csak azért jönnek hozzám, mert estélyeim divatban vannak, sokan csak azért is, hogy elmondhassák másutt, hogy elfogadom őket.

- Én szeretném, ha neked nem kellene elfogadnod ezt a gyülevész népet, Éva.

- De ezek mind *habitüék*, sikkes, elegáns urak, a kiktől, vagyis inkább a kiknek jóakaratótól a ballek sorsa függ - s én a színházé vagyok.

- Én azt szeretném, hogy a nő, a ki engem szeret, első sorban is az enyém legyen!

- Akkor nem lett volna szabad beleszeretned egy táncosnőbe.

- Oh, én a nőbe szerettem bele!

Éva szomorúan mosolygott.

- A nőt csak egy pillanatra láttad a színpalak mögött... és elszaladtál.

- De én úgy szeretlek téged, a milyen vagy!

- S tudod te, hogy én milyen vagyok? A nők mindig olyanok, a minők akarnak lenni. Tudod-e te, mi volnék rövid, csipke szoknyácskám és selyem cipőim nélkül? Egyszerű varróleány, talán divatárusnő, összeszurkált ujjakkal, hónom alatt egy megfakult esernyővel, a kiről talán el lehetne mondani, hogy szép, ha cipője nem volna elszakadva s ha kalapja nem volna oly ócska és kopott - a ki maga járna a piacra, dolgoznék a konyhában, ha ugyan az a szerencse érné, hogy férjhez mehetne valami szakácshoz, vagy kocsihoz.

- Ime, ez lenne belőlem kedvesem: s te magad látod, hogy ezzel szemben mi vagyok. Az előszobában várakoztatok igen sok nagy urat, a kik irigykednének rád, - s te, a ki rám sem néztél volna, ha szakadt cipőben jártam volna, örültségeket követsz el értem. Oh, jól tudom én, hogy sokkal jobb volna, ha nem kellene nyájas arcot mutatnom azoknak, a kiket ki nem állhatok s ha nem kellene eltűnnöm azok tolakodó udvarlását, a kiket megvetek. De mit tehetünk mi erről? Lásd, nem születtem hercegnőnek!

Mellém ült, gömbölyü karjával átfonta nyakamat és többször gyöngéden megcsókolt.

- Térj magadhoz, gyermek! - vigasztalt aztán gögicsélő szavakkal, - szégyeld magad! még talán sirnál is e kicsinységek miatt! Lásd, én is szenvedek, ha téged szomorúnak látlak! S aztán tudod, látod magad is, hogy szeretlek; tőled nem várhatok semmit: sőt még árthatsz is nekem hevességgel, - lásd, mily őszinte vagyok! Hát nem hiszed el, hogy igazán, forrón, őszintén szeretlek?

- Ha ebben kételkedném, csak egyetlen egy dolog volna még hátra, az: hogy megöljem magamat.

- Ah! nem! - kiáltott fel gyermekes kacagással, melynek ezüstcsengése szive legmélyéből tört elő s karjait összekulcsolva nyakamon, tréfálkozva könyörgött:

- Nem akarom, hogy te megöld magadat, mert te vagy az én szerelmem, az én szép szerelmem! - s szavaiban az az édes ringató hang rezdült meg, melyre a siró gyermekek elcsendesülnek.

*

Egyes estéken eme látogatások nagyon sokáig, késő éjjélutánig eltartottak. Valóságos verseny küzdelem folyt azon elegáns urak között, hogy ki legyen utolsó s ki maradjon a harctér ura.

Egy izben Éva váratlanul, hevesen rohant be, mintha menekülne; arca vérpiros volt, szemei öló villámokat szórtak, kulcszal zárta be az ajtót, heves, kitörő szenvedélylyel borult reám s arcát elrejtette keblemen, csókolgatva hajamat, mintha meg akarná gátolni, hogy halljak valamit, vagy mintha titkolni, rejtegetni akarna előttem valamit.

- Mi bajod van? - kérdeztem tőle, kibontakozva karjaiból, a mint láttam, hogy nagyon fel van izgatva s hogy szemei könnyekkel telnek meg.

- Semmi! - felelte.

Én elhalványodtam s nem volt bátorságom többet kérdezni.

*

A következő napon annyira meg voltam változva, hogy ő is megkérdezte tőlem:

- Mi bajod van?

S ezuttal én feleltem neki:

- Semmi!

Gondolkodóvá lett s másról kezdett beszélni.

Ez az est is csak úgy telt el mint a többiek; épen úgy tréfáltunk, beszélgettünk, nevetgeltünk mint máskor: de mind a ketten éreztük, hogy kettőnk között volt valami, a mitől a csók elhalt ajkainkon, a kacagás nem visszhangzott sziveinkben.

Éva gyakran önfeledten tekintett rám ártatlan, szende szemeivel, melyekben a tetten kapott gyermek fájdalomja és szomorúsága tükröződött vissza; aztán csaknem félve, a bocsánatkérés hizelgő alázatosságával mosolygott reám, nyakamba borult és égő arcát keblemre rejtette,

miközben lebontott haja aranyos hullámokban borult hófehér vállaira. Aztán megint rám bámult, szótlánul mintegy esdve, hogy nyugtassam meg, hogy vigasztaljam meg őt s feledjem el azt a kellemetlen jelenetet, melynek nem ő volt az oka.

Egyszer, midőn egészen közönyös dolgokról beszélgettünk, váratlanul, fájdalmasan kiáltott fel:

- Milyen örült vagyok, hogy ily nagyon szeretlek!

S később, oly vidáman, oly kitörő jókedvvel kacagva, hogy nevetése fájdalmas törként hatolt szivembe, azt kérdezte:

- Mit fogok tenni akkor, ha már te nem fogsz szeretni?

S a nélkül, hogy törődnek azzal, hogy mit válaszolok, elkezdett beszélni öltözékeiről, lovairól, kocsijáról, virágairól, ékszereiről, a színházról, a zenéről, a balletról, aztán áttért a festészetre, beszélt rólam, kis falucskámról; - családomról azonban soha sem kérdezősködött: s ez a körülmény kezdett engem gondolkodóba ejteni. Miért tette ezt? talán gyöngédségből? vagy inkább talán ösztönszerű féltékenységből?

Midőn aztán eltávoztam tőle, visszahívott, magához ölelt, gömbölyü karjaival hevesen, szenvedélyesen szoritott szívéhez, melynek rendetlen, ideges dobogását jól hallottam s aztán ugyanazon a hangon, mint először - mintha az első s eme második kérdés között nem telt volna el egy egész óra, telve tréfával, szerelemmel, csókkal - újra megkérdezte:

- Mi bajod van?

- Semmi.

- Oh, ne menj el tőlem így! - kiáltott fel s hangjának rezgéséből éreztem, hogy a szemébe toluló könnyek szíve mélyéből fakadnak.

- Miért kérdezed ezt tőlem? Talán nem szeretsz? Vagy talán én nem szeretlek? Nem vagyunk-e boldogok?

Éva hátradőlt a szófán, reám tekintett mélyen, hosszasan és gyönyörű kék szeméből lassan peregtek alá fájó, égető könnyei.

- Hidd el - folytattam én - a mi kíváncsiságunk vészes és oktalan. Én megértettem ezt: s ezért nem kérdeztem tőled semmit, midőn azt felelted, hogy nincs semmi bajod.

Éva megfogta kezeimet és alázatosan megcsókolta - reá hulló könnyei tüzes parázsként égettek.

- Már nem szeretsz többé! - szólt.

- Adná az Isten! - kiáltottam fel és mind ama kín és gyötrelem, mely két nap óta emésztett, dörögve visszhangzott kétségbeesett szavaimban.

Éva hirtelen fölegyenesedett ültében; gyönyörű, elragadó, igéző volt: mint valami ó-görög Nióbe-szobor s reám borulva, könnyeivel öntözött, csókjaival halmozott el:

- Igen, te szeretsz engem! szeretsz engem! - zokogta a kétségbeesés fájdalmával, - s én is örültem szeretlek téged!

Azután, reám fonódva, mint a repkény a tölgyre, vállaimra hajtotta a fejét s halkán, mintha szégyenlené azt, a mit nekem mond, megkérdezte:

- Nem hiszed, hogy szeretlek?

- De igen!

- Félsz, hogy megcsallak másnak a kedvéért?

- Oh, nem!

Még jobban elrejtve arcát, még szorosabban hozzám simulva, még halkabb hangon folytatta:

- Akkor hát miért ismétled azt a kérdést?

- Mert szeretlek! Mert féltékeny vagyok... egészen más dolog miatt.

- ...Miért?

- Oh!... nem tudom!... soha sem fogom azt neked megmondani!

Mindazonáltal úgy látszott, hogy megértette, mert lefejtette karjait vállamról, visszarogyott a szófára s arcát lassan zokogva, kezeibe rejtette.

- Hallgass meg! - szólt aztán élénken, megragadva mindkét kezemet, midőn látta, hogy távozni akarok.

- Inkább, mintsem ne szeress többé akkor, a mikor akarod... kérj tőlem bármit... parancsolj... Esküszöm, hogy engedelmeskedni fogok!

*

- Nem akarom, hogy a színházba járj, - szólt hozzám egy más alkalommal.

- Miért?

- Mert... mert... Gyerekség az egész, jól tudom... de ha tudnám, hogy ott vagy... azon ostoba tömeg között... ez a tudat nekem fájna.

Hálás voltam iránta ezen gyöngédségért - s egy napon, jutalomjátéka estéjén, az emberi szív különös, megfoghatatlan logikájával arra kértem, hogy oldjon fel ezen ígéret alól.

Meglepetve tekintett rám.

- Miért?

- Látni akarlak.

- Nem látsz-e most is?

- Nem! ott akarlak látni... a minő ott vagy!...

- Felöltözöm itthon, a te kedvedért.

- Oh, az egészen más.

Éva elmosolyodott s csak annyit mondott:

- Milyen hiú vagy!

- Hiú?

- Igen! Élvezni akarod az én diadalomat, hogy aztán magadban elmondhasd: - Az a nő, a kit mindnyájan ünnepelnek és imádnak, az enyém, kizárólag az enyém!

- Igazad van.

- Ám legyen, - tette hozzá egyszerűen; - nyíltan is elmondhatod, mert igaz.

Szobaleánya már várta őt, hogy megfésülje; de mielőtt még elváltunk volna, mintha eszébe jutott volna valami, kérőleg fordult hozzám:

- De legalább ígérd meg, hogy nem leszel féltékeny.

Ah! talán előrelátta, hogy annak kellett lennem?

Már régóta nem láttam őt a színpadon s most, hogy megint viszontláttam őt, egészen másnak tetszett előttem.

Most már értem, hogy miként lehet a legnagyobb örültségeket is elkövetni e nőkért, kikbe az egész közönség szerelmes, a kik csábító, varázsos lényük összes bájait szemeink előtt fitogtatják s míg mi odaszögezve ülünk a zenekar mögötti széken, elvakítják szemeinket mesterségesen ragyogó szépségükkel s kényszerítenek bennünket, hogy csodáljuk, bámuljuk őket, szemkápráztató művészetüket és szobrászok vésőjére méltó plasztikus idomaikat.

Ez a titkos, rejtélyes, bűbajos kéj, mely körülvesz bennünket s felénk árad a tomboló zenekar frivol motivumaiból, a villamos fény vakító ragyogásából, a színpadról felénk lebbenő illatárból; a mely átlátszó, vékony felhőbe takarja el azt, a mit látni nem, de sejteni annál jobban lehet, a mely szemtelen mosolyában soha nem álmodott csalfa gyönyöröket ígér s az idealizmus magaslatára emeli fel az érzékiség undorító szenvedélyét: - oh! mily visszataszító, mily undorító s egyszersmind mily végzetes ez a titkos kéj! - láttára fölkelnek az eltemetett, soha nem érzett rejtélyes vágyak, úszni akarunk a színlelt, hazudott gyönyör tengerében, elmerülni benne vakon, őrjöngve, ostobán, hogy megittasuljon lázban égő agyunk, megszünjék dobogni vulkánként égő keblünk s lehüljön lánggal keringő vérünk forrósága. Mindent elfeledünk ott, a kábító, érzékingerlő látvány előtt s az életösztön is csak azért lobban fel bennünk erősebben, hogy lángját a hazug gyönyörök árjába fojtsuk, melynek minden cseppje méreg s ezer kint, millió csalódást hoz a szívre, mely hullámaira bízta magát, azon hitben, hogy rajtuk a földi paradicsom boldog szigeteire fog vetődni... oh, ha látni, olvasni lehetne azon boldog halandók valamelyikének szívében, kinek feje fölött egy ilyen szenvedély vihara zúgott el s a kit a nagy, ostoba tömeg épen a miatt irigyel, mi vesztét okozá!

Az a nő, kinek megjelenésére zúgva csattant fel a tapsvihár, a kire ezer szem a titkos szenvedély vágyakozásával tekintett, az enyém volt, egészen az enyém; de én akkor erre nem gondoltam s őrjöngő féltékenység szállott szívembe, meztelen vállai, mindent láttatni engedő áttetsző csipkeruhái miatt s fogaimat csikorgatva néztem azon száz meg száz látócsövet, melyet kíváncsi szemtelenséggel reáirányoztak s melyeknek hideg üvegein keresztül mintha lángnyelvek nyaldosták volna őt s megátkoztam a páholyokból kihajló, tapsoló keztyüs kezeket, melyek mintha kéjesen simogatták volna végig meztelen vállait. Úgy rohantam el, mint egy örült, sokkal előbb, mintsem a balletnek vége lett volna, hazamentem lakására, hogy ott várjam be őt, a szerelemféltéstől, a gyűlölettől s a szerelemtől gyötörve: - magyarázd meg te ezt az ellentétet!

S midőn könnyed lépteinek zaját meghallottam a lépcsőkön, midőn megláttam őt, még fáradtan, kimerülve, vidáman és boldogan, rózsás pirban égő arcával, diadalban mosolygó szép szemeivel, magamhoz vontam őt, lázas szenvedélylyel keblemhez szoritottam, mintha attól féltem volna, hogy valaki kiragadja őt ölelő karjaimból s megfoszt életem egyetlen reményétől, boldogságától. - És ő azt hitte, hogy ezt azon lelkesedésből teszem, melyet diadala idézett föl lelkemben!

- Oh, mennyire örülök, hogy te is ott voltál - szólt, a nélkül, hogy észrevenné azt az iszonyu fájdalmat, melyet szavaival okozott nekem. - Határtalan, eget verő lelkesedés volt, ugy-e? Nézd csak, mennyi virág!

S ártatlan örömmel büszkélkedett az óriási virágbokréta között, melyeket a színház inasai szobájába hordtak. Az én rettenetes lelkiharcomnak meg kellett látsania arcomon, de ő annyira el volt foglalva diadala fölött érzett örömeivel, hogy azt észre sem vette. Ideges boldogsággal szaladgált ide s tova szobájában, szinte repült, nem is járt, oly kevéssé érintette lábaival a szőnyeget. Megállt a tükör előtt, gyönyörködve saját alakjában, majd hozzám futott, megölelt és megcsókolt, mint megcsókolta a jutalmul kapott virágokat is, hogy örömeinek kifejezést adjon.

- Mily boldog vagyok, Istenem! - kiáltott fel, észre sem véve, mennyi önzés volt boldogságában.

Kivül csengettek. A szalonban voltunk: ő kézen fogott engem s bevezetett hálósobájába.

- Várj meg itt, - szólt.

- Nem; el fogok menni.

- Elmégy? És miért?

- Sok látogatód lesz... Jutalomjátékos volt...

- Igaz! - szólt tiszta szívéből örvendve.

- Látod, én is belenyugszom...

Ekkor meglepetve fordult meg és tekintett rám.

- Haragszol, hogy én így tudok örülni? Oh, te rossz!

- Nem haragszom.

- Igazán?

- Igazán.

- Eljössz holnap?

- Mindenesetre.

- Jó éjt tehát.

Én nem feleltem - s ő észre vette ezt. De türelmetlen volt, egész lelkét betöltötte a mai est öröme és boldogsága, úgy hogy könnyen megelégedett előbbi megnyugtató szavaimmal s nem olvasott szemeimben, nem láthatott fájó szívembe.

*

Midőn eltávoztam tőle, annyira fel voltam indulva ellene, hogy azt hittem, miszerint gyűlölöm őt. Alig értem az utcára, sírni kezdtem, mint valami gyermek. S másnap, miután az éjszakát pokoli kinok közt töltöttem el, alig volt tíz óra, hozzá siettem.

Éreztem annak szükségét, hogy lássam őt, hogy lássam behunyt szemeit, hogy lássam őt aludni s álmodni szerelmünkről, rólam, első ismeretségünk boldog óráiról. Minden csepp vérem égetett és forrott, lázas agyam édes ábrándokat szőtt és sajgó szívem heves dobogása majd megfojtott, midőn beléptem hozzá. Azt hittem, hogy még aludni fog, hogy az ágyban lesz s hogy láthatom, amint forró csókjaimra fölébredve reám fogja vetni szerelemtől égő, mosolygó tekintetét: de már fölkelt s föl is volt öltözve. Lábujjhegyen léptem be s ott találtam a kandalló mellett ülve, hol épen egy levelet olvasott.

Midőn meglátott, hogy ily váratlanul s bejelentés nélkül léptem be, hirtelen megrázkódott, mintha megleptem volna s alig észrevehető, ösztönszerű mozdulatot tett, mintha el akarná rejteni azt a levelet, melynek olvasásába épen el volt merülve. Csak egy rövid pillanatig tartott habozása és meglepetése, de gyanakvó pillantásomat nem kerülte el. Fölkelt, elém szaladt és karjait nyakam körül fonva, szeretettel üdvözölt:

- Ah! kedvesem, mily jól tetted, hogy eljöttél.

S hanyag természetességgel odadobta a levelet a kandalló márvány párkányára.

- Miért? - kérdeztem tőle.

- Mert tegnap este oly különösen váltunk el. Látod annyira örültem, annyira meg voltam indulva, hogy észre sem vettem, hogy te haragszol rám. De te sokkal jobb vagy, mint én... Egész éjjel folyton rád gondoltam... Mondd csak, haragszol még?

- Oh, nem!

- De hát miért haragudtál? Mivel bántottalak meg?

Szótlanul lehajtottam fejemet.

- Látod, - folytatta, hogy igazam volt, midőn nem akartam, hogy te eljössz a színházba, mert előre félttem attól, a mi csakugyan bekövetkezett. Nekem több eszem, több tapasztalatom van, mint neked, vagyis inkább jobban szeretlek.

Megfogta kezeimet és maga mellé ültetett a kandalló mellé.

- Milyen halavány vagy! - szólt aztán. - Nem aludtál az éjjel, ugy-e?

- Nem.

- Szegény kedvesem! - kiáltott fel egy gyermek tularadó gyöngédségével s megcsókolta homlokomat. Azután egész váratlan, naiv élénkséggel folytatta:

- Látod, ezért szeretlek téged! Azért szeretlek, mert te oly különös módon szeretsz engem, mert örült vagy, féltékeny, igazságtalan, rossz vagy velem szemben. Azért szeretlek, mert te így tetszel nekem: így és nem másképp!

E pillanatban meglepetve vette észre, hogy szemeimet önkénytelenül is a márvány párkányra szögeztem, melyre a levelet dobta; azt hitte talán, hogy figyelmemet és érdeklődésemet az a karperec vonta magára, mely szintén ott állt a kandalló párkányán a levél mellett.

- Tetszik neked ez a karperec? - kérdezte tőlem s kezébe vette, hogy talán megelőzze gyanakodásomat, melynek világos előjelei nem kerülték ki figyelmet.

- Nem is láttam.

- Ah! - kiáltott fel mintegy megszégyenülve.

Kétszer vagy háromszor kinyitotta és megint bezárta a bársonnyal bélelt tokot, miközben ragyogtatta a gyönyörű gyémántokat; aztán, akár hogy végét vesse a kinossá válni kezdő hallgatásnak, akár hogy minden gyanumat lefegyverezze, nyílt őszinteségével hozzátette:

- Jutalomjátékomra kaptam, ajándékba.

- Oh!

- Ugy-e szép, mondd, hogy szép!

- Nagyszerű.

- S igen sokat ér.

- Azt hiszem, hogy kétszáz lirát legalább is megér.

- Oh! - kiáltott fel Éva, ki ezen naiv megjegyzésem fölötti vidámságában egyszerre meglepedezett minden aggodalmáról s hangos kacagásban tört ki: - legalább is kétezeret ér!

Hogy az igazat megvalljam, én nagyon szégyeltem s megalázva éreztem magamat azért, hogy az ékszerekhez ily keveset értettem.

- Min gondolkodol? - kérdezte tőlem bizonyos ideges nyugtalansággal.

- Azon, hogy mily szerencséseknek érezhetik magukat azok, a kik kétezer lirás ékszerekkel kedveskedhetnek neked.

- Te szerelmedet adod nekem, s ez százezerszer többet ér!

Keserűen mosolyogtam.

Sok mindenféléről beszélgettünk, most komolyan, majd vidáman, most két szerelmes gyöngédségével, majd két szenvedő szomorúságával. Egyszerre csak egész váratlanul, s oly gyöngédtelenül fordultam hozzá, hogy megrettenve tekintett rám:

- Ki ajándékozta neked ezt az ékszert?

Éva a legnagyobb nyíltsággal válaszolt:

- Silvani gróf. Talán csak nem vagy rá féltékeny? - tette hozzá, látva, hogy homlokom elborul.

- Oh, nem volna igazam!

- Csakugyan nem volna igazad! - kiáltott fel oly méltósággal hangjában, hogy porig alázta büszkeségemet.

- Éva, bocsáss meg! - könyörögtem neki csaknem magamon kívül. - Én belátom, hogy rossz és igazságtalan vagyok veled szemben! Ha tudnád, mennyire gyűlölöm ezért önmagamat!... De féltékeny vagyok, halálosan féltékeny!

Felelet helyett megcsókolt.

- Miért nem küldted vissza azt a karperecet? - kérdeztem tőle gyöngéden.

Oly bámulattal s megütődve tekintett rám kerekre nyitott szemeivel, mintha nem fogta volna fel szavaim értelmét.

- Hogyan, visszaküldeni? Azt akartad mondani, hogy miért nem utasítottam vissza?

- Igen: visszautasítani.

Ez a visszautasítás homlokegyenest ellenkezett mindazon szokásokkal és elvekkel, melyek közt növekedett, s melyeket évek hosszú során át helyeseknek és követendőeknek tartott.

- De ez a színházban nem szokás! - szólt reám mosolyogva, mint midőn a kis gyermekeket kijavítják, ha valami badarságot mondtak.

- Ah! - szóltam én, gunyosan megnyomva a szót; - azt hittem, hogy a színház tagjaiban is van önérzet és méltóság.

- De, kedvesem, ez egész másfajta önérzet és méltóság. Régtől bevett szokás az, hogy a művészeket jutalomjátékuk alkalmából ajándékokkal tisztelik meg: s ebben semmi sértő sincs önérzetüket s méltóságukat illetőleg. - Miért nevelsz ezen?

- Nem ezen nevetek, hanem azon, hogy ostoba vagyok, mint valami falusi atyafi, hogy minderről nem volt eddig tudomásom... leginkább azon, hogy én sohasem mernék ily ajándékkal kedveskedni egy tisztességes hölgynek... mert attól félnék, hogy arcom kicsattanik a szégyen tüzeiben, vagy hogy ő inasai által dobát ki szobájából.

- De a művésznő nem hercegnő, kedvesem! hisz ezt már mondtam neked.

S annyi őszinteséggel, naiv meggyőződéssel beszélt, hogy bárkit is megnyugtathatott volna; de én akkor nem gondolkoztam, s haladtam végzetesen előre alaptalan féltékenységem gyötrő kínjaitól üldözve.

Fölkeltem s nagy léptekkel jártam fel s alá szobájában; Éva gyöngéd, szerelmes, csaknem félénk szemeivel követett - ő, a ki mindig és mindenkivel szemben oly büszke és parancsoló volt! Én éreztem ezt a reám függesztett, esdő tekintetet, a mely az én szemeimet kereste, s a mely az egyik pillanatban lecsendesítette féltékeny haragomat, hogy az a másik percben annál

hevesebb erővel lobbanjon fel. Hirtelen elhatározással odaléptem a kandalló elé, melynek párkányán az az átkozott, odadobott levél már egy óra óta kint és gyötörte lelkemet s a kezembe vettem azt. Éva megrázkódott, de nem mozdult:

- Midőn beléptem, te félbeszakítottad e levél olvasását - szóltam, s átnyújtottam neki azt.

Éva élénken nyult érte és átvette.

- Oh, nem fontos.

- Azért csak folytassad olvasását.

- Már elolvastam, - szólt, s természetes, hanyag mozdulattal a kandalló égő tűzébe hajította azt.

Nem bírtam elfojtani egy heves mozdulatot, mintha a tűzbe akartam volna rohanni.

- Ki írta azt a levelet? - kérdeztem tőle rekedt hangon s arcom egészen lángba borult.

- Silvani gróf.

- Ah!

- Azt hiszem, őszinteségem eloszlathatná örült féltékenységed indokolatlan gyanuit.

- Annyival inkább is, mert most már be kell érnem őszinteségeddel! - szóltam keserűen, a kandallóban fellobbanó levélre mutatva.

- Oh! - kiáltott fel Éva fájdalmasan s arcát kezeibe rejtette; - oh!...

Éreztem, hogy a vér heves hullámokban tolul agyamba s hogy valami vad, indokolatlan düh fog el. Éva egy pillanatig hallgatott s aztán a méltatlankodás szégyenpirjában égve felkiáltott:

- Te megőrültél!

- Igazad van! - feleltem én, s gúnyos, megvető mosolyban fejeztem ki feldúlt kedélyállapotom végső elkeseredését. Aztán elhallgattam én is, várva, hogy feleljen valamit, hogy szavaira kitörhessek s reá zúdithassam elkinzott lelkem legmélyén tomboló indulatom vészes árjait.

De Éva nem felelt semmit; fölszította a kandalló kialvó félben levő parázsát s arca komoly, mondhatnám, szigorú kifejezést öltött.

- Az a levél, természetesen, kíséretül szolgált annak az ékszernek! - szólaltam meg én a hosszas hallgatás után, mert szükségét éreztem annak, hogy szólásra kényszerítsem.

- Igen, - felelt szárazon.

Ekkor, felingerülve nyugalmán, durván kérdeztem tőle:

- Miért égetted el?

- Mert nem te rád tartozott.

Elvesztettem fejemet.

- Igazad van, - hörögtem; - én nem kedveskedhetem neked két ezer lirás ajándékokkal!

Éva fölugrott, mintha szívébe szúrtam volna egy tört, s halványan, égető könnyekkel szemében, oly szivetrázó hangon, melyet sohasem tudok elfeledni, így felelt:

- Most már nem csak igazságtalan, hanem szivtelen is vagy!

De szivemben úgy tomboltak a felzúdult indulatok, hogy még ez sem hatott meg. Meg sem mozdultam, a mint mereven, halványan és komoran, a kandalló párkányára támaszkodva, előtte álltam. Éva kétszer, háromszor végig járt a szobán s elkeseredve törülgette könnyes

szemeit; aztán egész váratlanul hozzám lépett, megfogta kezeimet s fájdalmas, könnyekben uszó szemeivel reám tekintett:

- Nagy fájdalmat okoztál nekem! - szólt. - Olyat mondtál, a mit még senki sem merészelt szemembe mondani; szemembe vágtad helyzetem végzetes, szégyenletes ellentéteit, a melyeket én is éreztem, de a melyekről soha senki sem mert beszélni velem... Most mondd meg te, mit tegyek?

- Üzz el engem!

- Oh, nem! nagyon szeretlek téged!

- Te is látod, mily nagyon szeretlek én téged, mily végtelenül féltékeny vagyok, - annyira, hogy nem átalak kínozni sem: és még sem teszel semmit, hogy kiszabadíts engem e rémes, pokoli kínok közül.

- Mondd meg, mit kívánsz, hogy tegyek? nem tettem-e meg mindent, a mivel csak bebizonyíthattam irántad érzett szerelmemet? Valjon nem titkolom-e el előtted mindazt, a minek eltitkolásával megkímélhetlek téged a kellemetlenségektől? S te e miatt hálából a leggyalázatosabb feltevésekkel üldözöl! Őszinteségem, melynek meg kellene nyugtatni téged, felháborít; az a sok aggodalom és elővigyázat, melylyel én eltitkolni igyekszem előtted mind ama körülményeket, melyek megsérthetnék önérzetedet és büszkeségedet, nem bírja veled elhitetni, hogy szeretlek... pedig még hazudtam is érted!

Én merően, gúnyosan, hideg megvetéssel néztem rá s tekintetem, melyben elkárhozott lelkem féltékeny haragja villámlott, éles törként járta át a szegény asszonyt, midőn durván, banditához méltó kegyetlenséggel szemébe vágtam ezt a három gyilkos szót:

- Nem hiszek neked!

Arcát kezeibe rejtette s lélektelenül rogyott le egy karosszékre, mintha a három szó egyszerre megölte volna. Azután lassan fölemelte könyektől áztatott, fájdalmas arcát s zokogástól elfuladó, tört hangon kérdezte:

- Miért?... miért?...

- Mert láttam, hogy ugyanily módon, ugyanily művészettel színleltél a szinpadon is; mert arcod hamis, csak álarc; mert örökké kételkedni fogok benned s mindig azt fogom hinni, hogy hazudsz, mivel művészeted maga sem egyéb, mint hitvány hazugság! - ordítottam magamon kívül, arcul verve szavaimmal a nőt, a művészt, a szerelmemet, - e durva, kegyetlen, örült szavakkal, melyekben oly csodálatos, ijesztő összhangban szólalt meg határtalan dühöm, kínzó féltékenységen és emésztő szerelmem.

Azt vártam, hogy ő is hevesen ki fog törni: de nem ez történt.

Éva fölkelt; halotthalvány volt és reszketett, úgy hogy a szék támlájára kellett támaszkodnia; reám emelte könnyektől áztatott arcát s gyönyörű szemeinek elkínzott, fájdalmas tekintete egy sziklát is megindított volna. Beszélni akart, de ajkai oly kínosan vonaglottak, hogy kétszer, háromszor is belekezdett, a nélkül, hogy egy szót is képes lett volna kiejteni.

- Nem hiszel nekem? - zokogta végre. - S mit kellene tennem, hogy higgyél? Mondd meg?

- Meg kellene válnod a színháztól.

- Oh!

- Szakítanod kellene az egész világgal.

- Oh!

- Hozzám kellene jönnöd lakni.

- Oh, nem! nem fogom ezt tenni, mert szeretlek téged! - felelt s újra hevesen zokogni kezdett.

- Ah! ez aztán a különös érvelés!

- Igen! Te volnál az első, a ki megbánnád, te... Nem! nem! nem tehetem!

Ekkor kétszer-háromszor iszonyú kisértés vett rajtam erőt, hogy reárohanjak és megfojtsam; de e helyett egy megvető, gúnyos mosolyt vetettem rá, mely fölért egy arculütéssel és elrohantam. Midőn éjjel hazatértem, szívem telve volt a legkétségbeejtőbb fájdalommal, agyam a legörültebb terveket koholta s emlékemben felujultak rövid ideig tartott boldogságom mámoros álmai. Azt hittem, hogy megőrülök; tántorogva fordultam be a szűk utcába s ajtóm előtt az utcán, ott találtam Évát, a ki rám várakozott.

- Te akartad - szólt alázatosan - ime, engedelmeskedtem és itt vagyok.

*

Azt hittem, hogy boldog vagyok. Éva most már egészen az enyém volt: rajtam kívül nem volt senkije sem. Ugy tetszett nekem, mintha most már erősebb kötelékekkel fűztem volna lényét magamhoz, miután összetörtem mindazon bilincseket, melyek eddig a nagyvilághoz láncolták őt. Ezentúl nem kellett féltékenynek lennem egész Flórencre, s megölhettem volna, mint egy nyomorúlt ebet, akárki merészelte volna kezét kinyújtani boldogságom feldulására.

Százezerszer is megálmodtam ezt a szép álmot, a nélkül, hogy annak megvalósulását csak reményleni is mertem volna s kiszépittem azt merész fantáziám ragyogó képeivel. Magában az a gondolat, hogy Éva mellettem van, hogy egy pillanatra sem hagy el, hogy velem egy földél alatt él, azelőtt a földi paradicsom gyönyöreit varázsolta képzeletembe. Egy örökké tartó mézes hét mosolygó örömeiről ábrándoztam, a hosszú kirándulásokról a zöldbe, a kandalló kellemes tüzeről, az este felgyújtott lámpás kéjes félhomályáról, a gyermekes időtöltésekről s az édes magány hallgatag, boldog perceiről. Átgondoltam mindent: a legegyszerűbb, legközönségesebb szavakat, melyek ajkairól el fognak hangzani, a mindennapi élet apróságait, a bizalmas együttlét közvetlenségét: mindent, mindent, - s megjelenése azt a benyomást tette reám, mint a tavaszi verőfényé, mely elárasztja és fölvidítja a legbarátságatlanabb zugot is.

Ah! de másnap, midőn megláttam őt a hajnal szürke, komor világánál a szegényes ágyon, midőn panaszkodott, hogy fázik, s nekem nem volt, csak téli kabátom, melyet reá terithettem, midőn meggyújtotta a kandallóban a tüzet s elkormozta kezeit - azokat a hófehér, tündér kezeket - s kétszer-háromszor köhögött a betóduló füsttől, midőn félbe kellett hagyni fésülködését, hogy a kávé megfőzze: valami ismeretlen fájdalom s ijesztő meglepetés fogta el szívemet; úgy tetszett nekem, hogy a tündér eltűnt s helyette csak egy csinos asszonyka maradt itt - egy azok közül, a milyenek tetszenek - de nekem arra volt szükségem, hogy imádjam őt!

Valami átkos, roszelelkű démon röpdösött, gúnyosan kacagva, agyam feje körül, már az első éjszaka óta, s figyelmemet mindenre föl hiva igyekezett ábrándjaimat nevetségessé tenni, a sárba rántani.

Midőn vágyva vágyott álmaim légvára végre fölépült, az, mitől boldogságomat vártam, ezer kellemetlen csalódás, ezer leverő meglepetés, ezer ismeretlen fájdalom forrása lett.

Kénytelen voltam, hogy a nap legnagyobb részét a házon kívül töltssem, hacsak azt nem akartam, hogy lelkemből végkép kihadjon ábrándjaim végső csirája is, mert nem volt rám nézve valami leverőbb, keserőbb látvány, mint Éva, ki hihetetlen, vértanui lemondással törődött bele e szegényes életbe és a háziasszonyi teendőik végzésébe. Azt gondoltam, hogy emberfölötti, minden képzelmet meghaladó boldogság lesz vele együtt élni, folyton közelében lehetni; s

ime, ez a boldogság, közelről tekintve, oly prózai, oly mindennapi és darabos volt, hogy be kellett előtte hunynom szemeimet, nehogy minden lépten-nyomon égető sebet üssön szívembe.

Éjjelenként, fel-felriadva nyugtalan álmomból, s könyökömre támaszkodva a váncosokon, miközben ő mellettem nyugodtan, csendesen, derülten aludt, mintha még álmában is boldog lenne - ő, ki mindent feláldozott nekem és szerelmének - azt kérdezgettem magamban, hogy vajon ő is elfojtja-e ugyanazon kínos, fájdalmas benyomásokat, melyek engem gyötörnek, vagy talán nem is érzi azokat, mert jobban szeret, mint én őt, vagy más módon szeret, vagy talán a nőben, mintegy az isteni gondviseléstől beléoltva, meg van a vonzalom, a szeretet a házi tüzhely iránt... avagy végre talán helyzete, hiányos nevelése, sőt érzelmeinek kevesebb finomsága folytán is nem emelkedhetik az én, minden legkisebb árnyulat iránt fogékony kedélyem magaslatára... s aztán végre is őt vádoltam - őt! hogy nincs benne elég finomság, nőiesség, mert sok oly dolgot eltitkolhatna előttem, a mi gyöngédségét sértheti s e helyett a legnagyobb közönnyel és nyiltan, előttem foglalkozik vele...

Nem kísértem meg, hogy leírjam és megmagyarázzam előtted azon rejtélyes szörnyeteget, melynek emberi szív a neve. Soha eszembe sem jutott, hogy magamat mentegessem és igazoljam. Csak a tényeket mondom el.

Ez a kiábrándulás és belső elkeseredés egész valómat átjárta: szívemet és lelkemet. Még a művészet is megtagadta tőlem az ihletet: talán féltékeny volt, avagy talán az élet nagyon is elfoglalt, hogy a földről fel a magasba emelkedhessem. Azonban ez is egy új, kínos fájdalom volt reám nézve: éreztem a művészet lázát s tehetetlenségemet is, hogy valamit alkossak! Érezted-e ezt te is? Órákig állottam festő-állványom előtt, azon asszony közelében, ki lelkembe annyi fényt, annyi ihletet, annyi színt és költészetet teremtett s a ki most gombokat varrt ruháimra s hülyévé tett. Gyakran hajamat téptem kétségbeesésemben, gyakran sirtam tehetetlen dühömben, vagy ideges hévvel vázoltam és festettem, hogy holnap újra lemossam azt, a mit tegnap felraktam. Éva ilyenkor meglepetve nézett rám; megszorította kezeimet, édes, gyöngéd szavakkal vigasztalt. Én kellemetlenül, ingerülten, csaknem gorombán feleltem neki s gyakran elkeseredve lelkem üressége fölött, fájdalmas könyeket sirtam.

Ezenközben a mindennapi élet prózai szükségai megsokasodtak és nyomasztókká lettek. Az a csekélység, a mely fölött rendelkezhettem, egy pár nap alatt elfogyott; már fülíg el voltam adósodva a vendéglőben, a házi urnál, minden barátomnak, sőt egyszerű ismerőseimnek is tartoztam, mert a szükség szemtelenné és tolakodóvá tett. Gyakran oly nagy aggodalom fogott el anyagi helyzetünk miatt, hogy ilyenkor Éva hizelkedései és gyöngédsége sértettek.

Szüleimnek nem mertem többé irni, mert saját hibám tudata és büszkeségem visszatartott e megalázó lépéstől; s szerencsétlen szerelmem nem volt elég erős és hatalmas arra, hogy érte ismét kivegyem szegény családom szájából a betevő falatot, csak azért, hogy tovább tartson örületes, kinzó szenvedélyem. Arra is büszke voltam, hogy Éva előtt láttatni engedjem aggodalmaimat: s olyankor, midőn ő gyöngédebb, kedvesebb, alázatosabb volt és félénken közeledett hozzám, hogy megosztam vele aggodalmaimat s elmondjam azt, a mi bántott, rendesen ridegen utasítottam vissza részvétét. Hogy mégis valahogy tengődhessünk, elfogadtam a leglealázóbb foglalkozások egyikét: oleografiákat festettem; éreztem, hogy tehetségem megkövesül, de legalább nem haltunk éhen.

*

A tél újra beköszöntött s ezuttal rendkívüli szigorral. Én minden este eljártam a kávéházba, hol egy puncsot ittam s az ujságokat elolvastam, mialatt Éva otthon várakozott rám. A címtől kezdve egész az apróhirdetéseig elolvastam a lapokat; érdeklődtem a külpolitika iránt s nagy figyelemmel követtem az értékpapírok árhullámozásait! Azután vagy félóráig fecsegtem a tétlen kávéház-látogatókkal s unottan, ásítózva tértem haza.

Egy este azt találtam, hogy a puncs hideg; a külpolitika egészen más irányt vett, mint azt én szerettem volna - már politikai meggyőződésem is volt; - szomszédaim ellentmondtak és boszantottak; kívül a hó erősen esett s midőn felértem szobánkba, a kandalló tüze nem égett.

- Ejnye - szóltam boszankodva Évához, ki a lámpa halvány fénye mellett dolgozott - egészen elveszed az ember kedvét attól, hogy hazajőjön.

Éva reám emelte szelid, édes tekintetét és nem felelt.

- Egy ilyen éjszaka tüzet sem gyújtasz; olyan hideg ez a szoba, mint egy jégverem!

Láttam, hogy arca szinte kék a hidegtől, hogy reszketett nagy sálja alatt s arra nem is gondoltam, hogy a szegény nő ezen jégveremben ült és dolgozott azon egész idő alatt, a míg én Európa sorsát intéztem a jól fűtött kávéház kényelmes bársonyszékében.

- Nincs hideg, - felelt lányan.

- Nincs hideg? hiszen majd megfagysz!

- Nincsen már fánk, - szólt félénken.

- Hogyan, hát egész Flórencben nincs?

Éva munkájára hajolt és hallgatott.

- Nincs már pénzed? - kérdeztem.

Először történt, hogy ez a szó ajkaimra jött s ámbár már oly nagyon meg voltam változva, mégis különös benyomást tett rám, mintha egészen más gondolatot fejezett volna ki, mint a milyen értelemben én használtam e kifejezést.

- Nincs, - felelt Éva halkán, gyöngéden.

- Hogyan? nincs pénzed! - ismételtem én, a nélkül hogy ezuttal bántott volna a kifejezés. - Hát valami rendkívüli kiadásod volt?

- Nem.

- De hisz ma még csak huszadika van.

- Igaz!

A magamra erőszakolt durvaság dacára hirtelen világosság támadt agyamban s úgy éreztem, hogy e felvillanó sugár éles, hegyes tőrként járja át sajgó szívemet.

- Vagyis - kiáltottam fel, s hangom fájdalmasan reszketett, - vagyis az a pénz, mit én neked havonkint adtam, sohasem volt elég?

- Mit tesz az? - felelt Éva, ugyanazon gyöngéd, édes mosolylyal.

- De akkor... hogyan éltünk?...

- Nekem volt pénzem.

- Neked?! - s arcomat kezeimbe rejtettem.

Büszkeségem porig volt alázva s iszonyuan szenvedtem, habár szívem, szerelmem már meg is volt halva.

- Igen, - felelte egyszerűen.

- De hisz semmi sem volt, mikor idejöttél.

- Megvolt az az egy-két ékszerem.

- És eladtad őket?

- Igen.

- Ah!

Éva gyöngéden hozzám lépett, felemelte lehorgasztott fejemet és homlokon csókolt.

- Hát már nem szeretsz? - kérdezte.

- Miért?

- Mert látom, hogy megszomorít az, a mit tettem.

- Nem.

- De pirulsz miatta.

- Igen!

- Már nem szeretsz többé! Látod, én nem szégyeltem magamat a miatt, a mit te tettél értem.

- Az egész más: én férfi vagyok!

- Az mindegy, ha szeretjük egymást!

Megcsókoltam kezeit s oly szemekkel néztem rá, mintha csakugyan imádnám őt. Fejét a nagy hideg miatt bekötötte egy kis selyemkendővel, mely alul kacérul tolakodtak ki homlokára szőke selyemfürtei; keblét vastag sállal kötötte át keresztben, ajkai halványak, kezei vörösek és kékek voltak. Az első szavak, melyek ajkaimra jöttek, ezek voltak:

- És most mit tegyünk?

- Nem szabad elveszteni bátorságunkat.

- Oh! ha beérhetnék a szép szavakkal! - feleltem neki keserűen.

- Istenem! - felelte félénken, mintha le akarna csillapítani, - tudod, hogy sohasem voltam gazdag; az a szép ház s azok a szép bútorok nem voltak az enyéme és fájdalom! a pénzem könnyelműen elfecséreltem, hogy kényelmesen élhessek; úgy, hogy mikor a régi életmódnak hátat fordítottam, úgy szólván semmim sem volt. Mindent megtettem, a mi csak módomban volt, eltitkoltam előtted a dolgot, hogy megkiméljelek egy kellemetlenségtől. Most már semmim sincs.

- Én nem is kértem tőled semmit! - feleltem neki keserűen.

- Oh!

- S ha tudtam volna, nem engedtem volna meg, hogy rám mérd ezt a megaláztatást, melyet most szememre vetsz.

- Oh! - ismételte Éva, s hangja még fájdalmasabban rezgett, mint előbb.

Én oly szívtelen voltam, hogy nem fogtam meg kezeit, melyekbe arcát rejtette s nem száritottam fel könnyeit, melyek ujjai közt arcát áztatták.

- Enrico! - szólt hozzám oly édes gyöngédséggel, mint első szerelmünk virágkorában, - lásd, mennyire megváltoztál! Látod, hogy nem csalódtam, midőn előre láttam, hogy mi fog bekövetkezni. Te bántad meg legelőször!

Erkölcsi sülyedésem oly nagy volt, hogy eszembe sem jutott ellentmondani s továbbra is áltatni őt; s nem gondoltam meg, hogy komor hallgatásom mily iszonyú fájdalmat okozhat neki. Midőn aztán ez végre eszembe jutott, a kínos, hosszas hallgatásnak nem tudtam másként véget vetni, mint egy átkozódással, mintha ez megvigasztalta volna őt.

- Nyomorult, hitvány művészet! - kiáltottam fel, ökölbe szorított kézzel közeledve festő-állványom felé. - Dicsőségről hazudozol s kenyeret sem adsz, hogy éhen ne haljunk!

Éva meglepetve, fájdalmasan tekintett fel. Én aztán újra visszatértem arra a kérdésre, melyben minden átkomat és keserűségemet összefoglaltam.

- És most mit tegyünk?

Nem válaszolt.

- Hátha megint visszatérnél a színházhoz? - kérdeztem tőle a legnagyobb természetességgel, s azt mondhatnám, hogy szinte kedvem telt saját alávalóságomban.

- Lehetetlen; - felelt nyugodt, fájdalmas lemondással. - Mert a művészethez nem elég csak a tehetség: szükséges a már megtett karriér, a színpad, a közönség, a színházi lapok, a reklám, az impressárió s a színházi ügynökök. A ki ahhoz a világhoz akar tartozni, annak bele kell élnie magát. Én kiléptem belőle s most már elfeledtek. Hogy újra beléhessek, újra előlről kellene kezdenem.

Csak most kezdtem egész tisztán látni azon óriási áldozatot, melyet a szerencsétlen örült szerelmemnek hozott.

- S te tudtad mindezt? - kérdeztem tőle.

- Igen, - felelt nyugodtan; - s azt is tudtam, hogy ennek a mai, végzetes napnak be kell következnie.

- Esküszöm, - kiáltottam fel - hogy mindazt ki fogom neked küzdeni, mit érettem feláldoztál vagy megölöm magamat!

Éva különösen nézett reám gyöngéd, szomorú szemeivel s halkán, alig susogva felelt:

- Én nem panaszkodtam neked soha s te sem ígérted nekem, hogy meg fogod magad ölni.

*

Az egész éjet fellengző, nagylelkű tervek kovácsolásában töltöttem el s alig lett reggel, siettem szétnézni a városban, hogy valami jobban jövedelmező foglalkozást találjak. De fellengző, nagylelkű terveim dacára sem sikerült más foglalkozást találnom, mint egy szerényül díjazott hivatalt egy még szerényebb fényképész üzletében. Fokról-fokra sülyedve, a valódi, teremtő művészet szédítő magaslatáról most már odáig szálltam le, hogy festékekkel vontam be a fotominiatúrákat, melyeknek darabját tizenkét líráért árulták.

De még ez sem volt elég. Nyugtalan, haragos, ingerlékeny voltam; Éva elhanyagolta külsejét, szomorú s néha boszus volt; hangjában gyakran valami ideges, kellemetlen hang csendült meg s különös mosolya sem tetszett nekem. Én lelkemből meg voltam győződve, hogy igazi, nagy áldozatokat hozok neki, hogy estéimet otthon töltöttem s nem a kávéházban, hogy mellette ülve ujságot olvasgattam, vagy pipáztam, míg ő dolgozott. Ezen esték alatt mind a ketten legtöbbször hallgattunk s ez a némaság óriási teher gyanánt nehezedett lelkeinkre.

Néhány nap múlva oly változást vettem észre rajta, mely meglephetett volna, ha szivemben még érdeklődtem volna iránta. Énekelt a szobában, vidámnak látszott, vett egy selyemruhát, szép új cipőt és keztyűt, megtakarított pénzéből - már takarékoskodni is tudott! - s gondosan, elegánsan öltözködött. Ennek a vidámságnak eredménye meglátszott életmódunkon is, és én, mint valami tányérnyaló, szívesen fogadtam azt, sőt örültem is rajta!

Kétszer, háromszor is megtörtént, hogy hazatérve nem találtam őt otthon, de sohasem kérdeztem meg tőle, hogy hol járt. Egy este, midőn későn hazamentem, a kulcsot az ajtóban találtam. A szoba sötét volt. Nevén szólítottam Évát, de nem felelt. Meggyújtottam a lámpást

és láttam, hogy a szoba üres; a kandalló párkányán, a tükörhöz támasztva, hogy könnyen szembeötlő legyen, egy nyitott levél hevert; nekem szólt, - ime ez volt a tartalma:

»Kedves Enrico, te már nem szeretsz engem és én sem szeretlek téged - tehát kvittek vagyunk. Előre megmondtam ezt neked! Te láttál engem, a mint a kandallóba begyújtottam és harisnyákat toldoztam, én pedig láttalak téged, a mint azokat az ostoba színeket keverted a fotografiákra, lelkesedés és ihlet nélkül: ime, ezért nem szeretjük többé egymást. A durvaság, a feleselés, a keserűség csak mellékes körülmények. Holnap talán már odáig jutottunk volna, hogy megvertél volna! Ezért elhagylak, s azt hiszem, hogy veled is jól teszek.

Neked szükséges az ábrándozás, hogy dicsőségre és pénzre tégy szert; nekem pedig nincs másom, csak ifjuságom, s kénytelen vagyok ezt fölhasználni, ha nem akarom a kórházban végezni napjaimat. Neked jó szived van; én nyíltan szóltam hozzád, s azt hiszem, hogy ezért harag nélkül válunk meg egymástól. Én még mindig szeretlek téged - de értsd meg, nem szerelemből - s ezt be is fogom bizonyítani, mihelyt tehetem. Egyelőre itt hagyok 500 lírát.«

*

Be kell vallanom, hogy az első benyomás, melyet a levél reám tett, a megkönnyebbülés érzete volt. Mindazt a kellemetlenséget, a mi az ilyen viszonyok lényegében rejlik, csak azon kimagyarázhatatlan elégedettségben érezzük át, mely akkor tölt el bennünket, ha ezt a viszonyt félbeszakítjuk, még akkor is, ha ez a szakítás fájdalmat okozott. Azután midőn a szenvedély első vihara elvonult, lent, a lecsendesült hullámok iszapos fenekén még meg-megmozdulnak ama kígyók, melyek jobban befészkeltek magukat szivünkbe s szivósabb életük: a boszuság, a megsértett önérzet, az arcúlvert hiúság.

Most, hogy egyedül voltam abban a szobában, hol Éva annyiszor várt reám, nem gondoltam másra, csak arra, hogy mily módon váltunk el, s midőn közeledtem azon vánkosokhoz, melyeken még ott volt a helye, érezni lehetett hajának illatát, eszembe sem jutott az a másik ágy, melyben ezután aludni fog, hacsak azért nem, hogy nem az enyém; nem is gondoltam csókjaira, melyekre nem vágytam többé, hacsak azért nem, hogy ez után más fogja azokat élvezni.

S másnap reggel, midőn egyedül felébredtem, a napnak ablakomon beverődő sugara oly derültnek és vidámnak látszott, oly sok szép reményt és ígéretet keltett föl szivemben az ifjuságról, a művészetről, családomról, melyről egészen elfeledkeztem azon idő alatt, míg ez az átkos tüske szivemet gyötörte, hogy szinte magamat is meglepett ez a nagy elégedettség: éreztem, hogy Éva távozása örömet s nem fájdalmat okozott szivemnek.

Irtam szüleimnek, elégedetten szívtam pipámat, rendbe hoztam ecseteimet, vásznaimat, mintha mindez elég lett volna, hogy visszatérjek a művészethez, a mely bizonyára tárt karokkal vár, s ha Évára gondoltam, ezt csak a fölötti boszuságomban tettem, hogy a kandalló elhamvadt üszkei között egy félig elégett borítékot találtam, melyen címe ugyanazon elegáns betűkkel volt felírva, mint a milyennel az a levél, mely annak idején a Silvani gróf által küldött ékszer kísérete, - s azért az ötszáz lírás bankjegyért is, melyet megvetőleg tettem tárcámba, oly erős elhatározással, hogy arcába fogom azt dobni, mihelyt legelőször találkozom vele.

Fájdalom! nem találkoztam vele és semmit sem dobtam arcába! Az az üresség, mely szivemben támadt, most, hogy őt, kiért eddig éltem, elveszítettem, teljesen lesujtott és kimerítette, elterméktelenítette tehetségemet. Szivem, lelkem, fantáziám üresek voltak, kimerültek az előbbi küzdelemben s így lassankint kiürült erszényem is és nyomorba sülyedtem. A megalázás és szégyenérzet tönkre tette energiámat, s életemet úgy töltöttem el, mint egy naplopó, fecsegve, vagy biliárdozva a kávéházakban. A tétlenség, a nyomor, az adósságok tengerében elmerül-

tem: testi és lelki erőmet, képességeimet csak arra használtam fel, hogy lehetőleg be ne szennyezzem magamat ebben a sárban - s nyugodtan elköltöttem az ötszáz lírát.

*

Aztán vége lett ennek is.

És akkor egy még alávalóbb, még keserveesebb, még fájdalmasabb küzdelem kezdődött: a szégyentejles tolakodás, a gyávaság, az önérzet nélküli meghunyászkodás kapaszkodó vergődése, mely minden aljasságra kész egy ebédért. Miután mindenemet eladtam, a mi csak eladható volt, vásznaimat, rajzaimat, ecseteimet, festékeimet, ruháimat, cipőimet, szóval mindent: nem volt kenyerem, alig volt ruhám, s lakásomban is csak úgy türtek meg, mint ingó zálogot, ki nem fizetett lakásbérem fejében; összesen öt lírám volt s agyam zúgott, telve volt ijesztő agyrémekkel, a melyek meg szokták előzni az értelem elhomályosodását.

*

Eszembe jutott, hogy szerencsét próbáljak a kártyával. Visszaemlékeztem mindazon történetekre és regényekre, melyekben szó volt arról, hogy a játékos semmiből óriási vagyorra tett szert s nekem úgy tetszett, hogy gazdag vagyok öt lírám s ezen eszme birtokában.

Habozás nélkül fölmentem azon ház első emeletére, melyről tudtam, hogy a művészek és a szegény tanulók ott szokták egymás szájából kinyerni az utolsó betevő falatot; egyenkint tettem fel egy lírát, aztán a másikat, aztán a harmadikat, aztán az utolsót. Szemeim előtt vakító lángok karikáztak s időről-időre megszedültem, mintha ájulás környékezne. Ugy tetszett nekem, mintha szivemben még nagyobb üresség támadt volna s átéreztem ennek minden kínját abban a pillanatban, midőn a kártya fordult, melynek határoznia kellett utolsó lírám sorsa felett.

Te nem tudod, mit tesz az: az utolsó líra! a holnapi kenyér az, - a holnapi, mikor pedig már ma is éhes vagy! s mindaz, a mire csak szükséged van, egyszerre, ijesztő rém gyanánt jelenik meg lelked előtt!... Azután egyszerre csak egész váratlanul nagy, ijesztő nyugalom szállt szivembe; szinte jól kezdtem magamat érezni s borzasztó helyzetem tiszta, világos felfogása lecsillapított. Veszítettem. De legalább tudtam, hogy semmim sincs!

Egyenes, biztos léptekkel jöttem le a lépcsőkön; tisztán, világosan láttam, gondolkodtam, kedélyállapotom is nyugodt volt. Föl s alá jártam, a legnépesebb utcákon; elolvastam a szinlapokat, hirdetéseket; elmentem néhány kávéház ablakai előtt s különös elégedettséget éreztem, hogy sokan ültek ott bent; Lungarno mentén egész Pescaia felé mentem s fél óráig nézegettem ott a gázlángok fényének bizarr visszatükröződését a folyam ringó habjain, a nélkül hogy csak egy pillanatra is eszembe jutott volna, hogy reám nézve talán jobb volna, ha ott aludhatnám a nedves, puha, hívogató hullámos sirban. Végre, midőn éjfél ütött, a hosszas megszokás folytán önkénytelenül is a lakásom kapuja előtt találtam magamat, fáztam s ekkor eszembe jutott, hogy a legokosabb dolog volna lefeküdni.

*

Másnap reggel igen természetesnek találtam, hogy elmenjek s segílyt kérjek, vagy kölcsönt vegyek egyedüli barátomtól, a ki még nem fordított hátat, mint a többiek; Giorgio volt ez, s én szinte csodálkoztam, hogyan nem jutott ez már előbb is eszembe. Ez a gondolat azonban csak egy csalódással többet hozott nekem, s rendkívül kimerített, mert Giorgio messze lakott s én tegnap óta nem ettem. Nem volt Flórenben. Megkérdeztem, mikor jön vissza: azt mondták, tiz vagy tizenkét nap múlva. - Tiz vagy tizenkét nap múlva!

Ez a felelet egészen tönkre silányított s szinte elbutított; kezeimet zsebembe mélyesztve jöttem vissza és jókedvűen füttyörésztem.

Eszembe jutott, hogy szivarozzam. Kifordítottam minden zsebemet s nem találtam bennük egyebet, csak egy skatulya gyufát: még egészen tele volt. - Ha becserélhettem volna egy szivarért!... gondoltam, - vagy egy falat kenyérért!

S azt hiszem, hogy még el is nevettem magamat ezen együgyü ötlet fölött!

Csak egyetlen egy gondolatom volt: az, hogy *előljem az időt*, mintha valami váratlan fordulatot vártam volna s az idő, a várakozás elviselhetetlen lenne rám nézve. Elkezdtem ábrándozni és hihetetlen, képtelen terveket kovácsolni, miután józan gondolkozásom eredményében már megszűntem hinni, s megindultam a Cascine felé, hogy ott legalább magányt és nyugalmat találjak.

Fájdalom! szívem, lelkem ép oly üres volt, mint gyomrom és zsebem. Ostoba gyermek gyanánt tévelyegtem a kanyargó utakon, most a szürkés égen gomolygó sötét fellegek futását nézve a leveletlen, puszta ágakon keresztül, majd nagy figyelemmel követve a csupasz fákon repkedő verebeket, melyek le-leszálltak a hidegtől kiaszott fűre, hogy magot keressenek - ők is éhesek voltak!

Egyszerre csak vágató lódobogás ütötte meg füleimet, valaki hangosan elkiáltotta: - vigyázz! - s én megijedve ugortam félre, mintha érdemes is lett volna! - s láttam, hogy két lovas, vagy inkább egy lovas és egy amazon, nyilsebesen vágatott el mellettem az uton.

Az amazon ő volt, Éva; fölismertem nevetéséről, vidáman kacagott, és alakjáról; de arcát nem láthattam: társa felé volt fordulva, kivel beszélgetett s ezért ő sem láthatott engem - legalább azt hiszem, hogy nem látott. Lová habos volt a veritéktől, kitágult orrlyukai egész párafelhőt fujtak, amint horkolva elrohant mellettem. Éva kissé meghajolt a nyeregben, szabadjára bocsátotta a kantárt s biztos, kedves hajlékonysággal simult a vágató ló minden mozdulatához; hallottam nyikorogni a nyereg hevederjeit és szijait: hosszú fátyola összefolyva lebegett utána sárga aranyhajával s amazon-ruhájának uszálya hullámosan szállt a levegőben, mintha gyönyörű alakjának folytatása lett volna.

Az ifju, ki őt kísérte, cigarettázott, arcán, magatartásában, mosolyában, elegáns öltözékében mintha bent lett volna a sértő ellentét az ő gazdagsága, erőteljes, gondatlan ifjusága, magas születése s az én nyomorult helyzetem között.

Nem tudom, látott-e engem Éva, vagy sem: csak azt tudom, hogy most, midőn ismét oly ragyogónak és szépnek láttam őt azon elegáns ifju oldalán, egész más nőnek tűnt fel előttem; úgy tetszett nekem, mintha soha sem lett volna bátorságom még arra sem, hogy kis ujját megszorítsam. De különben most már egy cseppet sem vágyódtam utána. Mintha valami örvény nyílt volna meg közöttünk: ő oly messze, oly magasan fölöttem állt, hogy sem a vágyak, sem az emlékek nem bántottak elvesztett szerelme miatt. - Ha egy öt lírás scudót dobott volna le nekem, nem vettem volna fel azt, de ha egy darab kenyeret vetett volna a földre, ki tudja... ha befordult volna az út kanyarulatánál!...

*

Hat óra felé, a nélkül, hogy tudnám, miért és hogyan, ösztönszerűleg azon csapszék előtt találtam magamat, a hol rendszeren étkezni szoktam. Rendkívül fáradtnak éreztem magamat s eszembe jutott, hogy tegnap óta nem ettem.

Ekkor hirtelen, villámgyorsasággal iszonyu félelem fogott el.

- Nagy Isten! - hebegtem, - ha szegény anyám ezt tudná!

Egész este céltalanul kóboroltam az utcákon, minden terv, irány nélkül, azt sem tudva, merre járok, mit tegyek, rámeredve ostoba bambasággal mindenkire, a kivel csak találkoztam - egyedül azért, hogy elégiült arcukból kiolvassam, ha valjon ebédelték-e s jól ebédelték-e?

*

A hidegtől elgémberedve reszkettem s néha-néha szédülés fogott el; szobám jéghideg volt s háziasszonyom ágytakarói ép oly rongyosak voltak, mint magam és ruháim. Egész éjjel képtelen voltam szemeimet lehunyni és aludni; gyomromban szinte kínos görcsöket éreztem s éhesen, álmatlanul fetrengtem ágyamban.

Eszembe jutott Éva, hogy láttam őt a Cascine utain s ez a visszaemlékezés olyan volt, mintha valami régen, nagyon is régen ismert egyénre vonatkoznék. Emlékeztem Éva iránt egykor érzett szerelmem minden mozzanatára, sőt valami titkos erő, mely ellen nem voltam képes küzdeni, kényszerítette gondolataimat, hogy folyton visszatérjenek rá s vele foglalkozzanak: nekem pedig úgy tetszett, hogy ez az egész történet, a melyre oly világosan emlékeztem, régen, nagyon régen, de nem velem esett meg, hanem egy más valakivel s én csak úgy hallottam elmesélni az egész történetet.

Az sem lepett meg, hogy már nem vagyok rá féltékeny. A szerelem mindenképp előtt bizonyos körülmények összességétől függ, s a körülmények, melyek közt én voltam, mind negatív körülmények voltak. Akkor szerettem őt, midőn szívem és fantáziám megengedhették nekem ezt a fényűzést. - Talán újra szerelmes lehetnék bele, ha szívem és fantáziám ismét gazdagok lesznek: a mi a féltékenységet illeti, ez föltételezi, ha nem is a nagy foku, szenvedélyes szerelmet, de mindenesetre az önérzet bizonyos fokát, a mely lehetővé tegye azt, hogy a két versenytárs között bizonyos, bár esetleg kétséges összehasonlítást tegyünk. - Ez most lehetetlen volt: én éheztem!

*

Szomorú, rémes aggodalmak foglaltak el. Elgondoltam, hány óráig lehet még hátra az életből, s gondolkodtam azon szenvedésekről, melyek az éhhalállal járnak, hogy megbarátkozzam ezzel a borzasztó eszmével. Nem mertem kimozdulni szobámból; azt hittem, hogy erre már erőm sincs s úgy tetszett nekem, mintha arcomból mindenki kiolvashatta volna, hogy éhezem. Ezt nem akartam: még mindig büszke voltam!

A levegő hűvös volt; ablakomból láttam az utcákon sürgő-forgó népet; némelyek arcán mosolygó jó kedv, másokén gondtalan nyugodtság ült: mindegyik biztos volt abban, hogy otthon, vagy a vendéglőben terített asztalra talál. Láttam a füstölő kéményeket, s a szemközti ablakok üvegén át láttam az asztal köré telepedett családot s a gőzölgő tálakat. Mindezt a legtisztábban, legvilágosabban láttam s fájdalmas keserűség fogta el szívemet, midőn e családi boldogság közepette, melyet kínos kíváncsisággal vizsgáltam, arra gondoltam, hogy lehetséges-e, hogy e boldog, elégedett népek eszébe jusson, miszerint alig husz lépésnyire tőle egy szerencsétlen ember sovár kapzsisággal nézi őket, miközben lassan éhen hal?

*

Estefelé szenvedéseim már elviselhetetlenekké váltak. Örülként rohantam ki az utcára. Elvonszoltam fáradt, összetört tagjaimat a kávéházak, színházak elé, bujkálva az utcagyerekek között, keresve a homályt, sokáig tépelődve és habozva, hogy mit tegyek. Azután egyszerre csak annak világos tudatára ébredtem, hogy nyomorult vagyok és alávaló, s hogy meg voltam elégedve, bele voltam nyugodva, hogy az vagyok.

Láttam, a mint a Pergola-színházból egy elegáns pár lépett ki; a nő szép volt, gazdag prémes bundát viselt és mosolygott; a férfi frakkot hordott, fehér nyakkendővel s szerelmes szemekkel nézett a nőre. A nő felhágott a szép fogatba, megszorította a férfi kezét s reá mosolygott: ez pedig kalapját levéve állt ott s vágyva nézett a távozó kocsi után; az utca sarkán, mielőtt a kocsi befordult volna, az ablakon egy fehér keztyűs kis kéz integetett hátra s az ifju újra köszönt, üdvözölte azt a kis kezét; aztán odalépett a gázláng alá s elolvasta azt a kis levélkét, melyet kezében tartott; szemei felragyogtak, - boldognak látszott, tehát jónak kellett lennie.

Levettem kalapomat s kezemben tartva azt, alázatosan közeledtem feléje s megszólítottam:

- Éhes vagyok.

Ugy kellett történnie, hogy e szavak rémes igazsága tisztán olvasható volt arcomban, mert az az elegáns ifju meglepetve tekintett rám s szótlánul adott át egy öt lírás bankjegyet. Észre kellett vennie azon forró könnyeket is, melyek láztól égő szemeimbe gyültek, mert megállt, s miután rövid ideig rám nézett, megkérdezte:

- Ön ifju és egészségesnek látszik: hogy van az, hogy mégis éheznek?

Azonban nem várta be a választ, a melyet én különben sem adhattam volna meg neki, hanem hozzátette:

- Ha dolgozni akar, jöjjön holnap tizenegy órakor hozzám - s átadta névjegyet.

*

Fiatal volt és szerelmes, kit viszont szerettek; gazdag volt és boldog, tehát jószivü is volt: de ezen fölül gyöngéd lelkiműveltséggel is birt, a mi ritkaság. Elkészíttette velem arcképét, s nem csak jól megfizetett érte, hanem önérzetemet is megkimélte, mert betudta az összegbe azon öt lírát is, a melyet előleg gyanánt adott. Minden tőle telhető módon segített rajtam, pénzzel, ajánlatokkal, vigasztalásaival, sőt - mondhatom - barátságával is. Az ő pártfogása folytán új életet kezdhettem: új, munkás életet, mely pénzt és tiszteletet szerzett nekem.

Szegény ifju! Szive tuláradt boldogságában s ő mindenkit boldognak szeretett volna látni!

Egy napon azonban boldogságának vége szakadt - ő azt hitte, hogy örökké fog tartani; - az, kit imádott, főrangú hölgy volt, nagy nevek örököse, ki ép oly gyakran szerette változtatni imádóit, mint öltözékeit. Pártfogóm párbajba keveredett egy huszárkapitánnyal - a játékon szólalkoztak össze, mondták a beavatatlanok - s ellenfele lelőtte: a férj volt a kapitány segéde.

Legjobb barátai is ellene nyilatkoztak: azt mondták, hogy a dolgot egész a romanticizmusig tulhajtotta, hogy vétett a gyöngédség és a *savoir vivre* szabályai ellen, hogy azon áldozatokért s boldogságért, melyben őt ama főrangú hölgy a multban részesítette, azzal fizetett, hogy kompromittálta őt s hogy nevetséges dolog volt tőle féltékenyebbnek lenni, mint a nő tulajdon férje. - Mindezért életével fizetett meg.

Miért mondtam el neked ezt az epizódot is, mely tulajdonképen csak mellékes történetemben? Csak azért, mert talán akkor, mikor a dolog megtörtént, én önkénytelenül is Évára gondoltam, a ki nem volt gazdag, nem volt főrangú hölgy, sem nagy nevek örököse s a kinek, helyzeténél fogva, ép ugy kellett változtatnia imádóit, mint ama főrangú hölgynek, azzal a különbséggel, hogy az első imádóinak csak erszényét, a második pedig csak szivét tette tönkre: te mondd meg, a kettő közül melyik volt irgalmasabb és melyik érdemelt mélyebb megvetést.

*

Azt mondhatnám, hogy húsz évet éltem át e rövid tiz hónap alatt, annyira életerős, vidám voltam s annyira telve volt szivem, lelkem a jelen örömeivel s a jövő reményeivel. Ha nem élveztem s nem szenvedtem volna annyit, azt hiszem, hogy sohasem fejlődött volna ki annyira képzelőtehetségem és soha sem lettem volna képes annyi életet, annyi szint és megkapó reálitást önteni képeimbe.

Szép hirnévre tettem szert, csaknem gazdag voltam s élveztem az életet - én, kinek szive lelke telve volt egyszer az ideális álmok, fényes rajongások ezer ábrándjaival! Az az ellentét, mely életemben a szenvedély és az érzelem között nyilvánult, műveimben hatalmas, megkapó erővel nyilatkozott meg. Hamis utat követtem a művészetben is, a mint hamis uton jártam az életben - s a közönség tapsolt, tömjénezett nekem; e tapsok és e hizelgés, megvallom, gyakran

önmagam szemei előtt megaláztak, de gyakran, ellenkezőleg, elragadtak, megittasítottak. Nekem úgy tetszett, mintha tapogatózva járnék valami után, a miről magam sem tudom, hogy mi az; elszigeteltnek és gyakran nevetségesnek éreztem magamat: hazudtam a művészettel szemben, melyet lealacsonyítottam s a társadalommal szemben is, melyet tévutra vezettem; sóváran kerestem az élvezeteket, s midőn elmerültem azok tengerében, egy erőszakos elhatározással kiragadtam magamat körükből, mint a jó uszó, ki az örvényből a part felé menekül.

Csak a leghitványabb, legterméketlenebb szenvedélyek maradtak hátra nekem, s ezekre pazaroltam korán kiégett szívem végső, csökkenő hevét, mert éreztem, hogy a szenvedélyekre, izgalmakra föltétlenül szükségem van. Nem hittem többé a szerelemben, miután oly gyászos tapasztalatokra vezetett - s miután láttam, hogy az az elegáns, gyöngéd, költői lelkületű főrangú hölgy, kiért pártfogóm mosolyogva, boldogan áldozta föl huszonöt évét, a trabális huszárcapitány karjai között keresett feledést. Nem hittem a szerelemben s csak szeszélyeimnek hódoltam.

Vallásos soha sem voltam tulságosan: a polgári méltóságot s a politikai szenvedélyt nevetségesnek találtam, miután láttam, hogy az csak a pártküzdelmek romjain felfelé törő egyéni érdekek előmozdítására szolgál, s kinevettem a hírlapokat, melyek jó pénzért, meggyőződés nélkül, sőt gyakran annak ellenére is, védelmezték a párt elveit. Családomtól távol éltem, s a társadalom, mely körülvettem, s melybe én is tartoztam, az uzsorások, önzők és bonvivánt-ok hitvány csödülete volt, mely csak önérdekeit nézte és élvezni akart, - élvezni minél többet, sivár, elaszott szívvel.

Hogyan is érthettem volna meg a művészetet? hogyan is emelhettem volna azt az őt megillető magasságra? - - - Nem! én lábbal tapodtam a művészetet s odáig jutottam arcátlanságomban, hogy pirultam ifjúságom ábrándjai, illúziói miatt, s hogy ne kelljen önmagamot kinevetnem, midőn néha ezen álmaim visszatértek, megvettem e társaságot, képmutatásaival, hitvány önzésével és sovár élvezetvágyával. Megvettem a léha, hipokrita udvarlókat, kik a hangzatos cifra frázisok alatt aljas vágyaikat takargatták, lenéztem a nagyúri hölgyeket, kik karjaikat szemérmesen vállig keztyübe bujtatták s szemtelenül kitették a sovár tekinteteknek hófehér keblüket.

Ifju voltam és jó módu, ha nem gazdag is; a dicsőség csalóka verőfénye már megaranyozta nevemet s önbizalmam sikereimmel együtt növekedett; ama nagyúri hölgyek közül, kikről ifjúságomban álmodoztam, nem egy jött el hozzám, titokban tetőtől talpig lefátyolozva: s egész gyűjteményem volt már illatos zsebkendőkből és keztyükből, melyeket látogatásaik alkalmával nálam feledtek, hogy újra eljöhessenek értük. S esküszöm neked, hogy álmaim többet értek a valóságnál!

Ah! hová lettek az én hercegnőim, kikről a S. Spirito-utcai szegényes szobácskában ábrándoztam! Ha tudtam volna, hogy az élet nehéz tudománya oly sok és oly édes álmomba fog kerülni, hogy minden szép, jó és nemes, mit aranynak képzeltem, salakká változik: inkább megmaradtam volna szegénységemben, a homályban, hogy tovább építhessem légváraimat. Nem mondom neked, hogy ki volt a hibás: sőt elismerem, hogy valószínűleg én voltam az, mert ábrándos voltam, gyanakvó és bizalmatlan, mert szkeptikus lettem s nem szerelemből, hanem kedvtelésből szerettem s valahányszor szívem túl akart áradni, vagy a szokottnál érzélgősebb volt, magam kényszerítettem azt vissza közönyébe, hideg, megfontolt nyugalomba. Midőn a szerelemben mind a két fél nem egyformán engedi magát át a szenvedély forró hevének, az egyik mindig nevetséges. - Hogy melyik, azt nem tudom.

*

Azon elegáns körökben, melyeket látogattam, igen gyakran hallottam Éváról beszélni, úgy, mint a lóversenyek favoritjáról, vagy a legújabb operáról, vagy a legszebb fogatról szoktak beszélni. Szükséges, nélkülözhetetlen függeléke volt annak az élvezetekben gazdag és fényűző életmódnak.

Én már rég kidobtam az ablakon azon csekélységek, melyek engem reá emlékeztettek: - megfakult szalagjait, elrongyolt cipőit, elnyútt keztyűit, régen elköltöttem abból a szegényes szobából, a hol ő oly sok szépet és rosszat álmodott, s most néha égő vágyat éreztem, hogy őt viszontlássam, hogy találkozzam vele, hogy szemébe vághassam boldogságom, fényüzésem valóságát. - Ez már nem szerelem volt, hanem hiuság. - Nem tudom, hogy e két érzelem közül melyik erősebb; annyi bizonyos, hogy gyakran összetévesztjük őket egymással.

Mióta a Cascine utjain találkoztunk, nem láttam őt viszont: azt mondták, hogy szép, mint egy istennő, elegáns, mint egy fakadó rózsza és úgy körül rajongják, mint valami királynőt. Hányan lelkesedtek, szenvedtek s hoztak volna iszonyú áldozatokat e nőért, a ki letérdelt kandallóm elé, míg a tüzet felszította benne! De most erre már nem emlékeztem, most csak szépsége, csábító mosolya, festői eleganciája foglalkoztatta képzeletemet, s ezek emlékére a vér szivemről hevesen, lángolva tódult fel agyamba. - Dühös voltam, hogy Éva ilyen volt, s hogy a többiek is ilyenek találták őt.

*

Egy este a Pagliano-színházban voltam, azon páholyok egyikében, hova bejutni megbecsülhetetlen szerencse, a hol a flórenci Olympus urai úgy rajoztak, mint a méhek a kas körül, hogy kezet szoríthassanak, vagy egy mosolyt válthassanak a szentély istennőjével, a féltékeny, irigy közönség szemeláttára. Én szemközt ültem vele s az istennő bőkezű volt irányomban szavaival és mosolyaival.

Egyszerre csak azt vettem észre, hogy valódi istennői méltósággal összevonja szemöldéit, fölveszi látócsövét, s hirtelen, egyenesen a szemközti páholyok egyikére szögezi. - Azon sokat kifejező mozdulatok egyike volt ez, melyet a nagyúri hölgyek szoktak használni, midőn nem tartják érdemesnek megszólalni; - de miután eszem ágában sem volt, hogy szeszélyeit kövessem, megelégedtem azzal, hogy megbámultam szép meztelen karját, a mely oly gyönyörű volt, hogy szinte szégyelte ezt s félig elrejtőzött a keztyűbe.

Azonban érdeklődése oly állhatatos volt, hogy önkénytelenül is követtem látócsövének irányát s láttam, hogy a másik páholyból egy másik látócső volt a mienkre irányítva, mintha csak felelni akart volna a támadásra. Az istennő unta meg előbb a farkasszemet s lassan leeresztette karját a páholy bársony párkányára: akkor a másik látócső is eltűnt és én fölismertem Évát.

Éva volt ott, ragyogva csábító, kéjes szépségében, meztelen karjaival és válljaival, hajában gyémántokkal, keblén hófehér, drága csipkéekkel: - Éva volt az, ifjúsága teljében, vidám, gondtalan boldogságában, szerelemben égő szemeivel, édesen mosolygó ajkaival, gyönyöröket ígérő alakjával: - Éva volt az s amint mosolygott, felénk ragyogott hófehér fogainak gyöngysora, kék szemeinek szelid és mégis gyújtó sugara.

- Ki van a harmadik páholyban, a második sorban? - kérdezte az istennő, azzal az utánozhatatlan hangsúlylyal, melyet az istennők akkor használnak, midőn az egyszerű halandókról kérdezősködnek.

- Silvani gróf.

- A gróf már jó idő óta nem mutatkozik!

- Utazni járt Németországban.

- És megnősült?

- Nem.

- Ah!

Az előcsarnokban újra találkoztam Évával, ezuttal szemtől szemben. Midőn meglátott, oly iszonyú tekintetet vetett rám, hogy az a szívem mélyéig átjárt.

Az istennő egészen másként mérte őt végig: fölemelte *lorgnon*-ját, melynek lencséje távol tartja a többieket, mert a szem kifejezését nem láthatják - s ezzel a hideg, megvető tekintettel azt látszott kérdezni, hogy ki ez a vakmerő, a ki föl mérte reá emelni szemeit s nem vakult el a reá ragyogó fénytől? - Éva megelégedett azzal, hogy reá mosolygott, s fölemelte fejét a gróf felé, miközben elegáns kacérsággal karjára hajolt; a gróf magas termetű volt s ez előnye volt Évának, mert föl kellett néznie a grófra, ha vele beszélt - rendkívüli nagy előny azon nőkre nézve, kik e helyzet kacérságát ki tudják aknázni!

Leengedte csúszni köpenykéjét is a vállán, hogy felemelje uszályát s nekem úgy tetszett, hogy ezen idő alatt folyton reám nézett titokban, valjon figyelek-e rá, s valjon tett-e reám valami benyomást megjelenése. - Ez a két nő, a ki még csak nem is ismerte egymást, a ki minden valószínűség szerint soha sem fog találkozni az életben, tiszta szivéből gyűlölte egymást.

Én nem tudtam egy pillanatra sem elfeledni azokat a kegyetlen, ölő szemeket, melyeket Éva az előcsarnokban reám vetett s a melyeket azután mosolygva fordított kísérelve, a gróf felé!

*

Egy napon, egész váratlanul, betoppant hozzám Éva, vidáman, mosolygva, telve ezernyi szégyellyel, mint máskor, mint régen; körüljárta lakásomat, bekukkant minden szobába, megtapogatott mindent, táncolva, ugrálva, csevegve szökdelt szőnyegeimen, suhogtatva selyem ruháját, ropogtatva cipőjét, mintha csak tegnap váltunk volna el. Megkérdezte, hogy haragszom-e rá, ha gondoltam-e rá, ha szeretem-e még? nekem azt mondta, hogy soha sem feledkezett el rólam, hogy boldog, mert ilyen fényes helyzetben lát, hogy büszke arra, hogy engem szeretett: s aztán száz meg száz hizelgő, édes dolgot mondott még, úgy, a mint ezt csak ő tudta elmondani, mialatt a kandalló előtt melegedett, s kissé felemelte szoknyáját is, hogy lábait a rácsozatra tehesse.

Nem volnék képes arra, hogy leírjam neked mindazt, a mi szavaiban, mosolyában, szemeiben, mozdulataiban volt. Előhozta a multat; kérdezősködött szerelmeimről, hogy kit és hogyan szerettem s hogy viszonzta-e szerelmemet, hogy tudok-e még úgy szeretni, mint mikor őt szerettem - s aztán meg is csókolt, úgy, mint ha csak kezét szorított volna velem. Ekkor, miután már felgyújtotta ereimben a vért, szivemben az alvó szenvedélyt, kacér nyugalmával, gondtalan, mosolygó vidámságával, szelid, benső tekinteteivel, melyek ugyan ártatlanok voltak, mint egy nővér tekintetei fivéréhez, de a melyekben megvillant a rejtélyes gyönyörök minden álma: - szépen, nyugodtan felkelt, mintha csak egyszerű látogatást tett volna nálam és kezét nyújtotta.

El kellett mennie! Már két óra volt; be kellett néznie szabónőjéhez, a divatárusnőhöz; el kellett mennie Marchesiné üzletébe s aztán a Cascine kávéházba, hol udvara már várt reá: szóval nem maradhatott, nem volt reá ideje! - Én bezártam az ajtót és megfogtam kezeit; ő kiszakította kezeit az enyéimből, s elkezdett futkosni, kacagva, tréfálva, bolondozva szobáimban: most az ajtó mögé bujt, majd az asztal körül játszott fogósdit, mint valami gyermek, - mig végre, akkor, mikor nem is vártam, hirtelen a nyakamba ugrott és forró csókot nyomott égő ajkaimra.

*

- Bolond! bolond! - mondta kacagva, miközben felbomlott haját a tükör előtt rendbehozta. - S én még nagyobb bolond vagyok, mint te! Á propos: s a te istennőd?

- Melyik istennő?

- Az, a kivel a Pagliano-színházban láttalak, a gőgös. Nagyon szerelmes vagy bele?

- Egy cseppet sem.

- Elhiszem. Mind a ketten oly büszkék vagytok! Azt hiszem, hogy örökké perlekedtek. Hiúságból szereted talán.

- Sokkal büszkébb vagyok, mintsem hogy az ilyen hiúságokkal törődném.

- Milyen más vagy, mint régen! - s egészen meglepetve bámult rám, azzal az ártatlan, gyermekes arckifejezéssel, melyet még nem vesztett el. - Mondd csak, hogyan szeretnek ezek a nagy dámák? - s feltette kalapját.

- Mint a kicsinyek.

- Hízogató! De én itt az időmet vesztegetem veled! Addio.

- Eljössz meglátogatni?

- Nem.

- Hogyan, nem! Hát nem érted, hogy szükségem van arra, hogy láthassalak?

Éva merően a szemembe nézett s aztán hangosan felkacagott.

- Igazán?

- Mint a levegőre, melyet belélekzem.

- Hiszen annyi ideig nélkülöztél és mégsem haltál meg.

- Hát akkor miért jöttél ide? miért lobbantottad ismét lángra a szivemben elhamvadt szenvedélyt?

Éva mosolyogva nézett a tükörbe, hogy jól áll-e a kalapja, s hanyagul felelt:

- Féltékeny voltam.

- Tehát szeretsz?

- Nem. Te nem érted a női féltékenység e nemét! de különben elég okos és józan vagy. - Ugyan menj, ne légy gyerek! - folytatta aztán gyöngéden, megsimogatva kezemet, mintha ki akarna békíteni. - Mondtam már, hogy szeretlek, s hogy jó barátok maradunk, de légy okos. Nem szabad többé a tüzzel játszanunk!

Tovább simogatta kezeimet, hízogatóen, gyöngéden s mikor látta, hogy én ennek dacára is komor maradok, hozzátette:

- Esküszöm neked, hogy ha előre sejtettem volna ezt az új örültséget, nem jöttem volna el!

- Ah! tehát nem tudtad!

- Nem! azt hittem, hogy okosabb leszesz.

- De most, midőn látod, hogy nem vagyok az, s hogy még örültebb vagyok, mint azelőtt, s hogy féltékeny vagyok rád, szerelmedre, csókjaidra, hogy ruhád egyetlen érintésére elveszitem fejemet: miért nem szeretsz, vagy ha te erre már nem is vagy képes, miért nem engeded, hogy én szeresselek?

Éva különös pillantást vetett rám és nyugodtan felelt:

- Mert több eszem van, mint neked.

- Hát nem szeretsz többé?

- Nem.

- Miért jöttél tehát hozzám? miért kerestél fel? mondd meg: oh, légy átkozott, átkozott! Csak szeszély volt?...

- Az... és ha tovább tartana, örülség lenne... reád és reám nézve is.

Ekkor én szótlánul az ajtóhoz léptem s fölzártam azt.

- Harag nélkül! - szólt Éva, felém nyujtva kezét.

Miután látta, hogy én nem nyulok keze után, lassan leeresztette azt és hozzátette:

- Mégis csak nagy szerencsétlenség, hogy ilyen vagy!

Aztán kiment, összehuzva ruháját, hogy hozzám ne érjen. Én berohantam szobámba, ledőltem zokogva az ágyra s elrejtettem arcomat és könyeimet a vánkosok között, melyek még megőrizték aranyhajának átható *phylton* illatát.

*

Az a két óra, melyet Éva nálam töltött, újra felkorbácsolta szívemben a szenvedélyek rég alvó, lecsendesült tengerét. Imádtam őt, igen, imádtam őt, úgy, a mint volt és épen azért imádtam, mert olyan volt! Imádtam keztyűit, melyeket fogaimmal csipkedtem s huztam le gyönyörű kis kezeiről; imádtam selyem cipőcskéjét, melynek hegyes, magas sarka mély nyomokat hagyott szobám perzsa szőnyegein.

Ezer meg ezer örülséget követtem el érte, felkerestem őt, könyörögtem hozzá, sirtam előtte, az éjjeleket ablakai alatt töltöttem el, láttam árnyékát a függönyök mögött egy másik férfi árnyékával együtt, követtem kocsiját a Cascine-ligetben s a holdvilág fényében láttam, a mint fejét a férfi vállára hajtotta. - Ő észrevett, megismert, felhuzta a kocsii ablakait, hátradőlt, félrefordult s a kocsii villámsebessen elrobogott.

Szírén! bűvésznő! a ki mámorossá tette szívemet szerelmével, s most a féltékenység mérgével lassan ölt meg! Irtam neki; leveleim most alázatosak, majd örületesen szenvedélyesek, végre fenyegetők voltak. Felbontatlanul küldötte vissza leveleimet, ezzel a mondattal:

- »Egy örülséget nem lehet megismételni, mert akkor ostobaság lesz belőle.«

Egy alkalommal újra láttam őt este a színházban; csak egyetlen egy tekintetet vetett felém páholyából - felém, a ki mind az őt érzékemmel reszketve, örült vágygyal néztem s féltékeny voltam rá! Láttam, a mint kijött, ragyogva, büszkén, emelt fővel, kis csuklyájával homlokán, mely alól kikandikáltak kacér fűrtői, s meztelen karját kísérője kezében nyugtatta. Én ráhág-tam uszályára, s a selyem ruha ropogva szakadozott szét lábaim alatt: ő élénken hátrafordult, talán reám sem ismert, s egy megvető tekintetet vetve rám, szótlánul távozott.

*

S így követem őt már hónapok óta, ezzel az ölö, kinzó vágygyal szívemben, a mely emlékezet s féltékenység is egyuttal; keresem, kutatom őt, eljárók mindenüvé, a hol csak remélem, hogy találkozhatom vele, s felismerem őt járásáról, alakjáról, lépteinek zajáról, feje tartásáról: s ma este is rögtön felismertem, noha álarcban volt, s midőn megszólalásra birtam, s meggyőződtem, hogy csakugyan ő az, nem hagytam többé el, hanem távolról, vagy közélről, folyton követtem őt s tudom, hogy mit tesz, hogy mit fog tenni, hogy hány órákor kell érte jönnie a

kocsinak, mely hazavigye; s kevéssel ezelőtt, midőn a *buffet*-ben ült, azon pillanatban, midőn láttam, hogy a gróf a sütemények után ment, melléje ültem és levettem álarcomat.

- Te! - kiáltott fel - ismét te!

- Igen; ne is kísérsd meg a menekülést: örülten imádlak s akarom szerelmedet.

- Igazad van, örültt vagy! - szólt nyugodtan, s nyugodtsága úgy hatott rám, mint a jeges zuhany.

- S neked nincs szived!

- Nekem! nekem, ki ifjuságom legszebb korából tiz hosszú hónapot áldoztam fel neked! a ki tönkretettem érted karriéremet, s a kit te kilöktél az ajtódon, csaknem rongyosan, félig éhenhalva és megfagyva!

- Ah! s boszút akarsz rajtam állni?...

- Nem, esküszöm, hogy nem. Nem is haragszom rád. Csak akkor haragudnám, ha továbbra is konokul folytatnád ezt az örültséget. Gondold meg: mi könnyelműen játszottunk egy veszélyes dologgal, komolyan vettük a szív ábrándos regényét: ime ez volt a hibánk, mert kissé én is hittem benne egy ideig. De tudod, hogy mi nem vagyunk eléggé gazdagok arra, hogy ezt a fényűzést megengedhessük magunknak.

- Nem hiszel a szerelemben? - kérdeztem tőle szentelenül. - Nem hiszel benne többé?

- Oh, sőt ellenkezőleg! csak hogy nem a magaméban, hanem a másokéban hiszek. Neked is hinned kell benne, csak hogy egész más módon, úgy hogy felgyujtsa, megihlessen képzelmedet s hogy általa és segítségével megfesthessed szép képeidet, a melyek neked pénzt és dicsőséget hoznak.

- Oh, mily alávalóság!

Éva fölegyenesedett ültében, mint valami sértett hercegnő, a ki előtt valaki megfélekedezett a tiszteletről s szárazon felelt:

- Te tanítottál meg erre! - Most pedig menj, mert mindjárt itt lesz a gróf.

- Oh! annál jobb! Meg akarom ismerni ezt a szerencsés halandót, a ki csókjaidat és hazugságaidat megfizeti.

- Ah! - kiáltott fel oly vészes mosolylyal, a minőt sohasem láttam ajkain, - ily hálát mutatsz irántam? Ám legyen: de vigyázz! mert a gróf, azon kívül, hogy nekem mindent megfizet, még arról is nevezetes, hogy kegyetlen kardvágásokat szokott osztogatni!

- A nagy Istenre mondom! - susogtam a haragtól és féltékenységtől elkábulva, - grófod nem fog neked többé semmit fizetni, s holnap az utcán lész, hacsak ajtómon be nem zörgetsz, hogy bebocsássalak!

- Te tudod, hogy fogadtam! - fejezte be Enrico, szikrázó szemekkel nézve rám.

*

Enrico megdörzsölte homlokát és szemeit, mintha el akarná üzni a rémes gondolatokat s az ölü vágyat, melyek kínozták őt s néhány pillanatnyi csend után folytatta:

- Örültt vagyok! ezt magam is jól tudom! De a józanság elviselhetetlen reám nézve. Most már nem hiszek többé a művészetben, nem hiszek az életben sem, melynek hátralevő napjait is megszámlálhatom már, sőt a szerelemben sem hiszek... és féltékeny vagyok!

- Láttad-e már meztelen karjait? - kérdezte kevéssel később, rekedt, lassú hangon, mintha önmagával beszélne.

- Hát családod? - szoltam hozzá.

Nem felelt. Azután hosszú, néma csend után, könyeit törülgetve szolt:

- Ez az egyedüli fájdalom, melyet még érzek.

- De vigasztalás is lehetne, - még pedig olyan, a mely kárpótolhatna minden szenvedésedért.

Enrico szemembe nevetett, s kacagásában volt valami durva, sértő gúny.

- Kedvesem, a tiszta érzelmek csak a tiszta lelkekben fakadnak. Mit vihetnék én családom körébe, a mely mindent feláldozott lelketlen önzésemnek?... Alávaló álmaimat? aljas, nyomorult vágyaimat? bűnös, keserves csalódásaimat? Hál'istennek még nem sülyedtem oly mélyre, hogy meg ne értsem, miszerint szégyenletemben meghalnék, ha anyám ölelő karjai között Évára gondolnék, s hogy alávalóan megszejteleníteném nővérem szűzies ajkait azokkal a csókokkal, melyeket annak a démonnak adtam!

Hirtelen, heves mozdulattal felugrott, mintha attól félne, hogy még valami megjegyzést teszek.

- Fél óra mulva - szolt - a *buffet*-ben találkozunk; a gróf is ott adott találkozót egyik barátjának, a ki a hajnali vonattal Párisba utazik. Most négy óra van; a kocsit ötre rendelték ide: biztos vagyok, hogy nem késem el.

Futólag kezét szoritott velem s magamra hagyott.

*

Mint valami lavinát, mely rohanásában megállíthatatlan, ugy zúditotta rám ezt az egész történetet, nem pihelve, nem szakítva azt félbe egy percre sem, mintha csak kitörő szenvedélyének utolsó paroxizmusa lett volna; szakgatott mondatokban beszélt, gyakran hörögve elharapta a szók felét, oly hangon, a milyenen csak a sziv tud megszólalni, s a melynek valódi jelentőségét csak a szemek felvillanó sugára adja meg.

Nem volnék képes még csak ezredrészét sem leírni azon benyomásoknak, melyeket reám ez a fájdalmas, lázas rohamokban őrzöngő szenvedély tett, - egy oly ember szájából, a ki fél lábával már a sirban állt, a ki nyögött, sirt, hörgött és zokogott, mig beszélt, kinek ajkai reszkettek, szemei könyekben usztak, mig ott lent az álarcos tömeg, a bortól s az izgató zenétől mámorosan, ujjongott s élvezett.

Ez az ellentét megzavart, elkábitott. Megrendülve, csaknem megsemmisülve álltam ott a sziv eme romboló vihara előtt, mely mindent letarolt, ép ugy, mint az elemek dühe letarolja a földet. Én is kimentem a páholyból Enrico után, de hasztalan kerestem őt a folyosókon, a földszinten, a szinpadon, mindenütt. Valjon hova mehetett?

Láttam, hogy az az elegáns pár, a mely mindenkinek figyelmét magára vonta, a *buffet* felé tart, én is utánuk mentem tehát. Ez az egész különös kaland valami megmagyarázhatatlan aggodalmat idézett fel bennem. A *troubadour* levette álarcát: csakugyan Silvani gróf volt, elegáns, gazdag, szeretetreméltó, bátor és ifju. Oly késő volt már, hogy a fáradság, a meleg, a mámor, vagy a csapongó jókedv folytán csaknem mindenki levetette már álarcát s Éva is letette az övét. Arca felhevült, vérpiros volt, futó, csaknem félénk tekintetet vetett maga körül, aztán leült a gróf mellé. A pezsgő habzott a poharakban, a szemek mámoros tűzben ragyogtak s a társadalmi egyenlőség oly tökéletesen érvényesült a tömegben, minőről a legvérmesebb demokrácia is hasztalan álmodozik a valóságban.

Lassankint mind a terembe gyültek azon ifjak, kik maguk sem tudták hogyan, belekeveredtek abba a különös fogadásba. Kíváncsian bámultak egymásra s nézegettek szét a teremben, elmosolyodtak s halkan beszélgettek. Időről időre Éva egy-egy tekintetet vetett a hullámzó

tömegre, mely az ajtón ki s be járt, s aztán, a grófhoz fordulva, újra tovább nevetgélt és tréfálkozott.

Én Évára függesztettem szemeimet s egyszerre csak észrevettem, hogy gyöngén elhalványul, a gróf füléhez hajol és valamit súg neki; a gróf elmosolyodott és tagadólag intett, majd felvette Éva poharát és színültig töltötte pezsgővel. Követtem Éva szemeinek irányát, melyek révedezve tekintettek a bejárat felé s láttam, hogy Enrico ott áll a küszöbön, kezében tartja álarcát s oly rendkívül halvány, hogy szinte halottnak lehetett volna őt tartani. Nem tudom miért - mert hiszen alig volt két órája, hogy ismertem őt - de szívem hevesen, izgatottan kezdett dobogni.

És csakugyan, kellett is valami különösnek, megdöbbenőnek lenni megjelenésében, mert mindnyájan meglepetve, csaknem meghökkenve néztek reá. A gróf is arra fordult, midőn látta, hogy mindenki az ajtó felé néz s felismerte őt.

- Ah! még mindig itt van az az eredeti *harlequin*!

Enrico nyugodtan, lassan közeledett feléje s komikus komolysággal emelintette meg csörgősipkáját.

- Jól mulattál? - kérdezte tőle mosolyogva a gróf, csak azért, hogy mondjon valamit, mert látta, hogy a *harlequin* köszöntése folytán a közfigyelem reá irányult.

- Igen! becsületesemre, igen! ha téged látlak, mindig jól mulatok.

- Ismersz tehát?

- Hogyne! ki ne ismerne téged?

- Akkor hát igyál egészségemre, - szólt a gróf s udvariasan feléje nyújtotta a habzó pezsgős poharat.

- Szívesen tenném, de nem lehet: a te egészséged nagyon rossz lábon áll.

- Ah! ah! ime, most kezdődnek az élcek! - kacagott a gróf gúnyosan s Évához fordult:

- Vigyázz rá, most el fogja mondani titkainkat.

Én Évára tekintettem; oly halvány és lélektelen volt, mint a koporsóból kivett halott.

- Oh! oh! - felelt szintén kacagva Enrico, ha ugyan nevetésnek lehet mondani azt a száraz, kísértetszerű fahangot; - igen, el fogom mondani a Pulcinella titkait!

A gróf, mintha egy pillanatra zavarba jött volna, elhallgatott, de aztán újra erőt vett magán s visszavágott:

- Vártam tőled ezt a választ: oly ócska és oly ostoba ez is, mint annak ruhája, a kit ábrázolsz.

- Ne legyek *harlequin*, ha ez igaz! Sőt, hogy bebizonyítsam neked, miszerint nem vagyok szélhámos, elmondom neked *az ő* titkait - s Évára mutatott - nem ugyan szive titkait, mert szive nincs, hanem élete rejtélyeit.

Éva megmozdult, mintha fel akarna kelni, mintha elvesztette volna fejét s halvány, elfehérült ajkai idegesen reszkettek, de szólni képtelen volt. E különös csoport körül összeverődött a kíváncsi tömeg, melynek középpontját az a két egymásra mosolygó férfiú képezte.

Percnyi szünet, mély csend következett. Világosan látható volt, hogy a gróf szívesen félbehagyta volna ezt az éretlen élcelést, de nem vonulhatott vissza a szemmel látható kihívás elől. Enrico folyton mosolygott rá s lázban égő szemei félelmesen villogtak elő elsárgult, halottszerű arcából.

- Ah! igazán? És honnan tudod őket? - kérdezte a gróf, roppant önuralommal magára erőszakolva a hideg nyugalmat, melyet kezdett elveszteni a körülöttük beállott néma csendben.

Enrico mindkét kezével reátámaszkodott a márványasztalra, áthajolt a grófhhoz, egész addig, hogy csaknem arcába lehelte szavait s lassan felelt:

- Tudom, mert szeretője voltam a szeretődnek.

A gróf szemében a szenvedély tüze villámlott fel, de azért ajkaival még mindig mosolyogni igyekezett. Ugy látszott, mintha haboznék egy pillanatig, hogy mit cselekedjék s ösztönyszerűleg lopva körültekintett s szeméit Évára függesztette. A nő halotthalvány volt, ajkai el-kékültek, szemei révedezve forogtak üregekben, mintha közel volna az ájuláshoz. Az a sok tekintet, mely a grófon nyugodott, úgy látszott, mintha újra visszaadná neki megrendült nyugalmat és hidegvérét: csak egy pillanatig habozott, aztán fölemelte a telt poharat, föl egész Enrico arcáig és felkiáltott:

- Tehát elmúlt szerelmeid emlékére!

S egy hajtásra fenékgig üritette a poharat.

A körülállók hangos tapsviharban törtek ki.

- Brávó! - szólt Enrico is. - Igazán szellemes ember vagy!

- Köszönöm.

- Én tudtam ezt s ezért fogadtam is.

- Igazán?

- Igen; abban fogadtam, hogy meg fogom csókolni szeretődöt s te nem fogsz ezért megnehez-telni.

- Eh! kedvesem! Ezt a fogadást könnyelműen kockáztattad meg! - szólt a gróf, a ki kezdett elhalványulni.

- Ugyan miért? Te sokkal józanabb vagy! Nézz ide...

S minden sietség nélkül, azzal a nyugalommal, mely egy pillanatra sem hagyta őt cserben, lassan Éva fölé hajolt, a ki csaknem magánkivül volt s bizonyára nem várta ezt a tulzó örült-séget - és megcsókolta arcát.

A gróf villámgyorsan ugrott, fel s arcul ütötte őt.

- Oh, oh! - kiáltott fel Enrico nem is boszankodva és folyton vészesen mosolyogva, miközben bő kabátja ujjával megdörzsölte vérpiros arcát. - Látod, hogy igazam volt, midőn nem akartam egészségedre inni: nagyon rossz lábon áll!

*

A párbaj feltételeit csaknem ott a helyszínén megállapította a gróf két barátja s kettő azon ifjak közül, a kik Enrico fogadását tartották. Silvani gróf azonnal eltávozott. Én elkísértem barátomat, a ki egészen megváltozottnak látszott; minden iránt közönyös volt, sőt egy kissé hülyének is látszott, mint midőn az álarcos tömeg között járt fel s alá. Szemei örületes, ijesztő fényben ragyogtak: csak ebből látszott, hogy mily rémes lelki harcot küzd belsejében, hova emberi tekintet be nem hatolhat. Miközben áthaladt a táncosok és táncosnők bódult, tobzódo tömegén, folyton mosolygott s egy pillanatra meg is állt a zajongó emberáradat közepén s gondtalanul bámult a mulató, táncoló párokra, mintha élvezné a megkapó, tarka látványt.

Ez a hevesen lüktető zene, a minden határon túl kikapó jókedv s az a különös, félőrült férfi, ki mindezt mosolyogva, gondtalanul nézte, elszorította, kínozza szívemet. Mikor már bent ültünk a kocsiban, észrevettem, hogy Enrico reszket, mintha a láz hideg borzongása venne rajta erőt. Reá akartam teríteni felsőkabátomat, de nem fogadta el.

- Köszönöm - szólt; - melegem van.

- De hisz lázad van!

- Tudom. Már néhány hónap óta minden este kitör rajtam... Majd elmulik.

S tovább mosolygott.

Még sötét volt. Az éj alatt bőven hullott a hó, úgy hogy a házak s az utcák vastagon hóval voltak borítva s a kocsi zajtalanul gördült tova a havon, mintha valami légies, fantasztikus utat tettünk volna meg. Leszálltunk a kocsiról a Cascine előtti téren s megindultunk gyalog a széles fasorban. A reggeli levegő hűvös volt, a pirkadó hajnal első szürkülete kétesen világította meg az ég alját, mely fényesen fehérlett ki a hó által megezüstözött ágak közül; a hosszú fasor végében, a látóhatár s az ég ölelkezési pontján valami áttetsző opálszerű köd lebegett; maga a széles fasor olyan volt, mint egy hófehér szalag, melyen, hátunk mögött fantasztikusan, mint valami sötét rém, huzódott felénk a hátrahagyott kocsi s a két oldallámpa ijesztően világított be a hajnali szürkületbe, mintha az ismeretlen, rejtélyes szörnynek villogó két szeme volna.

A hajnal már szépen felderült, mikor a gróf is megérkezett két tanujával. Fázékonyan burkolóztak felöltőikbe és szivaroztak. Szótlanul, komolyan üdvözöltük egymást. A két ellenfél egykedvűen, szemhunyorítás nélkül nézett egymásra, mintha sohasem találkoztak volna.

A verebek már elkezdtek csipogni s a felkelő nap első, vérvörös sugarai biborfénnyel öntötték le a magas fák sudarait. A gróf egy új cigarettára gyújtott, miközben a szokásos formaságokat végezték s a tanuk egyike felnézve a tiszta, derült égre, megszólalt:

- Ma szép idő lesz.

Aztán mindenki eldobta szivarját s az arcokra a helyzet megdöbbentő komolysága ült ki.

Enrico levetette kabátját, gondosan összehajtotta s a földre tette; levette kalapját s kabátjára helyezte azt, azután könyökig feltúrte ingujját, kezébe vette a kardot, melyet átnyújtottak neki, minden irányban meghajlította, kipróbálta s végig suhintott vele kétszer, háromszor a levegőben. Egy pillanatra ünnepélyes, mély csend állott be, azután csengve szólalt meg egy hang:

- Előre, uraim!

S a két penge vészesen villant meg a légben.

Még most is előttem áll az a szomorú, rémes látvány.

Enrico kissé merészen tette ki magát, de tartása szilárd volt, mint valami bronz szoboré, a mit a spanyolok hagytak emlékül Siciliában; olyan volt, mintha egy darabból lett volna öntve, kardja hegyétől, tetőtől talpig s csak csuklójának egyszeri mozdulataival háritotta el a csapásokat. A gróf kitünő vívó volt, a mellett ügyes, ideges és mozdulataiban gyors; a kard úgy villogott kezében, mint a villám és gyors villanásait a szem alig bírta követni; most eltűnt, csaknem háta mögé húzta vissza, hogy aztán váratlanul, nyilsebességgel törjön elő s csapjon le hevesen arra a néhány centiméternyi széles kosárra, mely mögött Enrico úgy védve volt, mintha csak valami acélpaizs mögé rejtőzött volna.

Néhány perc múlva a gróf egy lépéssel előbbre nyomult s kémlelően nézett ellenfelére, mintha azt akarta volna megtudni, hogy kivel áll szemben. Három, négy pillanatig álltak így mozdulatlanul, míg kardjaik hideg pengéje érintkezett, s az acél villanása korántsem volt oly félelmes, mint a szemeikből kisugárzó gyűlöletes tekintet, mely szintén úgy villant össze, mint két gyilkos penge.

Enrico visszahúzta kardját s lassan leeresztve azt, ellenfele fegyverén hallatta az acél éles csikorgását; aztán mintha ez az éles, fülsértő hang minden idegét fölingerelte volna, hevesen támadt a grófra. Hirtelen lebukott, gyorsan, mint a villám s előretört: én, ki háta mögött álltam, láttam, hogy ellenfele kardjának hegye a hóna alatt elhajolt és mögötte villant fel.

- Megállj! - kiáltottak fel a segédek, s kardjaikat a két ellenfél közé helyezték.

- Semmi sem! - szólt Enrico, felszakítva ingét; - hitvány karcolás az egész.

He a gróf kardja, bár a rá mért ütés következtében félre siklott, mégis megsértette Enrico mellét; a középső borda felett egy darab hus fityegett, de a vas nem ment bele az elevenbe s csak az ing volt végig hasítva egészen.

Az orvos megvizsgálta a sebet; ránézve borzasztó volt, de egyáltalában nem tette Enricót harcképtelenné, úgy hogy, rendkívüli meglepedésükre, tovább folytathatták a játékot egymás bőrére.

- Az ördögbe is! - kiáltott fel Enrico. - Nem hittem volna, hogy még ennyi hus van rajtam.

Az orvos be akarta kötni a sebet.

- Nem, - szólt Enrico; a grófnak joga van, hogy páncéltalan ellenféllel verekedjék.

A gróf udvariasan meghajolt.

Szó sem lehetett róla: ez a két fiatalember tökéletes *gentleman* gyanánt akarta egymást a tulvilágra küldeni.

Ujra állásba tették magukat; de ezuttal mind a ketten halványak voltak s halványságuk rémes dolgokat jelentett: a jó társadalom eme játéka kezdett komolylyá válni.

Enrico érezte, hogy nincs vesztegetni való ideje, mert vére bőven omlott és csurgott le ujjai között, a mint kezét nyílt sebére szorította s keze és inge már tele volt vérrel. Látszott, hogy minden idege megfeszült, szeme a hiuz éles látásával meredt ellenfelére, mozdulatai idegesek voltak, karját mereven kinyújtva tartotta, fejét egy kissé hátravetette: olyan volt, mint valami acélrugó, mely csak az érintésre vár, hogy egyszerre kiugorjék és mindent elsöpörjön.

A gróf a kétségbeesés dühével támadt rá, mintha érezte volna, hogy borzasztó ellenféllel van dolga, kit meg kell ölnie, ha csak ő maga nem akar a küzdőterén maradni. Egyszerre csak Enrico kardja kigyózva villant meg a gróf pengéje fölött, heves koccanás hallatszott s Enrico, kinyújtott karral, teste egész súlyával előre tört s aztán villámgyorsan hátraugrott, magasra emelve kardját.

A gróf hirtelen kebléhez kapott balkezeivel, szemei elfordultak, kiesett állásából, egy pillanatig kardjára támaszkodott, mely meghajlott terhe alatt, s aztán megingott s tántorogva bukott féltérdre.

Mindnyájan hozzá rohantak. Enrico még jobban elhalványult s örült, elbutult arckifejezéssel bámult a grófra.

Az orvos letérdelt a gróf mellé, kinek fejét a segédek egyike tartotta kezében s feltépte a sebesült ingét.

Ugy látszott, hogy a seb nem veszélyes: alig volt észrevehető a harmadik és negyedik borda között s csak kevés vér folyt belőle. De a doktor csak futólag tekintett oda s aztán rögtön felugorva, azzal a megdöbbenő, éles hanggal, a minővel csak az orvosok tudnak szólani bizonyos végzetes esetekben, felkiáltott:

- A kocsit! - Hamar, a kocsit!

*

Néhány hó mult el a nélkül, hogy újra találkoztam volna barátommal. Hazamentem Siciliába, de nem hallottam felőle semmit sem. Egy reggelen, október utolsó napjaiban, egy paraszt sürgős levelet hozott nekem Sant'Agata faluba, hol éppen tartózkodtam.

Az írás, mely a levélen látszott s a mely szerint az *sürgős* volt, teljesen ismeretlen volt előttem, s úgy látszott, hogy remegő kéztől eredt. Belül, tartalma igen rövid volt; néztem az aláírást: *Enrico Santi*, a ki ezeket írta nekem:

»Szeretnék látni, barátom, s minthogy erre kevés időm van, kérlek siess, ha nem akarod tőlem megtagadni ezt a végső szívességet.«

Azonnal utra keltem, ugyanazzal a parassztal, a ki nekem a levelet hozta.

Aci Sant'Antonio közelében, öt percnyi távolságra azon a gyönyörű uton, mely két oldalról szebbnél szebb villák és virágos kertek közt halad le egészen a narancsligetekig, melyek a ringó tenger partjain virulnak, vezetöm egy emelkedettebb helyen álló szerény, fehér házacskára mutatott. Le kellett szállni a kocsiból s egy gyalog ösvényre térni, mely oda vezetett.

Az ösvény kanyarulatánál előttem állott a kis ház, a mint kimosolygott a felfutó szőlőlugas és a rózsabokrok közül, míg előtte, egy kis tisztáson két százados gesztenyefa emelte az égbe dús koronáját.

E fák egyike alatt, a mohos törzshöz támasztva, kényelmes karosszék állott; a belőle kifehérlő váncosok azonnal gyanították, hogy betegágy az, vagy legalább a beteg üdülő, pihenő helye. Láttam a sovány, kiaszott alakot, mely csaknem eltűnt a puha váncosok között, s a karosszék mellett egy tiszteletre méltó ősz női alakot; - az anya állt ott, haldokló fia mellett.

Hozzá rohantam s lelkem legmélyéből fakadó megindulásomat nem tudtam elpalástolni. Midőn meglátott, a sokat szenvedett beteg édes, gyöngéd mosolyával nézett reám s megmozdult, mintha fel akarna emelkedni.

Már meglátszott rajta, hogy a halál jéghideg keze megérintette; arca vékony, szintelen volt, ajkai vértelenek, szemei mélyen beestek s nyugtalanul forogtak üregekben.

Sokáig tartottam őt megölelve s ő többször, érzékenyen megcsókolt: csókja a láz heves tüzeiben égett, egész teste izzó volt, mint a parázs és gyors, szakadozott lélegzete lihegve, csaknem sipolva tört elő kebléből.

Leültem vele szemközt; nem akarta elbocsátani kezeimet és mosolyogni igyekezett, noha rendkívül szenvednie kellett, mit ideges rángásából, arcának időnkinti eltorzulásából vettem észre, mit nem birt eltitkolni.

- Köszönöm! - szólt mélyen megindulva. - Legalább te nem feledkeztél meg rólam.

Azonnal elhallgatott, mert heves, száraz köhögés vett rajta erőt, a mely, fájdalom, nem tört ki, mert erre már szervezete gyöngé volt, csak tépte, szakgatta beteg tüdejét s megrázta őt egész testében, hogy kinosan vonaglott; azután visszahanyatlott váncosai közé, behunyt szemekkel, halálra kimerülve.

Milyenek voltak a szemei! Feketés szempillái mélyen beestek a nagy szemüregbe s midőn ismét felnyitlak, tekintetében már volt valami, a mi egy másik világról beszélt; a heves köhögési rohamban még az a kevés vére is, mely ereiben keringett, biboros habokban toltult fejébe s előntötte pirjával halásápadt arcát, s azután halványsága annál megdöbbenőbb lett. - Anyja melléje térdelt s átölelte ama váncosokat, melyek közt szinte elveszett imádott fiának elaszott alakja, s nézte a kedves vonásokat, melyeket a halál már beárnyazott sötét szárnyai-val, - s nem sirt, száraz szemekkel nézett fiára, mintha minden könnye, keserü méreg gyanánt, sajtó szívére szállt volna.

Megmozdultam, mintha föl akartam volna kelni; ő, kinek érzékeit a végső óra közeledte megfinomította, megértette szándékomat, megszorította kezemet, a nélkül, hogy felnyitná szemeit s intett, hogy maradjak ülve.

Néhány másodperc múlva fölemelte fejét s hosszan, mélyen anyjára tekintett. Az anya és fiu összecsókolózó tekintetében nem volt könny; csak az a néma, halálos fájdalom villant meg benne, mely a sziveket összezúzza.

- Mama! - szólalt meg Enrico s bágyadt hangja oly édesen, oly hizelgő szeretettel rezdült meg e szóban, mintha forró szívének minden érzelmeit beléöntötte volna. - Mama, nézd csak: itt van egy jó barátom. Ugy-e, te szereted őt?

A szegény anya kezét nyújtotta nekem, melyet én alázatos tisztelettel megcsókoltam.

- Hol vannak a *többiek*? - kérdezte Enrico azzal a különös, izgatott kíváncsisággal, mely betegsége kifolyása volt.

- Atyád elkísérte az orvost, Agatina pedig elment szekfűt szedni neked, mert tudja, hogy nagyon szereted.

- Az orvos!... - susogta a haldokló oly fájdalmasan, hogy hallatára elszorult a szív.

Egyikünknek sem volt bátorságunk neki válaszolni.

- Talán zavartalak? - kérdezte tőlem, rövid hallgatás után.

- Oh, dehogy!

- Szükségét éreztem, hogy lássalak... és hogy beszélgethessek veled.

Rám nézett egy darabig kifejezésteljes, világos tekintetével s hozzátette:

- Mi sohasem voltunk bizalmas barátok; de életem egy oly pillanatában találkoztunk, hogy nekem úgy tetszik, mintha rajtad kívül nem volna és sosem is lett volna más barátom. S aztán - és itt fájdalmasan mosolygott - jogom is van elnézésedre... mint mindazoknak, akik eltávoznak, joguk van azokkal szemben, a kik itt maradnak...

- Enrico! - kiáltottam fel s gyöngéd szemrehányással szorítottam meg kezeit, miközben önkénytelenül is anyjára tekintettem.

Enrico is anyjára nézett s néhány pillanatnyi fájdalmas, merev nézés után szemei könnyekkel teltek meg.

- Mama! - szólalt meg aztán némi habozással, - nem mondanád meg Agatinának, hogy kössön egy bokrétát barátom számára is?

A szegény anya szótlánul felkelt és eltávozott.

Midőn egyedül maradtunk, sokáig szótlánul bámultunk egymásra. Egyikünk sem találta meg az első szót s fájdalmas tekintete átszúrta szívemet.

- Én meghalok!... - szólalt meg végre oly hangon, melyet sosem feledek el. - Te is látod!...

Nem tudtam visszatartani könnyeimet s kezeit hevesen megszorítottam.

- Bátorság, szegény barátom!

- Talán azt hiszed, hogy sajnálom itt hagyni az életet? Nekem nem volna szükségem bátorságra... ha szegény öreg szüleim nem volnának, kiknek fájdalma megtöri szívemet!

Szemei, a melyek már egyedül mutatták, hogy még van élet elaszott testében, könnyektől ragyogtak, miközben körülhordozta azt a derült, mosolygó, verőfényes égen, a fodros habokban ringó, kéklő tengeren, az édes illatárban uszó virágos kerteken, melyek körülvették.

Művészi szive, melynek magasztos ihletével az ideáлизmus magaslatára volt képes fölemelni mind ama benyomásokot, melyek körülvették, vajjon mit szenvedhetett, mikor az örök természet e gyönyörű öln a halálról és pedig a saját haláláról kellett beszélnie?

Nem volt képes, nem volt ereje többé, hogy eltítkolja azt a gyilkos, ölé aggodalmat, mely e szavakra gyötörte s félig elfojtott, fájdalmas sóhajjal susogta:

- Milyen szép mindez!... Én, csak egyedül én vagyok képes azt felfogni és méltányolni!...

Rövid ideig ismét hallgattunk.

- Láttad-e őt? - kérdezte hirtelen, mintha csak pár nappal előbb váltunk volna el, vagy mintha egy félbeszakított párbeszédet folytatna.

- Nem! - feleltem neki kelletlenül, mert ezen emlék felújítása szentségtörésnek látszott előttem e pillanatban.

Ő megértett és gúnyosan mosolygott.

- Ah! ti puritánok!... mily ostobák vagytok!

Benyult keblébe, inge alá, hogy egy kis csomagot elővegyen.

- Ide nézz! - szólt diadalmasan, reszkető kezekkel kikeresve a levelek közül egy miniatür arcképet. - Ide nézz! és mondd meg, hogy a ti puritánizmustok felér-e csak egyetlen mosolyával is?

Ez a szerencsétlen, ki fölött már-már bezárult a sir, még egy utolsó, végső erőfeszítést tett, hogy örjönghessen azért a nőért, ki még reámosolygott az arcképről s a ki már arra sem emlékezett, hogy őt valaha szerette.

- Ha majd odajutsz, a hol most engem látsz, - szólalt meg Enrico, - vagy ha megöregedel, a mi még rosszabb! meg fogod átkozni bölcseségedet, a mely érzéketlenné tett a fény, a ragyogás s az ifjuság édes gyönyöröi iránt! - s a haldokló szavaiban annyi paradox hév volt, hogy szavai ünnepélyesen hangzottak a néma csendben.

- Oh, szegény barátom! - feleltem neki. - Kérdezd meg lelkiismeretedet, de kérdezd meg keserőség és harag nélkül s akkor bizonyára nem így fogsz beszélni.

- Mit törődöm én azzal! - kiáltott fel Enrico oly élénkséggel, mintha kigyó csipte volna meg. - Mit törődöm én lelkiismeretemmel s mindazon fantazmával, melyet ti magatok gyártottatok, képtelen fantáziákkal! Mit törődöm én a valóval és a képzelettel!... van-e nekem most arra időm, hogy ezzel vesződjem?... hisz' még nektek sincs... nektek, a kik sivárrá teszitek szive-teket, miközben az idő villámgyorsan repül! Látod magad is... te még ifju vagy, erős és egészséges... s talán nagyobb meglepetéssel, mint szánalommal kérdezed önmagadtól, hogy miként lehetséges az, hogy az az életerő, mely benned oly hatalmasan nyilatkozik meg, annyira kimerüljön és eltűnjék, mint bennem... Pedig magad látod! Ez az erő semmi... egy fuvalom... és vége van! s az ember... az ember, a ki még érzi lelkében a fájdalmak, örömök, vágyak ama kimagyarázhatatlan rejtélyét, melyet az ölé betegség sem meg nem semmisített, sem meg nem gyengített, s a melyet annál erősebben érez, minél jobban megcsökken fizikai ereje, - azt fogja kérdezni önmagától, mint te is: hogy mi hát ez az élet, s hogy mi az a rejtélyes valami, a minek *sziv* a neve?!... ki mondhatná ezt meg?... Senkisem. S ha senkisem tudja, mi az: ki vádolhatná s ki ítélhetné el?

Lihegve, kimerülve hallgatott el, mintha sokáig futott volna, s aztán hosszabb szünet után beteges, lázas izgatottsággal folytatta:

- Oly sok tiszteletben tartott alávalóságot láttam, annyi gabságot, mely előtt kalapot emeltek, annyi ellenmondást abban, a mit ti erkölcsi érzéknek neveztek, hogy most már igazán nem

tudom, mit higgyek. Te, a ki hamis örömeiről beszélsz nekem, mondd meg hát, melyek a valódiak: azok-e, amelyek több könybe kerülnek, vagy azok-e, amelyek több lelkifurdalást hagynak hátra? - s mire való ez a lelkifurdalás? - Melyik a valódi szerelem: az-e, amelyik meghal, avagy az, amelyik megöl? - s melyik nő legméltóbb a szerelemre: a legszüziesebb-e, vagy a legcsábítóbb? - kié a gyalázat: a nőé-e, a ki szeret, hogy élhessen, vagy a férfié, a ki csak azért él, hogy élvezhessen? - Ki mond ítéletet a jó és rossz felett? A világ! Hát mi a világ? Melyek a jogai? és nem hazudik? nem csalódik? vagy nem hipokrita? s nincs-e más tudománya, mint a tagadás s a kárhoztatás?

Időről-időre meg-megállt s idegesen rázta fejét a vánkosokon, mintha csak gondolatai, melyek agyában forrongtak, nem tudnának többé szárnyra kelni. Hangja megtörve, rekedten, hörögve remegett: borzasztó, szívet szakgató látvány volt reá nézni.

- Az örültek boldogabbak, mint ti! - s kétszer, háromszor ismételte ezt a frázist. - Ha hazugságból éltek, ha semmi sem biztos, csak ábrándjaitok, miért átkozzátok meg azokat is, ha nagyon szépek? Ti bölcsök... a kik lélekszakadva rohantok ábrándjaitok után, melyeket sohasem fogtok utolérni vagy a melyeket meg fogtok tagadni, ha elértetek, - ti meritek örülteknek nevezni azokat, kik boldogan élnek szép ábrándjaik közt?!... S valjon az örült, hogy fog benneteket nevezni, ti bölcsök?

- S a művészet? - vágta közbe.

Fejét csóválva felelt:

- Hazugság!... Hazugság... vagy illúzió!

E szavak után sokáig csendben maradt, szeméit is lecsukta, mintha az élet teljesen elköltözött volna belőle. Rémes, kinos szünet volt ez. Végre, aránylag nyugodt tekintettel nézve rám, szinte meglepetve susogta:

- Különös! azt hittem, hogy nem halhatok meg a nélkül, hogy *róla* beszéljek... s hogy te el ne mondd, miszerint ő *rólam* beszélt neked... Most már érzem, hogy nincs erre szükségem... Gondoltam Évára... és ifjúságomra... és mindakettőt láttam messziről, a távolban... Talán azért, mert nagyon fáradt vagyok!

S rövid hallgatás után folytatta:

- Megszámlálhatom az órákat, melyek még életemből hátra vannak. Elmondhatom: - Holnap... két nap múlva... akkor, midőn e ragyogó nap verőfényében szemvakitva fog csillogni az a végtelen azúr víztömeg, mely amott lent fodrosan hullámszik... midőn ugyanez az óriási gesztenyefa ugyanazon árnyékot veti szegény szülőim házára, mint most és dús lombjai között ugyanazon madarak fognak csicseregni... én meg leszek halva... nem fogok sem látni, sem hallani semmit többé... még kétségbeesett szüleim zokogását sem, kik engem nevemen fognak szólítani... Mi marad meg belőlem? azon óriási, egetverő gondolatokból, melyek törékeny porhüvelyekben forronganak?... Nem tudom! senki sem tudja ezt nekem megmondani, s ez oly elszomorító!... Nincs-e igazam?

Lassan végig hordozta szeméit az egész látóhatáron s aztán fáradtan, ki nem mondható keserőséggel hozzátette:

- Az élet!... susogta szeméit újra lehunyva, mintha ez a látvány kifárasztaná, vagy kinozná lelkét - s aztán némi lelkiküzdelem és habozás után felkiáltott:

- Igen! igen! mégis van valami igaz a művészetben!

A fájdalom elzsibbasztotta minden tagomat. Nem tudtam mást tenni, csak megindultan szorongattam elaszott, lázas kezeit.

- Te nem halsz meg, te! - szólt magasztos, szivetrázó naivsággal, - s talán látni, tapasztalni fogod. Vedd át: - szólt némi habozás után, s átadta azt a kis csomagot, melytől soha sem vált meg. - Ha egy napon találkozol vele... ha emlékezni fog reám... add át neki... Ha nem... tégy vele azt, a mit akarsz... égesd el... Holnap talán már meghalok s anyámnak, nővéremnek... nem szabad tudniok semmit...

S még ekkor is sokáig habozott, mielőtt átadta volna nekem az arcképet. De ekkor már hallatszott szüleinek beszélgetése, kik közeledtek.

- Átkozott! - kiáltott fel összerезzenve s földhöz csapva az arcképet. - Átkozott! alávaló hazugság, mely megfosztottál boldogságomtól! légy átkozott!... És légy átkozott te is, hazug művészet, ki ittassá tesz bennünket örült ábrándjaiddal!... légy átkozott!

Majd megfuladt a reá következő köhögési rohamban; teste nagyon gyöngye volt, de a kinos fájdalom folytán mégis fölemelkedett, vonaglott a párnákon, karjai idegesen rángatóztak s görcsösen remegő kezeivel mintegy ki akarta tépni szájából és kebeléből a pokoli kinokat. E pillanatban komolyan remegtem, hogy karjaim között adja ki lelkét.

Midőn szülei odaértek, nyugodtan feküdt a karosszékekben, ajkain könnyed mosoly játszódott, szemeit merően maga elé szögezte s könnyei lassan peregtek le kiszáradt, sovány arcán.

Valami kinosabb látványt nem is képzelhetek, mint oly egyének találkozását, kik tudják a rémes valót, hogy örökre el kell válniok, s bár szívüket a fájdalom darabokra tépte, mégis kölcsönösen el kell azt titkolniok! Az anya fájdalma emberfölötti volt, de alázatos megadással türtte; az atyáé mély, borzasztó lelki kín volt, mely csak sötét tekintetében nyilatkozott meg; az ártatlan gyermekleány legkevésbé tudta titkolni szenvedéseit, de ezek korántsem voltak oly nagyok, mint a szülőké, - talán azért, mert abban a korban még a szerencsétlenség sem oly keserű, mint a késői korban az öröm.

- Itt vannak a szekfűk, Enrico! - szólt és köténykéjéből virágesőt szórt bátyja ölébe; - ez pedig itt az öné... - tette hozzá, felém fordulva, s mélyen elpirult, midőn futó mosolylyal átadta a bokkrétát.

Mélyen megindulva köszöntem meg figyelmét. A kesergő atya szótlánul szorított velem kezét.

Láttam, a mint a szegény anya fiának füléhez hajolva valamit sűgött. A szomorú mosolyból, mely Enrico ajkain játszódott, kitaláltam, hogy azt kérdezte tőle: mint érzi magát, - azt a fájdalmas kérdést, melyet annál gyakrabban szoktak ismétetni, minél kevesebb a remény arra, hogy a beteg megnyugtató választ adjon. Az atyának, ki csak pár perccel előbb vált el az orvostól, talán nem volt elég bátorsága, hogy ezt megkérdezze.

A haldokló tiszta, értelmes tekintete kimondhatatlan szeretettel függött kedvesein, mintha csak be akarna telni a boldogsággal, hogy maga körül láthatja őket, miközben kinosan gyötörte őt a tudat, hogy minden perc közelebb hozza azt az órát, midőn örökre válniok kell.

- Miért hagysz magamra oly gyakran? - szólt atyjához, oly hangon, melynek rezgésére a sziv megrendült s feléje nyújtotta kezét, mely erőtlenül hullott le.

- Az orvost kísértem el, fiam... - felelt az öreg, ki emberfölötti erőfeszítéssel tartotta vissza kitörő könnyeit.

- Ah!... az orvost! - kiáltott fel a beteg, vállat vonva.

Senki sem mert felelni neki.

Fölkeltem, miután éreztem, hogy nincs elég erőm arra, hogy tovább is szemlélője legyek ennek a szivet rázó jelenetnek s miután éreztem, hogy tiszteletben kell tartanom és magára hagynom a családi szentély magába zárkózó, szent fájdalmát.

- Már is elmegy? - kérdezte kezét nyujtva.

- Igen.

- Eljössz-e holnap is?

- Eljövök.

Még hitt a holnapban!

- Holnap!... - kiáltott fel szomoruan. - Ki tudja?... Azonban, bármi történjék is - szólt, megszorítva kezeimet - csókoljuk meg egymást... mint két jó barát, a kik hosszú időre elválnak egymástól...

Az a forró csók, melyben már érezni lehetett a haldokló lihegését, elszorította szívemet. Szemeit, melynek fájó tekintete kinos fájdalmat keltett a nézőben, mindaddig nem fordította el rólam, míg az ösvény kanyarulatánál be nem fordultam.

Atyja minden áron el akart kísérni az országutig. Bűnnek látszott előttem megfosztani őt azon utolsó ünnepélyes pillanatoktól, melyeket fia mellett tölthetett el, kit a halál elragadott tőle. Lelkem mélyéig megszorodva távoztam.

Egész éjjel nem tudtam aludni. Ugy tetszett, mintha ágyam fejnél hallanám a haldokló hörgését s magam előtt látnám révedező szemeit, kinos mosolyát.

Másnap, kora hajnalban, visszatértem Aci Sant' Antonióba. Valverde útján találkoztam azzal a paraszttal, ki tegnap Enrico levelét hozta. Reám vetett tekintetéből kiolvastam a szomorú valót s kérdőleg, megdöbbenve néztem reá.

- Hajnalban! - felelt s kalapját levéve, keresztet vetett magára.

Visszahajtottam, s a kocsí belsejében a vánkosoakra dőlve keserves zokogásban törtem ki.